

Universitetet
i Stavanger

DET TEKNISK – NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET
MASTEROPPGAVE

Studieprogram – spesialisering:

Mastergradsstudium i samfunnssikkerhet –
Sikkerhetsledelse

Vårsemesteret, 2011

Åpen / **Konfidensiell**

Forfatter:

Even André Eriksen

.....
(signatur forfatter)

Fagansvarlig:

Professor ved UiS - Preben Hempel Lindøe

Ekstern veileder:

Rådgiver i Bergen kommune - Steinar Matre

Tittel på masteroppgaven:

Datalagringsdirektivet (DLD) kommer - gjem deg!

Engelsk tittel:

Data Retention Directive (DRD) is coming - hide!

Studiepoeng:

30 studiepoeng

Emneord:

Datalagringsdirektivet (DLD)
Tjenesteyting
Samordning og spesialisering
Nye sosiale medier (Facebook og Twitter)
Endring i trusselbildet
Overvåkingssamfunn

Sidetall: 113

+ **vedlegg/annet:** 46

Stavanger, 15. juni 2011

Forord

Å skrive masteroppgave er en lang, spennende og utfordrende prosess. For meg som ikke hadde skrevet en slik studie før, virket studien i starten uendelig omfattende. Temaet for studien var et fagfelt som jeg hadde begrenset kunnskap om på forhånd, dermed ble studien både interessant og skremmende på samme tid. Etter hvert som problemstillingen ble formulert, så jeg lettere helheten og strukturene og på den måten ble studien mer overkommelig. Jeg har imidlertid fått mye god hjelp på veien.

Når så masteroppgaven ferdigstilles, er det mange personer som fortjener takk og heder for små og store bidrag i forbindelse med arbeidet.

Jeg vil først og fremst takke min fagansvarlig Preben Hempel Lindøe og min eksterne veileder Steinar Matre for god, konstruktiv og målrettet veiledning i løpet av prosessen. Takk til fylkesberedskapssjef i Hordaland, Arve Meidell for konstruktiv tilbakemelding på oppgaven underveis. Jeg vil også takke Bergen kommune, mine informanter og alle borgerne for deres forståelse og åpenhet fra både intervjuer så vel som oversendelse av relevant informasjon.

Takk til mine foreldre for støtte og omsorg, som hjelper meg å ha en positiv innstilling når studien kan fremstå som tung og krevende. Takk til min bror Christian og min søster Silje Marie som alltid er snill og hjelpsom. Takk også til alle gode venner.

Alt i alt har dette vært en utrolig lærerik prosess for min del, som tidvis har vært både tøff og utfordrende. Dog sitter jeg igjen med flest positive minner, hvor jeg ser meg overs skulderen og tilbake på dette siste halve året av min studietid som en positiv og spennende fase.

Stavanger, 15. juni 2011

Even André Eriksen

Sammen drag

"Alle blir vi vokter, men hvem vokter vokterne?"

(Publius Vergilius Maro, romersk poet og forfatter; 70 f.Kr. - 19 f.Kr.)

Denne masteroppgaven er gjennomført som en empirisk forskningsstudie, med sikte på å studere hvordan tjenesteyting ved innføring av Datalagringsdirektivet (DLD) er tenkt i Bergen by. Gjennom intervjuer, spørreundersøkelser og gjennomgang av ulike datamateriale, har jeg fått inntrykk og innblikk i hvilke utfordringer Bergen by står ovenfor. I problemstillingen for studien er det flere underliggende forskningsspørsmål som skal besvares. Første del går ut på å gi en kort presentasjon av endring i trusselbildet DLD medfører. Videre skal det undersøkes hvordan samordning, spesialisering og planlegging er tenkt og ønsket, med vektlegging på håndtering av samfunnsikkerhet ovenfor den vanlige borger i Bergen by. Med bakgrunn fra Europa- Parlamentets og Rådet for den Europeiske Unions direktiv 2006/24/EF av 15. mars 2006,¹ ønsker jeg å få frem ulike meninger og synspunkt på innføringen av DLD.

Avslutningsvis ønsker jeg å komme med konklusjoner og anbefalinger gjennom drøfting og analyse av de empiriske funn gjort i studien.

Studien er avgrenset til å ta for seg tre utvalgte sektorer i Bergen by, Helsevesenet; Politi og Bank og Finans. Her har jeg gjennomført intervju i hver sektor. Videre er det gjort et utvalg av 50 tilfeldige borgere i Bergen by, med en påfølgende spørreundersøkelse. De teoretiske valgene i studien, er basert på en analysemodell, se figur 6 (side 38), som gjenspeiler føringer fra EU inn mot hvordan Bergen by er organisert. Med bakgrunn i dette, er følgende teoretiske utgangspunkt valgt:

- Risikopersepsjon
- Samordning og spesialisering
- Personvern

Det metodiske valget i studien, er gjort med bakgrunn i problemstillingen, det teoretiske utgangspunktet og ut fra at DLD ikke ennå er innført. Valget på kvalitativ casestudie, ble gjort ut fra datagrunnlaget og mulighetene DLD gav i skrivende stund.

¹ Mer om DLD, se: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:DA:PDF> (sist besøkt 02.02.2011)

Studiens hovedfunn tyder på at det eksisterer en viss usikkerhet i Bergen by om innføring av DLD er den riktige veien å gå. Det viktigst funnet er at de utvalgte sektorene gav relativt like svar under intervjuene, som indikerte at DLD ikke ville medbringe store endringer. Borgerne derimot, var mer delt i synet på en slik innføring. Som vedlegg 9.3.1 illustrerer, er det flertall av borgere *mot* innføring av DLD. Dette mener jeg vil være en av de største utfordringene Bergen by står ovenfor ved oppstart av DLD. De midler Bergen by har til rådighet og som bevilges, vil gjenspeile resultatet ved innføring av DLD. En annen barriere er at det trolig eksisterer for lite kunnskap og kompetanse om DLD både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Konklusjoner og anbefalinger gjort i studien, tilsier at den fasen DLD er i nå, er med på å bestemme om DLD når sitt formål og sin hensikt. Det er viktig å få fram at mitt ønske med oppgaven er å reise viktige problemstillinger, framfor å kunne gi de riktige svarene. Dermed vil riktig planlegging, samordning og spesialisering trolig være av betydning for at Bergen by skal lykkes med innføringen; få med sektorer, etater og borgere i oppstartsfasen, og se Bergen by som et helhetlig bysamfunn.

Abstract

*"All we are guarded, but who guards the guardians?"
(Publius Vergilius Maro, Roman poet and author; 70 BC - 19 BC)*

In this master's thesis I have conducted an empirical research study, in order to study how services in the introduction of Data Retention Directive (DRD) are thought of in the city of Bergen. Through interviews, surveys and review of various data, I got the impression and an insight into the challenges facing the city of Bergen. The problem for the study, several underlying research questions to be answered. The first part is to give a short presentation of the change in threat DRD entail. Further, it examined how the coordination, specialization, and planning is intended and desired, with emphasis on the handling of civil above the average citizen in the city of Bergen. With a background in the European Parliament and Council of the European Union Directive 2006/24/EC of 15 March 2006, I want to bring out different opinions and views on the introduction of the DRD. Finally, I want to come up with conclusions and recommendations through discussion and analysis of the empirical findings made in the study.

The study is limited to addressing the three selected sectors in the city of Bergen; Health Care, Police and Banking and Finance. Here I have conducted interviews in each sector.

Furthermore, it made a random selection of 50 citizens in the city of Bergen, with a subsequent survey. The theoretical choices in the study, based on an analysis model, see figure 6 (page 38), which reflects the guidance from the EU towards how the city of Bergen is organized. With this background, the following theoretical basis selected:

- Risk perception
- Coordination and specialization
- Privacy Policy

The methodological choice in the study, made on the basis of the problem, the theoretical basis and assumed that DRD not yet been introduced. The choice of qualitative case study was made from data base and opportunities DRD gave in writing.

The study's main findings indicate that there exists an uncertainty in the city of Bergen on the introduction of DRD is the right way to go. The most important finding is that the selected sectors gave very similar answers during the interviews, which indicated that DRD would not bring major changes. The citizens, however, were more divided on this issue. As appendix 9.3.1 illustrates, the majority of citizens *against* the introduction of DRD. I believe this will be one of the biggest challenges facing the city of Bergen at the start of DRD. The capital city of Bergen has available and allocated, will reflect the result of the introduction of DRD. Another barrier is that there probably exists little knowledge and expertise on DRD regional, national and international.

The conclusions and recommendations made in the study, suggests that the phase DRD is now, in deciding whether DRD when its purpose and its purpose. It is important to stress that my desire to exercise is to raise important issues, rather than to provide the right answers. Thus, proper planning, coordination and specialization is likely to be of importance for the city of Bergen to succeed in the introduction; get the sectors, agencies and citizens in the startup phase and see the city of Bergen as a unified community.

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
SAMMENDRAG	II
ABSTRACT	IV
INNHOLDSFORTEGNELSE	VI
TABELLER	X
FIGURER	XI
NØKKELOD OG DEFINISJONER	XII
1. INNLEDNING	- 1 -
1.1 HISTORIEN BAK DLD	- 3 -
1.2 STUDIENS TEMA OG PROBLEMSTILLING	- 5 -
1.3 BEGRUNNELSE OG RELEVANS AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	- 6 -
1.3 AVGRENSING AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	- 8 -
1.4 SAMMENFATNING AV DE ENKELTE KAPITLER	- 9 -
1.5 OPPSUMMERING	- 10 -
2. KONTEKST OG BAKGRUNN FOR INNFORING AV DLD	- 11 -
2.1 LOVVEDTAK AV EUS DATALAGRINGSДИРЕКТИВ I NORSK RETT	- 11 -
2.2 SAMFUNNSSIKKERHETEN I NORGE	- 12 -
2.2.1 <i>Samfunnssikkerhet- og beredskap i Bergen by</i>	- 14 -
2.3 FORDELER OG ULEMPER	- 18 -
2.4 PERSONVERN.....	- 20 -
2.5 DATALAGRINGSДИРЕКТИVET (DLD)	- 21 -
2.5.1 <i>Bestemmelser og informasjon</i>	- 21 -
2.5.2 <i>Formål og hensikt</i>	- 22 -
2.5.3 <i>Sentrale definisjoner og begreper</i>	- 24 -
2.5.4 <i>Innsamling, kostnader og lagring</i>	- 24 -
2.5.5 <i>Dagens praksis</i>	- 26 -
2.5.6 <i>Hva blir nytt?</i>	- 26 -
2.5.7 <i>Datasikkerhet og tilgang</i>	- 27 -
2.5.8 <i>DLD kan omgås</i>	- 29 -
2.5.9 <i>Kildevern på prøve</i>	- 31 -
2.6 DATALAGRING OG SIKKERHET.....	- 32 -
2.7 OPPSUMMERING	- 33 -
3. TEORETISK UTGANGSPUNKT	- 34 -
3.1 TEORIPERSPEKTIV I STUDIEN	- 35 -

3.2	ANALYSEMODELLEN	- 36 -
3.3	RISIKOPERSEPSJON	- 38 -
3.4	SAMORDNING	- 40 -
3.4.1	Den vertikale samordningen	- 43 -
3.4.2	Den horisontale samordningen	- 43 -
3.5	SPESIALISERING.....	- 43 -
3.6	PERSONVERN - ULIKE PERSPEKTIV	- 45 -
3.6.1	Integritetsperspektivet	- 46 -
3.6.2	Beslutnings- og maktperspektivet.....	- 46 -
3.7	OPPSUMMERING	- 47 -
4.	METODE	- 48 -
4.1	KVALITATIV CASESTUDIE	- 48 -
4.2	DATAGRUNNLAG	- 49 -
4.3	INTERVJU.....	- 50 -
4.3.1	Intervju i lys av studien	- 51 -
4.3.2	Utvelgelse av informanter	- 52 -
4.3.3	Utvelgelse av borgerne.....	- 54 -
4.3.4	Intervjuguiden	- 55 -
4.3.5	Intervjusituasjonen.....	- 58 -
4.3.6	Transkribering av data.....	- 60 -
4.4	DOKUMENTANALYSE.....	- 62 -
4.5	VURDERING AV DATAGRUNNLAGET	- 63 -
4.5.1	Reliabilitet	- 64 -
4.5.2	Validitet.....	- 65 -
4.5.3	Generalisering.....	- 67 -
4.6	METODEKRITIKK	- 67 -
4.7	OPPSUMMERING	- 69 -
5.	DLD I BERGEN BY.....	- 71 -
5.1	DAGENS SITUASJON	- 71 -
5.2	HVA BLIR NYTT?.....	- 72 -
5.3	UTFORDRINGER FOR UTVALGTE SEKTORER	- 73 -
5.3.1	Helsevesenet.....	- 73 -
5.3.2	Politi.....	- 75 -
5.3.3	Bank og finans.....	- 77 -
5.4	DEN VANLIGE BORGER I BERGEN BY	- 79 -
5.5	OPPSUMMERING	- 82 -
6.	ANALYSE OG DISKUSJON	- 84 -
6.1	ENDRING I TRUSSELBIDET.....	- 84 -

6.1.1	<i>Skal vi godta "Storebrorsamfunnet"?</i>	- 86 -
6.1.2	<i>Fremtidig trusselbilde</i>	- 87 -
6.2	TJENESTEYTING I ET BYSAMFUNN – BERGEN BY	- 88 -
6.2.1	<i>Samordning på tvers av sektorene</i>	- 89 -
6.3	DLD I RELASJON TIL BORGERNE I BERGEN BY	- 94 -
6.3.1	<i>Konsekvenser DLD gir den vanlige borger</i>	- 95 -
6.3.1.1	Fordeler	- 95 -
6.3.1.2	Ulemper	- 96 -
6.3.1.3	Oppsummering av konsekvenser	- 97 -
6.3.2	<i>Konsekvenser DLD gir Bergen by</i>	- 97 -
6.3.2.1	Fordeler	- 98 -
6.3.2.2	Ulemper	- 99 -
6.3.2.3	Oppsummering av konsekvenser	- 100 -
6.4	TOLKING AV PERSPEKTIVER FRA TEORIKAPITLET	- 101 -
6.4.1	<i>Tolking i lys av intervjuene</i>	- 101 -
6.4.2	<i>Tolking i lys av spørreundersøkelsene</i>	- 104 -
6.4.3	<i>Risikopersepsjon i lys av studien</i>	- 106 -
6.4.4	<i>Samordning og spesialisering i lys av studien</i>	- 107 -
6.5	OPPSUMMERING	- 108 -
7.	AVSLUTNING OG KONKLUSJON	- 109 -
7.1	STUDIENS HOVEDFUNN I FORHOLD TIL PROBLEMSTILLING	- 109 -
7.2	SAMMENLIGNING AV TIDLIGERE FORSKNING	- 111 -
7.3	ULIKE IMPLIKASJONER	- 112 -
7.4	VIDERE FORSKNING	- 113 -
8.	LITTERATURLISTE	- 114 -
8.1	FORARBEID	- 114 -
8.2	LOVGIVNING OG REGELVERK	- 114 -
8.2.1	<i>Norske lover og regler</i>	- 114 -
8.2.2	<i>Utenlandske lover</i>	- 115 -
8.3	BØKER	- 115 -
8.3.1	<i>Norske bøker</i>	- 115 -
8.3.2	<i>Internasjonale bøker</i>	- 117 -
8.4	DOKUMENTER	- 119 -
8.4.1	<i>Tidligere forskning</i>	- 119 -
8.5	INFORMANTER	- 119 -
9.	VEDLEGG	- 120 -
9.1	LOVER OG REGLER	- 120 -
9.1.1	<i>Nasjonale lover og regler</i>	- 120 -
9.1.1.1	<i>Ekomloven</i>	- 120 -

9.1.1.2	Personopplysningsloven	- 121 -
9.1.1.3	Datatilsynets konsesjonsvilkår.....	- 123 -
9.1.1.4	Straffeprosessloven.....	- 125 -
9.1.2	<i>Individuelle lover og regler.....</i>	- 127 -
9.1.2.1	Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK)	- 127 -
9.1.2.2	Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK) i lys av studien	- 128 -
9.2	DATAINNSAMLINGSMATERIALE.....	- 130 -
9.2.1	<i>E- post oversendt informanter i forkant av intervju</i>	- 130 -
9.2.2	<i>Felles intervjuguide for de ulike sektorene.....</i>	- 131 -
9.2.3	<i>Spørreundersøkelse av den vanlige borger i Bergen by.....</i>	- 133 -
9.3	FUNN	- 134 -
9.3.1	<i>Kategorisering fra spørreundersøkelsen med funn av den vanlige borger</i>	- 134 -
9.3.2	<i>Kategorisering av intervju med funn fra de ulike sektorene.....</i>	- 136 -
9.4	SENTRALE DEFINISJONER OG BEGREPER	- 138 -
9.5	HVA LAGRES MED DLD?	- 139 -
9.5.1	<i>Kategorisering av data som lagres med DLD.....</i>	- 140 -

Tabeller

Tabell 1: Fordeler og ulemper med DLD

Tabell 2: Illustrerer hva som lagres med DLD

Tabell 3: J.fr. artikkel 5: "Kategorier av data, som skal lagres"

Tabell 4: Ulike perspektiver på risiko

Tabell 5: Ulike dimensjoner av samordning

Tabell 6: Kategorisering av den vanlige borger i samfunnet

Tabell 7: Likheter og ulikheter ved nye sosiale medier og DLD

Tabell 8: Intervju kategorisert med funn fra de ulike sektorene

Figurer

Figur 1 - Illustrasjon av sikkerhet- og beredskapens omfang og mangfold

Figur 2: Samfunnssikkerhet og beredskap i Bergen by

Figur 3: Vertikal og horisontal samordning i Bergen kommune

Figur 4: Datalagringsdirektivet tenkt og ønsket

Figur 5: Datalagringsdirektivet mulig resultat av alvorlige straffbare handlinger

Figur 6: Analysemodellen

Figur 7: Bergen by etter innføring av DLD

Nøkkelord og definisjoner

Den europeiske union (EU) – Traktatfestet statsforbund inngått mellom 27 demokratiske nasjonalstater i Europa. EU er en politisk og økonomisk samarbeidsorganisasjon. Fri flyt av varer, tjenester, personer og kapital ("de fire friheter") er organisasjonens grunnprinsipp.²

Identitet – Identitet er summen av flere elementer som forteller hvem du er.³

Identitetstyveri (ID- tyveri) – Systematisk identitetsforedling gjennom tilegnelse, besittelse, overføring, reproduksjon eller annen manipulering av en annens personlig informasjon med det formål å begå gjentatt identitetssvindel for selv å oppnå fordeler eller å utsette andre for ulemper vil være å regne som identitetstyveri.⁴

Datalagringsdirektivet (DLD) – Formålet med datalagringsdirektivet er å harmonisere lovgivningen om lagring av nærmere definerte data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.⁵

FBI – A global intel and security agency... providing leadership and making a difference for more than a century.⁶

ILETS – En årlig samling av politi og nasjonale sikkerhetsmyndigheter fra en rekke land som tilbyr lovlig telekommunikasjonsavlytting.⁷

IUR 1.0 – Gir bredere mål av de internasjonale kravene.⁸

² Mer om EU her: <http://www.globalis.no/Land/Landgrupperinger/Europeiske-union> (sist besøkt 09.05.2011)

³ Mer om identitet her: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Identitet/> (sist besøkt 04.04.2011)

⁴ Mer om ID- tyveri her: http://idtyveri.info/index.php?option=com_content&view=article&id=140:definisjon-pa-identitetstyveri&catid=14:prosjektet&Itemid=4 (sist besøkt 04.04.2011)

⁵ Mer om DLD her: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2010-2011/inns-201011-275/1/#a1> (sist besøkt 04.04.2011)

⁶ For mer informasjon om FBI, se: <http://www.fbi.gov/about-us> (sist besøkt 04.04.2011)

⁷ For mer informasjon om ILETS, se: www.statewatch.org/news/2001/may/ILETS99-report.doc (sist besøkt 04.04.2011)

⁸ For mer informasjon se: <http://www.cryptome.quintessenz.at/mirror/nz-privacy.htm> (sist besøkt 04.04.2011)

ENFOPOL – Brukes for dokumenter som omhandler hvordan lover skal implementeres. Et samarbeid mellom landene i EU som planla oppstart av et overvåkningssystem for lovlig avlytting av telekommunikasjon.⁹

Security- verdier – Forstått i denne studien som tilsiktede hendelser.

Safety- verdier – Forstått i denne studien som utilsiktede hendelser.

Lovbryter – Forstått i denne studien som person(er) som bryter norsk lov.

Kriminell – Forstått i denne studien som person(er) som krenker et fredelig menneskes liv, eksempler på kriminelle er voldsmenn, tyver, ransmenn og svindlere.

Trafikkdata – Forstått i denne studien som opplysninger om ulike typer telekommunikasjonstrafikk. Innen telekommunikasjon er trafikkoverføring av telefonsamtaler, SMS osv. Samtidig er det viktig å forstå at trafikkdata er informasjon om slik overføring som ikke har med overføring av innholdet. Det kan f. eks. være avsender, mottaker og tidspunkt for en SMS, men ikke SMS- innhold.

SMS – (Short Message Service) hvor SMS er en metode som meldinger kan sendes til en mobiltelefon via en annen mobiltelefon, en datamaskin koblet til internett, en vanlig fasttelefon.¹⁰

Database – Forstått i denne studien som en lagringsenhet for trafikkdata relatert til DLD.

Smarttelefon – Er telefoner som gir funksjoner som er utover den enkle muligheten til å foreta telefonsamtaler.¹¹

DSL – (Digital Subscriber Line) er betegnelsen for høyhastighetsinternett over eksisterende kobberkabler.¹²

⁹ For mer informasjon se: <http://www.privacycom.org/content/govt-amp-legislation/enfopol-european-fbi> (sist besøkt 04.04.2011)

¹⁰ Mer om SMS her: <http://www.wisegeek.com/what-is-sms.htm> (sist besøkt 04.04.2011)

¹¹ Mer om smarttelefon her: <http://digoo.info/teknologi/2011/01/Hva-er-en-smarttelefon.html> (sist besøkt 04.04.2011)

Kryptert/ kryptering – En metode for å øke sikkerheten for en melding eller fil ved å om kaste innholdet slik at det bare kan leses av personer som har den riktige krypteringsnøkkelen til å dekode dataene.¹³

Proxier – Forstått i denne studien som et datasystem eller et program som fungerer som et mellomledd for forespørsler fra kunder som søker ressurser fra andre servere.

PC – Forstått i denne studien som en maskin som uavhengig av andre maskiner kan lagre og bearbeide informasjon eller data i digital form. PC består av tre hovedelementer, prosessor, inn-ut - enheter og hukommelse.

DSB – Skal ha oversikt over risiko og sårbarhet i samfunnet. De skal være pådrivere i arbeidet med å forebygge ulykker, kriser og andre uønskede hendelser. De skal sørge for god beredskap og effektiv ulykkes- og krisehåndtering.¹⁴

EMK – Handler om de grunnleggende rettigheter i et samfunn vi som mennesker innehar.¹⁵

EMD – En domstol som ble opprettet 1959 på bakgrunn av rammene til EMK av 1950.¹⁶

HLR – En database med brukerinformasjon (abonnentinformasjon) informasjon, dvs. kunde profiler, som brukes i mobile (cellular) networks, mobil (mobilnett)nettverk. En HLR inneholder brukerinformasjon som kontoinformasjon, kontostatus, brukerinstillinger, osv.¹⁷

SIM- kort – Definerer identiteten, telefonnummer etc. i en mobiltelefon. SIM- kortet er en databrikke med lagerkapasitet, som kan inneholde tilleggsinformasjon, f.eks. liste over telefonnummer og tekstmeldinger.¹⁸

¹² Mer om DSL her: http://88.87.36.120/art/5900_printable.html (sist besøkt 04.04.2011)

¹³ Mer om kryptering her: <http://windows.microsoft.com/nb-NO/windows-vista/What-is-encryption> (sist besøkt 04.04.2011)

¹⁴ Mer om DSB her: <http://www.dsb.no/> (sist besøkt 04.04.2011)

¹⁵ Hele EMK, se: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf (sist besøkt 04.04.2011)

¹⁶ Mer om EMD her: http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN (sist besøkt 04.04.2011)

¹⁷ Mer om HLR se: <http://www.silicon-press.com/briefs/brief.hlr/brief.pdf> (sist besøkt 19.01.2011)

¹⁸ Mer om SIM- kort her: <http://www.snl.no/SIM-kort> (sist besøkt 07.04.2011)

HIV – (Human Immunodeficiency Virus), er et virus som angriper deler av immunforsvaret, som kommer inn i kroppen og bryter ned deler av forsvaret kroppen har mot bakterier, virus og sopp.¹⁹

Facebook og Twitter – Forstått i denne studien som nye sosiale medier med bakgrunn i samfunnets og teknologiens utvikling.

RUH – (Rapportert Uønsket hendelse) Forstått i denne studien som en rapportert uønsket hendelse, med bakgrunn i sektor, etat eller aktørs industri.

HMS – Forstått i denne studien som et system for internkontroll, oppfølging, og dokumentasjon av Helse, Miljø og Sikkerhet hos ulike sektorer, etater og aktører i forhold til krav i sikkerhetslovgivningen.

IKT – Informasjons- og kommunikasjonsteknologi forklares ofte som en teknikk for å samle inn, lagre, overføre og presentere tekst, bilder, video og lyd i digital form. IKT kan beskrives som en sammensmelting av telefon, datamaskin og TV hvor fellesnevnerne er digitale null- og ettall.²⁰

FNO – Samarbeidsorganisasjonen er etablert for å styrke finansnæringen i Norge.

Privatlivet – Er en subjektiv oppfatning av individets egen sfære som ingen andre har rett til å vite eller forstyrre. Sett fra et internasjonalt standpunkt er dette håndtert gjennom blant annet EMK art. 8²¹ og FN- konvensjonen art.17.²² Alle har rett på og behov for å være i fred.

Hjemmet – Er et sted for fred og ro. Forstyrrelser eller uønsket oppmerksomhet forstås da som brudd på retten til respekt i eget hjem, eksempel kan være innbrudd.

Korrespondanse – I følge en teoretiker som Ruiz (1997) forstås rett til respekt for ens korrespondanse, en ubetinget rett til usensurert og uforstyrret kommunikasjon mellom andre mennesker.

¹⁹ Mer om HIV her: <http://www.hivnorge.no/id/150> (sist besøkt 04.04.2011)

²⁰ Mer om IKT her: <http://www.reidar.hib.no/nhoikt/index.htm> (sist besøkt 05.05.2011)

²¹ IBID

²² Les om FN- konvensjonen her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2008/nou-2008-1/4/1.html?id=496358> (sist besøkt 31.01.2011)

1. Innledning

Først vil jeg slippe til justisminister Knut Storberget (A).²³

"Jeg mener det kan det være nyttig å se personvernet som et knippe av interesser, som blant annet rommer ønsket om kontroll over personlige opplysninger, ønsket om at slike personlige opplysninger ikke meddeles andre uten samtykke, eller uten at gode grunner ellers taler for det, ønsket om å være i fred fra andre og ønsket om å unngå et kontrollsamfunn".²⁴

Et samfunn i kontinuerlig og rask endring, debatter som aldri konkluderes og ebber ut i nye debatter, vekst av kriminalitet og terror, alt dette medfører daglige utfordringer og endringer i samfunnet. For å holde tritt med utviklingen må det tenkes nytt. Ulike meninger om hvordan samfunnet skal utvikles, hvem som skal styre og lede utviklingen, hva som skal og ikke skal prioriteres, alt dette former de fremtidige levevilkårene for hver og en av oss. Tiden da det bare var politikere og ledere som skulle uttrykke sine meninger er forbi, og den vanlige borger og "den fjerde statsmakt" – massemedia har mer og mer påvirkning på hvordan samfunnet endres. Eksempel på dette kan være utbygging av kraftlinjen i Hardanger, hvor innbyggerne har fått mer og mer innflytelse på denne utbyggingen gjennom demonstrasjoner, protester osv. Dette blir ofte gjort gjennom blant annet media og nyheter, men enda et skritt i utviklingen har gitt dagliglivet såkalte nye sosiale medier hvor de to mest kjente er Facebook og Twitter.

Dette har medført at flere og flere oppnår raskere og enklere kontakt og dermed deler mer og mer av privatlivet sitt med andre rundt seg i hverdagen. Trolig har samfunnet dreid i "motsatt" retning av hva justisminister Knut Storberget svarer i sin uttalelse, ønske om kontroll over personlige opplysninger. Dette ikke er tilfelle da manglende beskyttelse av personvern er et faktum,²⁵ samt at veksten av identitetstyveri (heretter forkortet ID- tyveri) - nye kriminelle handlinger øker²⁶ i takt med utviklingen av ny teknologi i samfunnet. Dette har medført at det blir enklere å begå både tilsiktet og utilsiktet lovbrudd. Det viser til en utvikling uten begrensninger for hva hver enkelt av oss frivillig formidler og informerer tilsynelatende hvem

²³ Knut Storberget - Født 06.10.1964, Arbeiderpartiet. Statsråd, Justisdepartementet, Jens Stoltenbergs andre regjering siden 2005. Mer fakta om Justisministeren, se: <http://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=KNUS>

²⁴ Mer om svar på spørsmål, se: <http://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/?pid=2006-2007&tab=Answerer&qsqid=all&mid=JD>, Fra Skriftlig svar på 18 spørsmål, 26. september 2007 (sist besøkt 11.01.2011)

²⁵ Kritisk til personvern, se: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2190310.ece> (sist besøkt 14.01.2011)

²⁶ Norsis, flere ID- tyveri, se: <http://www.tu.no/it/article268933.ece> (sist besøkt 11.01.2011)

som helst om, med nær og sensitiv informasjon. Kanskje utviklingen har medført at det er lettere oppnår tillit og tilgivelse enn adgang og tillatelse i dagens samfunn.

Ta for eksempel Fredsprisvinneren 2010, den kinesiske dissidenten Liu Xiaobo. Xiaobo fikk prisen for sin lange og ikke-voldelige kamp for menneskerettigheter i Kina.²⁷ Et bra initiativ. Det skjer på bakgrunn av forskjeller i utviklingen som finner sted i fra den vestlige verden og hvordan et samfunn bør styres. Det å gi en Fredspris til en person i et samfunn hvor demokratisk styring er langt unna realisme og hvor en i dag knapt får lov til å si offentlig hva de selv heter. Med dette vil samfunnet igjen endres, ved å gi prisen til en person i et så stort og innflytelsesrik land som Kina. Dette er stikk i strid med den utviklingen flere ønsker oppnådd i dagens Norge.

Utviklingen til tross, regjeringen i Norge har vedtatt å oversende til Stortinget et forslag om ny lov for å innføre det mye omstridte Datalagringsdirektivet. Videre når det refereres til "DLD" menes i denne studien det aktuelle Datalagringsdirektivet, Europa-parlamentets og Rådet for Den Europeiske Unions direktiv 2006/24/EF av 15.mars 2006.²⁸ "Innføringen" forstås heretter som innføringen av DLD. Det er en innføring som har vært omtalt i lengre tid. Ønsket om å bekjempe kriminalitet og terrorisme og samtidig å unngå å gjøre et urimelig inngrep i privatlivet vil være en hårfin balanse med store utfordringer. Innføringen vil medføre kontinuerlig overvåking av samfunnet, alt fra e- post og trafikkdata på internett, til telefoni- og kameraovervåking. Det vil trolig også oppleves at de nye sosiale mediene Facebook og Twitter vil være sentrale og at borgerne må være mer og mer forsiktig med hva dem sier og gjør.

Ta for eksempel en journalist som ønsker å dekke en viktig nyhets sak. Saken som blir dekket, involverer person(er) som på dette tidspunkt overvåkes av politiet. Personene i denne saken har vært overvåket i lengre tid, som da trolig vil resultere i at journalisten vil bli en av de som fremover vil overvåkes. Er det slik vi ønsker utviklingen av samfunnet, med innføring av nye sosiale medier og kort tid etter en innføring som medfører at hver enkelt av oss blir i utgangspunktet blir kriminelle og frivillig må la seg overvåke. Skal det å bekjempe kriminalitet medføre at vi alle til slutt mister vår frihet!

²⁷ Mer om Fredsprisen 2010, se: <http://www.aktivioslo.no/nobels-fredspris/nobel-index.php> (sist besøkt 11.01.2011)

²⁸ Mer om DLD, se: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:DA:PDF> (sist besøkt 02.02.2011)

1.1 Historien bak DLD

Bakgrunnen for innføringen må forstås som resultater av flere lange internasjonale prosesser som startet på 1990- tallet. Initiativet kom fra Federal Bureau of Investigation (FBI).²⁹ FBI var bekymret for at de nye digitale telefonsystemene begrenset tilgangen til avlytting og sporing. I følge den skotske journalisten Duncan Campbell ønsket FBI å opprette et stort nettverk i USA knyttet mot andre verdensomspennende digitale nettverk. De skulle samle alle former for telekommunikasjonssystemer. Her ville FBI følge med innen tele- og datatjenestenes trafikk om hvordan slike data best kan egnes til alvorlige straffbare handlinger.

Problemet ved dette nettverket var at FBI ikke var opptatt av personvern, denne holdningen møtte motstand i Kongressen. FBI måtte dermed skifte taktikk, da det ikke nyttet å operere et slikt forslag alene. Dette medførte at FBI innkalte alle allierte (deriblant Norge) til et møte som blant annet bestod av representanter fra Justismyndighetene og Sikkerhets- og overvåkingstjenesten. ILETS (International Law Enforcement Telecommunications Seminar)³⁰ ble opprettet og ut fra møtet ble dokumentet kalt Law Enforcement Requirements of the Surveillance of Electronic Communications (1992) skrevet.

I 1992 foreslo Nederland for EU- medlemmene å iverksette dette forslaget, ved det kryptiske navnet IUR 1.0 (International User Requirements for Interception).³¹ Forslaget ble fremmet for EU- ministrene, men det som er interessant å bemerke er at EU- ministrene ikke ble fortalt at dokumentet hadde blitt laget av ILETS og FBI. I stedet ble det presentert som et ENFOPOL- dokument. ENFOPOL brukes for dokumenter som omhandler hvordan lover skal implementeres og politisaker. Dette ble hemmeligholdt i to år. Det ble først publisert i 1998. I mellomtiden ble IUR 1.0 kravene og retningslinjene modifisert, og en lov kom i USA i 1994.

I 1996 innkalte ILETS på nytt 16 land til møte, Norge var representert. Det ble fremmet forslag om overtaling når det gjaldt bruk av de nye IUR 1.0- kravene. Overtalingen innebar

²⁹ A global intel and security agency... providing leadership and making a difference for more than a century. For mer informasjon om FBI, se: <http://www.fbi.gov/about-us> (sist besøkt 13.01.2011)

³⁰ ILETS - er en årlig samling av politi og nasjonale sikkerhetsmyndigheter fra en rekke land som tilbyr lovlig telekommunikasjonsavlytting. Formålet med seminaret er å tilby et forum for samarbeid der utviklingen, problemer og mulige løsninger i området av lovlig telekommunikasjonsavlytting kan betraktes og behandles. For mer informasjon om ILETS, se: www.statewatch.org/news/2001/may/ILETS99-report.doc (sist besøkt 14.01.2011)

³¹ IUR 1.0 gir bredere mål av de internasjonale kravene. For mer informasjon se: <http://www.cryptome.quintessenz.at/mirror/nz-privacy.htm> (sist besøkt 14.01.2011)

for sine representative politikere å innføre IUR 1.0 kravene. I denne perioden viste Norge seg å støttet de nye kravene. Norge var ikke medlem av EU. Denne støtten er dokumentert.³²

Norge var i denne perioden representert ved flere statlige aktører som Justisdepartementet, politiavdelingen, Kripos, Politiets overvåkingstjeneste (PST), Politidirektoratet (POD) og ikke minst Telenor.³³ Videre ønsket ILETS å opprette strengere krav til internett og satellittbaserte systemer og nye retningslinjer for avlytting ble publisert og kalt ENFOPOL 98. Informasjon ble lekket og dokumentet ble avslørt og offentliggjort på internett. Etter dette ble historien bak ILETS kjent. Dette fikk liten oppmerksomhet i Norge, men informasjonen ble også gitt her.³⁴

Det som fikk fart på arbeidet med direktivet var terrormassakren i Madrid i 2004. Etter dette tok fire land (Sverige, Storbritannia, Irland og Frankrike) initiativ til lagring av trafikkdata fra ett til tre år. EU vedtok datalagringsdirektivet i mars 2006.³⁵ Formålet med DLD var å oppnå en EU- harmonisering av nasjonale krav til obligatorisk lagring av kommunikasjonsdata. Ulike forslag ble fremmet. EU vedtok DLD som et resultat av bekymring for juridiske og tekniske forskjeller mellom nasjonale bestemmelser av dataoppbevaring. DLD skal være til hjelp for politiet ved å imøtekomme utviklingen i samfunnet og ved å forebygge straffbare handlinger, fremme etterforskning, avdekking og forfølgning av straffbare forhold og videreføre tilbud av elektroniske kommunikasjonstjenester på tvers av landegrensene.

Denne prosessen har Norge deltatt i, men det har fremkommet lite om denne lange prosessen i Norge. Prosessen er nå blitt til et lovforslag fra Regjeringen i Norge,³⁶ som har blitt vedtatt som lovvedtak fra Stortinget den 04.04.2011.³⁷

³² For mer om den dokumenterte støtten, se: http://www.cais-acsi.ca/proceedings/2000/halpin_2000.pdf (sist besøkt 13.01.2011)

³³ Mer om Norges deltakelse, se: http://www.regjeringen.no/nn/dokumentarkiv/regjeringen-brundtland-iii/jd/Nyheter-og-pressemeldinger/1996/telefonkontroll_og_moderne_telekommunika.html?id=235887 (sist besøkt 19.01.2011)

³⁴ IBID

³⁵ EU sitt vedtak om DLD, se: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:EN:PDF> (sist besøkt 18.01.2011)

³⁶ Regjeringen sier ja til DLD, se: <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/politikk/regjeringen-sier-ja-til-datalagringsdirektivet-3362618.html> (sist besøkt 19.01.2011)

³⁷ Mer om lovvedtaket her: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Beslutninger/Lovvedtak/2010-2011/vedtak-201011-046/> (sist besøkt 02.05.2011)

1.2 Studiens tema og problemstilling

Denne studien er rettet mot hvordan en innføring av DLD i et bysamfunn, i studien forstått som Bergen by, best mulig kan imøtekomme de nye utfordringene som blir resultatet av DLD. Studien er gjort i samarbeid med Bergen kommune – Byrådsleders avdeling. Målsetningen vil være å se på de utfordringer en innføring av DLD vil medbringe, se på hvordan ulike sektorer best mulig kan samordne en lik praksis og hvilket fremtidig trusselbilde som kan forventes. Samfunnssikkerhet er egnet i denne kontekst, fordi godt arbeid med samfunnssikkerhet forutsetter samarbeid mellom ulike sektorer på ulike nivå. I denne studien vil fokuset være rettet mot borgere og bysamfunn.

Tema for denne studien vil være hvordan en innføring av DLD påvirker fremtidig tjenesteyting, som planlegging og håndtering av samfunnssikkerheten i Bergen by. Fokus vil være ut fra et samfunnsfaglig perspektiv, med underliggende forskningsspørsmål. Jeg velger å benytte forskningsspørsmål i denne studien for enklere å kunne besvare beskrevet problemstilling. Med bakgrunn i innføring av DLD, vil samfunnet måtte forholde seg til ulike nye utfordringer på tvers av verdiene i samfunnet. Alle borgerne blir berørt og involvert. Dette vil skape motstridende interesser, som trolig vil gjenspeiles gjennom privatlivets fred og samfunnsrettet nytte. Utfordringene vil innebære koordinert innsats fra flere sektorer nasjonalt og internasjonalt, ut fra et forvaltningspolitisk perspektiv. For best mulig å bruke og beskrive funn i studien, vil jeg drøfte og analysere funn og teori med ønske om et forklarende siktemål. Formålet i dette henseendet vil være å vise hvordan innføring av DLD påvirker tjenesteytingen i Bergen by.

Studiens empiriske fokus er innføringen av DLD gjennom utvalgte sektorer innen Bergen by. Med dette forstås en tjenesteyting som vises gjennom fem underliggende forskningsspørsmål relatert til problemstillingen.

Problemstillingen for studien er altså:

"Hvordan DLD vil påvirke tjenesteytingen i et bysamfunn som Bergen by?"

For et best mulig svar på studiens problemstilling, undersøkes følgende forskningsspørsmål:

- 1. Endring av trusselbildet*
- 2. Samordning*

3. *Planlegging*
4. *Håndtering av (data)sikkerhet*
5. *Relasjon til borgere i Bergen by*

Studien er lagt opp som en kvalitativ casestudie, med dybdeintervju og dokumentanalyse som primære metoder og datagrunnlag som sekundær metode. Metodene er valgt ut fra en innføring av DLD som en kompleks, sosial og allmenn hendelse der en slik kvalitativ tilnærming vil være nyttig for å beskrive det totale bildet. For en nærmere redegjørelse, se studiens kapittel 4.

1.3 Begrunnelse og relevans av tema og problemstilling

Det påstås at en vekker trengs for å forstå konteksten. I enhver sammenheng er det alltid to sider av en og samme sak. Det er ikke slik lengre at man må ha makt for å kunne uttale seg i saker som angår oss alle. Her menes makt i form av at politikere foreslår og vedtar egne lovforslag, men at demokratiet eller folkestyret deltar kontinuerlig. Oppfatningen av hva som er reelle trusler i samfunnet varierer. Mye av dette styres gjennom utviklingen. Utviklingen skaper fremtiden. Det gjelder alt man velger å gjøre/ ikke gjøre, velger å si/ ikke si, velger å designe/ ikke designe osv. Alt dette har en påvirkning på hvordan man skal fungere alene og sammen i fremtidens samfunn. Derfor er det viktig at de som ønsker å bli hørt, får mulighet til det. Dette er vel dette som kan kalle demokrati i dagens samfunn?

Ta for eksempel en dommer i en hvilken som helst rettssak. For at vedkommende skal fatte riktig avgjørelse i enhver sak, må det fremlegges for- og motargumenter fra begge sider av saken. Forsvarere, aktorer og vitner er viktige bidragsyttere i en slik prosess. Et nytt lovforslag er fremlagt fra Regjeringen.³⁸ I forslaget anmoder Regjeringen Stortinget om å vedta innføring av det mye omtalte DLD. Et av formålene med DLD er å benytte det ved bevisfremlegging. Bevisene som kan fremlegges vil blant annet bli trafikkdata, telefondata, overvåkingsdata osv. Dette vil avhenge av sakens alvorlighetsgrad og innhold. Ut fra disse dataene vil da dommeren få nødvendig og riktig innblikk for til slutt å ta den riktige avgjørelsen. Det er klart at en dommer må unngå at egne meninger og tanker vektlegges, men at heller lover og forskrifter skal gi utslag ved en avgjørelse. Dette må aksepteres, da

³⁸ IBID

dommerne også bare er vanlige borgere. Men poenget må bli, ved en god debatt eller bevisføring i en hvilken som helst sak, kan disse meningene og tankene endres og påvirkes. Innføringen av DLD har vist seg å være mye diskutert blant folk flest. Alle har en mening om en mulig innføring. Alle vil bli berørt. Med andre ord, ønskelig eller ikke, kan fremtiden overvåkes ufrivillig, i utgangspunktet så lenge DLD er innført. Formålet med DLD er som kjent å bekjempe kriminalitet og terror.³⁹ DLD vil innbefatte en lagringstid av personers telefon- og internettbruk på minimum seks måneder, og maksimalt to år,⁴⁰ som i utgangspunktet er bra. Flere forstår det slik at selv om Norge ikke er medlem av EU, og dermed ikke er pålagt å innføre DLD,⁴¹ er Norge de senere årene blitt et større og mer aktuelt terrormål.⁴² Fra tidligere vites, at å planlegge både kriminalitet og terror krever lang forberedelse,⁴³ som man kan undres over med tanke på at DLD først ble foreslått tidlig på 1990- tallet. På denne tiden vil de kriminelle allerede ha fått et forsprang når man nå, tjue år senere, vurderer å innføre DLD. Videre er det bekymringsfullt at det skal lagres data som de kriminelle søker. Vil de mulige krypteringsnøkklene for uthenting av data ikke være tilfredsstillende, for da vil data gå tapt, men er sikre tilstrekkelig til at de kriminelle ikke allerede ligger i forkant?

Det er flere aspekter som må på plass ved en slik innføring; all teknologien som kreves, dedikerte ressurser til alle ulike sektorer for kontinuerlig oppfølging, et bredt samarbeid med andre land, endringer i lovverket og ikke minst de enorme kostnadene et slikt DLD vil bringe med seg. Prisen må betales, antagelig vil det bli den vanlige borger uten å spekulere for mye omkring det.

I utgangspunktet stiller alle på lik linje ved en innføring av DLD. Dermed vil borgerne bli betegnet som potensiell kriminell lovbrøyer,⁴⁴ da man på den andre siden vil true og krenke personvern til den vanlige borger. En innføring vil muligens resultere i en blanding av kriminell og lovbrøyer. Altså at man i utgangspunktet ikke er kriminell, men at man ved

³⁹ IBID

⁴⁰ IBID

⁴¹ Mer om DLD, se: www.teknologiradet.no/SF_Datalagringsdirektivet_for_web_6CUnh.pdf.file (sist besøkt 21.01.2011)

⁴² Norge som terrormål, se: http://www.dagbladet.no/2010/09/28/nyheter/politiets_sikkerhetstjeneste/terrorisme/13598250/ (sist besøkt 21.01.2011)

⁴³ Trusselnivå i Norge, se: <http://www.nettavisen.no/nyheter/article2997767.ece> (sist besøkt 21.01.2011)

⁴⁴ Bare for å vise forskjellen i denne studien på lovbrøyer og kriminell. Vi er "alle" lovbrøyerer fra tid til annen, går på rødt lys, sniker på bussen osv. Kriminell blir man dersom man begår alvorlige lovbrudd, dvs. drap, ran osv.

mindre forseelser ref. som et lovbrudd blir overvåket som kriminell. Slik mange oppfatter innføringen, vil det begrense og kanskje hindre at flere og flere blant annet vil uttrykke sine meninger. Flere vil være mer forsiktig med det dem gjør og sier, som på sikt kan hindre ønsket utvikling. Dersom en borger er på "feilt sted til feil tid", vil borgeren kunne bli stemplet som potensiell kriminell lovbrøyer. Feil person kan da bli overvåket. Vil da hensikten og formålet med innføringen av DLD være oppnådd? Samfunnet vil igjen endres og dreie mer og mer over til et overvåkingssamfunn. Et "storebror ser deg" samfunn. Resultatet kan bli at samfunnet og utviklingen faller fra og de med makt overtar mer og mer av styringen. Ønskes en utvikling hvor demokratiet svekkes og friheten til hver enkelt borger mistes?

Oppsummert vil studien være interessant av flere ulike årsaker fra et faglig synspunkt. En slik innføring vil resultere i utfordringer på tvers av sektorer, som vil kreve samordning og spesialisering på sikt. DLD involverer alle, derfor vil spørsmålet være hvordan samfunnet best kan imøtekomme de nye utfordringene på en hensiktsmessig måte. En samfunnsfaglig begrunnelse vil være den kontinuerlige endringen av samfunnet, på bakgrunn av ny teknologi. Aktuelle begreper er "risikosamfunnet", som innbefatter samfunnsendringer ut fra hvordan borgerne oppfatter risiko, risikopersepsjon (Beck, 1992) og "overvåkingssamfunnet", som innbefatter mer det "nye risikosamfunnet" ut fra de nye trusler som kommer og da ny teknologi for å imøtekomme disse truslene. Et annet moment er det faktum at DLD medfører en krenkelse av personvern til den vanlige borger, som igjen fører til at DLD kan bli et politisk maktprinsipp mellom de offentlige myndighetene og sivilsamfunnet. Det er et faktum at en mulig innføring av DLD ikke bare retter seg mot det offentlige, heller tvert imot retter det seg til syvende og sist direkte mot borgerne, som er med på å styrke studiens samfunnsmessige betydning.

1.3 Avgrensning av tema og problemstilling

Denne studien er skrevet innenfor en tidsbegrensning på ett semester ved UiS. Ønsket mitt i så måte er ikke å komme med avgjørende bestemmelser til de ulike sektorer, aktører eller etater i Bergen by, men heller sette fokus på hvordan samordning og en felles koordinering på tvers, kan på en best mulig måte kan påvirke tjenesteytingen til Bergen by. Målet å oppnå en forståelse av hva en slik innføring i denne fasen av DLD vil kunne bidra til gjennom alvorlig kriminalitetsbekjempelse, som positiv tilrettelegging for den vanlige borger i Bergen by.

I forhold til tema og problemstilling for studien, er det gjort følgende avgrensinger:

- Studien er avgrenset til å omhandle innføring av DLD i Bergen by, med vekt på tjenesteyting i Bergen by.
- Det er hovedsakelig fokus på de menneskelige og organisatoriske endringene DLD kan medføre, og i svært liten grad de tekniske.
- Den politiske uenigheten i Norge har jeg valgt å ikke ta for meg, da DLD er valgt innført i Norge fra 2012.⁴⁵
- Studiens teoretiske utgangspunkt er gjort i samråd med veileder fra UiS. Teorien er bygd opp med utgangspunkt i både Bergen by sin gjennomføring av DLD og hvordan tjenesteytingen i Bergen by påvirkes av gjennomføringen.
- I litteraturstudiet vil det selvsagt være begrensninger i forhold til hvor mange kilder en kan ta for seg. De kilder som er blitt benyttet i studien, er gjort med bakgrunn i kildens relevans og tilhørighet til tema og problemstilling.

Avslutningsvis er det viktig å presisere at studien er skrevet i løpet av en tidsbegrenset periode, hvor DLD er i en oppstartsfasen, som har resultert i et lovvedtak for DLD i Norge. Så langt det har latt seg gjøre har jeg implementert og oppdatert studien underveis, slik at mesteparten av utviklingen av tema og problemstilling i løpet av våren 2011 er inkludert.

1.4 Sammenfatning av de enkelte kapitler

Kapittel 1 tar for seg innledningen av studien. Her beskrives litt historikk bak DLD, studiens tema og problemstilling, samt ulike avgrensinger som er foretatt.

I kapittel 2 presenteres konteksten og bakgrunnen for innføringen av DLD. Dette er informasjon som er sentral for å vise en forståelse av studiet. Eksempler er gjeldende praksis rundt samfunnsikkerhet i Norge og generelt om DLD. Kapitlet viser de samfunnsfaglige verdier som er bakgrunn for lovvedtak for DLD og videre ulike verdier som vil trues ved en innføring.

Kapittel 3 presenterer studiens teoretiske fundament. Kapitlet er delt inn i fire hoveddeler. Tre deler omhandler sentral beskrivende teori – risikopersepsjon, governance og samordning. Den siste delen tar for seg studiens forklarende utgangspunkt, personvern med ulike perspektiver.

⁴⁵ Mer om bestemmelsen her: <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7580105> (05.04.2011)

De metoder som er blitt benyttet i studien er omtalt i kapittel 4. Her vil jeg presentere begrunnelse av valg av metode, samt drøfte de svakheter og styrker som relaterer seg til metoden i studien. Det blir også gjort en vurdering av data- og dokumentkvalitet gjennom validitet og reliabilitet.

Kapittel 5 tar for seg DLD i Bergen by. Dette er studiens empirikapittel. Det empiriske fokuset i studien er bakgrunn og utfordringer ved en innføring av DLD. Her vil dagens situasjon og nye utfordringer i Bergen by beskrives, samt de kostnader og den ansvarliggjøring som kreves.

I kapittel 6 blir studiens analyse og drøfting gjennomført. Her analyseres og drøftes sentrale elementer fra en eventuell innføring av DLD opp mot studiens problemstilling, med basis i de beskrivende og forklarende perspektivene.

Hovedfunnene fra studiens empirikapittel og analyse- og drøftingskapittel oppsummeres i kapittel 7. I dette kapitlet søkes det også å sette studien inn i en faglig, teoretisk og samfunnsmessig kontekst. Her vil både tidligere og fremtidig forskning belyses.

Studien kapittel 8, innbefatter litteraturlisten og siste del av studien, kapittel 9, inneholder vedlegg.

1.5 Oppsummering

I dette kapitlet har hensikten vært å gi leseren et innblikk i bakgrunnen for en innføring av DLD. Opphavet slikt det er ment, er i samsvar med de føringer og retningslinjer som er gitt fra EU. Videre har fokuset vært å belyse valg og begrunnelse av tema og problemstilling i henhold til faglig, teoretisk og samfunnsmessig kontekst.

Hovedfokus i dette innledningskapitlet har vært den kontinuerlige utviklingen av samfunnet og de utfordringer dette fører med seg. Det gjelder alle de ulike etater, sektorer og individer som vil bli berørt ved innføring av DLD. Og sist men ikke minst gjelder det den folkelige debatten som videre har resultert i en lang makt- politisk godkjenningdebatt på bekostning av det norske demokrati.

Formålet med studien er å belyse og undersøke hvordan Bergen by forholder seg til og opplever innføring av DLD. Samtidig vil det være sentralt å undersøke relasjon gjennom hvordan tjenesteytingen i bysamfunnet påvirkes av DLD. Rammeverket jeg har etablert skal bidra til en bedre forståelse av hva som ligger bak og i innføringen av DLD.

2. Kontekst og bakgrunn for innføring av DLD

I delkapittel 1.1 vises det til at DLD er et forsøk fra EU- departement å samordne de ulike EU- landene til en felles terminologi for å bekjempe kriminalitet og terror. Litt mer konkret i denne sammenheng, forstås samordning som en felles enighet om og oppfatning av hva som menes med å bekjempe alvorlig kriminalitet og terror. Det må etableres en korrekt uttryksmåte for krav og regelverk fra myndighetene. Samtidig må det ses nærmere på hva som blir primærfokus og sekundærfokus. Dette kapitlet beskriver de sentrale rammene og betingelser – konteksten, for innføringen av DLD.

Et sentralt element vil være hvordan samfunnssikkerhet forstås i Norge og Bergen by i dag, på tidspunktet når DLD velges innført. Målet vil være å få klarhet i de begrunnelser og den praksis som foreligger for DLD, både internasjonalt og nasjonalt og å forklare de involverte sektors prinsipper og motivasjon.

Dernest er det gitt en kort beskrivelse av selve DLD og dens egenskaper med hensyn til formål og hensikt, konkret i forhold til hva som lagres, innsamling og tilgang. Dette er av betydning for å kunne forstå de ulike prinsipper og mot- argumenter som til slutt har resultert i DLD. Videre beskrives dagens praksis og hva som blir nytt.

Mesteparten av dette kontekstkapitlet vil bidra til å gi leseren en bedre innsikt og forståelse av omfanget og innholdet i DLD. Ved å beskrive nytteverdi opp mot personvern, håper jeg å kunne skape en bedre forståelse og nytte i gjennomgangen av empiri og analyse senere i studien.

2.1 Lovvedtak av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett

Stortingets lovvedtak om innføring av DLD ble vedtatt 04.04.2011. Vedtaket inneholder i korthet følgende:

“Med bakgrunn i lovproposisjon fra regjeringen der SV og Sp la inn dissens, har Stortinget med stemmene fra Ap og flertallet av stemmene fra H, fattet vedtak om endringer i ekomloven og straffeprosessloven mv. for gjennomføring av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett. Formålet med datalagringsdirektivet er å harmonisere lovgivningen om lagring av nærmere definerte data framkommet ved

*bruk av elektronisk kommunikasjon. Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet. Bakgrunn for saken er hvordan EUs direktiv 2006/24/EF om lagring av data framkommet ved bruk av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste og offentlig elektronisk kommunikasjonsnett med endring av direktiv 2008/58/EC (datalagringsdirektivet) kan gjennomføres i norsk rett.*⁴⁶

DLD innføres i Norge fra 2012 uavhengig av utfallet fra EU sin evaluering av DLD.⁴⁷

2.2 Samfunnssikkerheten i Norge

I Norge er det utarbeidet flere St. meldinger som skal ivareta samfunnssikkerhet. I denne studien vil fokus rettes mot St. melding 22 (2007 - 2008) side 9, hvor det står det følgende:

*”Samfunnssikkerhet handler om å ivareta befolkningens trygghet og sikre sentrale samfunnsfunksjoner. Dette inkluderer håndteringen og oppfølgingen av utilsiktede og tilsiktede hendelser mot samfunnsstrukturer og den enkelte borger. Utilsiktede hendelser kan være ras, flom og andre naturkatastrofer, men også større ulykker, branner eller andre kriser.. Tilsiktede hendelser kan være planlagte aksjoner mot norske samfunnsstrukturer eller borgere, eksempelvis terroraksjoner, sabotasje....internasjonal (organisert) kriminalitet i stort omfang.*⁴⁸

Samfunnssikkerhet ble først introdusert av Sårbarhetsutvalget,⁴⁹ ledet av tidligere statsminister Kåre Willoch. Formålet til utvalget var å utrede det nye trusselbildet som flere så for seg. Utvalget hevdet at vi i fremtiden står ovenfor følgende:

”Et åpnere verdenssamfunn, mer komplekse teknologiske systemer, en sterkt harmonisert infrastruktur for IKT, tett koblete produksjons- og leveransesystemer for mat, samferdselssystemer med større trafikk tetthet og høyere hastighet, samt et næringsliv i stadig raskere omstilling og der samhandling i nettverk erstatter de

⁴⁶ Mer om lovvedtaket her: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=48717> (sist besøkt 02.05.2011)

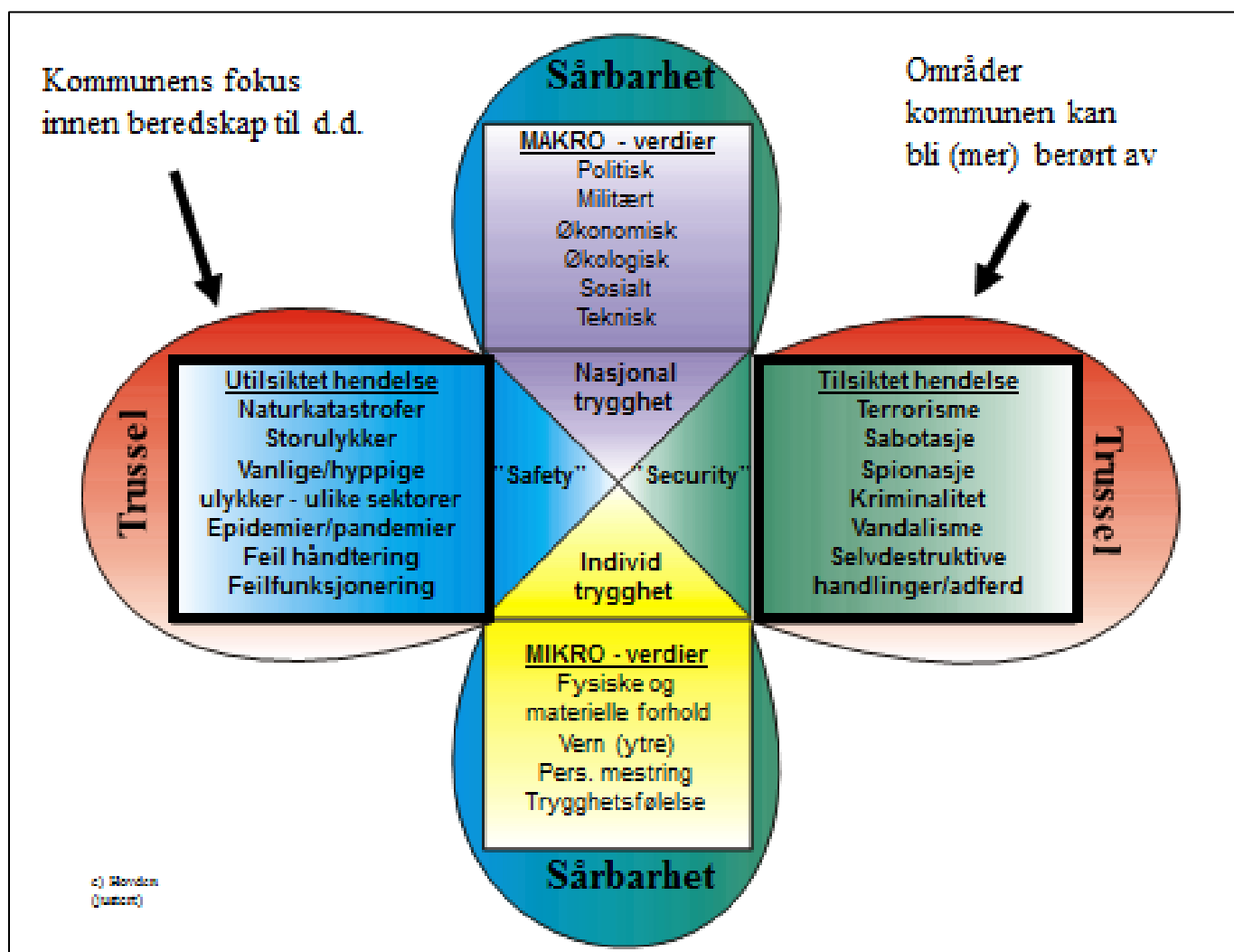
⁴⁷ Mer om EU's evaluering her: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10098958> (sist besøkt 05.04.2011)

⁴⁸ Mer om St. melding 22 her: <http://www.regjeringen.no/pages/2073310/PDFS/STM200720080022000DDDPDFS.pdf> (sist besøkt 06.04.2011)

⁴⁹ Les mer om det tverrpolitiske utvalget på: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20012002/stmeld-nr-17-2001-2002-/3/2.html?id=402595>

klassiske kommando- og ansvarslinjene, gir nye utfordringer og behov for ny kunnskap og nye arbeidsformer for å mestre de nye sårbarhetsforholdene." (NOU 2000:24 - "Et sårbart samfunn":290)⁵⁰

Ut fra dette kom det en forståelse om at samfunnsbildet endres. Figur 1 under illustrerer hvordan sårbarhet og trusler henger sammen, samtidig som det vises til en kontinuerlig vilje til et felles samarbeid for å imøtekomme de fremtidige utfordringer samfunnet står ovenfor. Ut fra DLD sitt perspektiv, kan figur 1 forstås gjennom et fremtidig bilde av sårbarhet og trusler. Som figuren illustrerer, henger både nasjonale og individuelle verdier sammen i et helhetlig bysamfunn.

Figur 1 - Illustrasjon av sikkerhet- og beredskapens omfang og mangfold

⁵⁰ Mer om "Et sårbart samfunn"

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20002000/024/PDFA/NOU200020000024000DDDPDFA.pdf> (sist besøkt 06.04.2011)

Studien tar utgangspunkt i følgende definisjon av begrepet samfunnssikkerhet:

"Samfunnet si evne til å hindre uønskede hendinger, redusere skadeverknadene når dei skjer, og evne til å kome attende til ønskt normaltilstand så snart som mogleg etter at dei har skjedd." (Kjell Harald Olsen, 2004)⁵¹.

Det som trekkes ut fra Sårbarhetsutvalget og Olsen sine utredninger om samfunnssikkerhet, kan oppsummeres ved å si at begrepet har gått fra å tilstrebe en samfunnsmessig påpasselighet ved fysisk personvern på tvers av de norske landegrensene, til en fysisk og psykisk beskyttelse av hver enkelt av oss i den teknologiske verden vi alle er en del av. Dette er i samsvar med utviklingen flere ser for seg når det nye DLD innføres. Det betyr å gå fra et samfunnsbasert overvåkingsperspektiv til et individbasert overvåkingsperspektiv.

2.2.1 Samfunnssikkerhet- og beredskap i Bergen by

Med bakgrunn i definisjonene om samfunnssikkerhet fra St. melding 22, er det en selvfølge at Bergen by opprettholder fremtidig evne til å håndtere nye så vel som gamle sikkerhetsutfordringer ved freds- og krisetider. Mye av utfordringen og ønsket med St. melding 22, er evnen Bergen by skal inneha for effektiv samordning av ulike funksjoner, samtidig å skape et effektivt samvirke og spesialisering av hele beredskapsapparatet i Bergen by. For å lykkes må dette apparatet fungere både ved normale og ved utsatte freds- og krisetider, i tråd med Olsen sin utredning om å redusere uønskede hendelser, samt å komme raskt tilbake til normaltilstand i etterkant av en hendelse. Dette vil være helt avgjørende for å begrense potensielt skadeomfang, og for å sikre borgernes trygghet, lojalitet, basale behov m.m. Evnen Bergen by har til forebyggende oppbygging gjennom jevnlig øvelser i fredstid, legger grunnlaget for fremtidens utvikling og bekjempelse av kriser, som trolig vil oppleves med DLD. Målet må være å etablere et tilfredsstillende apparat som står nær borgerne i Bergen by - som videre kjenner borgerne, landskap og konturer, teknisk og samfunnsmessig infrastruktur, behov og løsninger, værforhold og klima osv. når krisetider inntreffer.

For å imøtekomme krav og retningslinjer satt i St. melding 22, har Seksjon for samfunnssikkerhet og beredskap i Bergen by, sitt hovedvirkeområde rettet mot kriseforebyggende arbeid, beredskapsplanlegging og krisehåndtering. Seksjonen skal bistå de

⁵¹ Mer om Olsen sin definisjon her: http://brage.bibsys.no/politihs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_17258/1/samløkalisering_nodmeldesentraler.pdf (sist besøkt 25.05.2011)

ulike virksomhetene i kommunen med planlegging av beredskapstiltak og gjennomfører nødvendig opplæring og oppøving.⁵² Primærområde Bergen by arbeider etter innen beredskaps- og krisehåndtering er som følger:

1. *Likhetsprinsippet*: Likheten mellom organisasjon i normal virksomhet skal være størst mulig også ved krise.
2. *Ansvarsprinsippet*: Virksomheten med ansvar for tjeneste i ordinær forvaltning og drift, har også ansvar for skadeforebyggende tiltak, beredskapsforberedelser og iverksetting av tiltak.
3. *Nærhetsprinsippet*: Kriser skal håndteres på lavest mulig organisatorisk nivå.⁵³

Samfunnssikkerhet forstås i denne sammenheng som et kontinuerlig forbedringsarbeid gjennom utarbeidelser av blant annet Risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS- analyser) for ulike områder Bergen by anser som kritiske og farlige. De ulike ROS- analysene viser hvor områdene har størst fare- og trusselbilde, og til slutt velger Bergen by aksjoner og tiltak implementert for disse områdene og reduserer fare- og trusselbildet. Beredskap er nært knyttet opp mot samfunnssikkerhet, og tar høyde for at det til enhver tid alltid eksisterer en viss form for risiko. Det er alltid noe risiko som må "aksepteres" – en akseptabel risiko. Denne restrisikoen er det viktig å inneha beredskapsplaner og tiltak mot. Beredskap handler om å ligge i forkant og alltid arbeide med risikoreducerende- og skadeforebyggende tiltak. De mål og retningslinjer som fremheves i samfunnssikkerhet og beredskap på nasjonalt nivå, vises i Bergen by gjennom ulike beredskapsplaner, ROS- analyser, stabsarbeid og tilfredsstillende krisehåndteringsplaner og øvelser. Mye av nøkkelen til dette arbeidet, har Bergen by lagt på det daglige arbeidet som legger stor vekt på ulike ROS- analyser og sårbarhetsreduksjon, samt effektiv krisehåndtering og kvalitetssikring dersom en krisesituasjon skulle inntreffe. Under, illustrerer figur 2 hvordan samfunnssikkerhet og beredskap i Bergen by håndteres.

⁵² Mer om Bergen kommunes ansvarsområde her: <https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/seksjon-for-samfunnssikkerhet-og-beredskap/2015/article-15625> (sist besøkt 06.04.2011)

⁵³ IBID

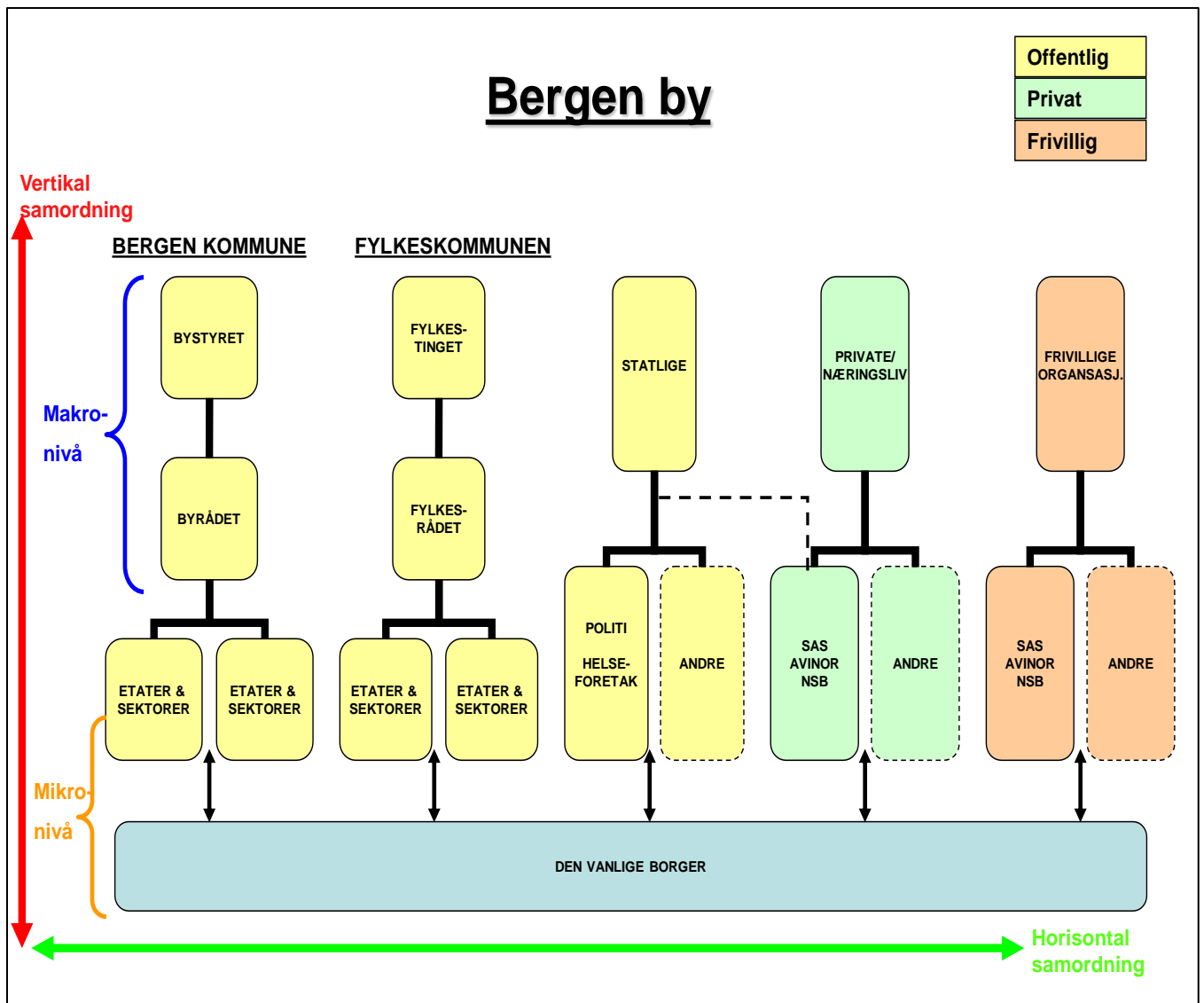

Figur 2: Samfunnssikkerhet og beredskap i Bergen by⁵⁴

Figur 2 illustrerer videre at Bergen by håndterer mange av de samme koordinerende funksjonene som myndighetene praktiserer på nasjonalt nivå. Det som er verdt å bemerke er at alt arbeid er basert på et internasjonalt og nasjonalt tverrfaglig perspektiv. Dette er arbeid Bergen by opprettholder kontinuerlig. Litt mer konkret illustrer figur 3 under, de ulike nivåinndelingene i Bergen by. Figuren viser en sammenheng mellom de ulike nivåene og hvordan ønsket samordning er tenkt.

Samfunnssikkerhet og beredskap i Bergen kommune, tar høyde for en overordnet Fylkes-ROS analyse for Hordaland. Denne ROS- analysen, blir videre brukt inn mot hvor det er kritiske risiko- og faresignaler i Bergen by. Det er også slik DLD er ønsket. Et internasjonalt lovgrunnlag fra EU, som videre fordrer hvert enkelt medlemsland til først å utarbeide en egen nasjonal ROS- analyse. Slik at hver enkelt kommune, kan bruke den nasjonale ROS- analysen til å se på mer lokale utfordringer og problemer. Trolig vil en slik håndtering og oppfølging av DLD gi mest tilfredsstillende resultat.

⁵⁴ Byrådet - Saksfremlegg til byrådet, Byrådssak 156/ 09 - 17.03.2009

Figur 3: Vertikal og horisontal samordning i Bergen kommune

Figur 3 illustrerer hvordan vertikal og horisontal samordning er planlagt i Bergen kommune. Denne prosessen var sentral i min studie, med tanke på at hovedfokuset ved DLD var forholdet mellom Bergen by som tilrettelegger og borgerne som forbrukere. Det helt avgjørende er at disse aktørene i prosessen rundt DLD samarbeider både vertikalt og horisontalt. Samlet sett er kommunens prinsipper for sivil beredskap på mange måter avspeilet de retningslinjer og prinsipper som er styrende for denne typen arbeid. Resultatet har blitt at fokuset på kriser, samfunnssikkerhet og beredskap har skapt mer realistiske problemstillinger i arbeidet, som viser at beredskapsarbeidet kan og bør omlegges og styrkes gjennom spesialisering ved av innføring DLD.

2.3 Fordeler og ulemper

Samfunnet forandres, teknologien endres og dette resulterer i nye trusler og farer. Det kan virke som DLD kan ha sin nytteverdi gjennom et internasjonalt samarbeid for å ivareta borgernes sikkerhet. På den andre siden går dette på bekostning av den vanlige borgers personvern. Hvordan skal samfunnet avveie fordeler og ulemper ved slike hensyn? Nye innføringer resulterer i nye utfordringer gjennom teknologiene dette medfører. Om det eksisterer nok kunnskap, erfaring, kompetanse, fantasi, tid, verktøy osv. til å kunne håndtere DLD vil tiden vise. Man kan si at hvert nye produkt på markedet, gir nye farer og risikoer, som man ofte senere oppdager når produktet (innføringen) er tatt i bruk og integrert.

I Norge vil trolig Politi og påtalemyndighetene være de mest aktuelle aktørene for å benytte seg av de data som vil bli lagret med DLD. En kort oppsummering av hva Kripos fremhever i sin høringsuttalelse⁵⁵ som de mest sentrale aspektene ved DLD, er følgende:

- Det trekkes sammenligninger mellom trafikkdata for telefoni og internett på generelt plan.
- For ulike politiorgan vil tilgang til nødvendig trafikkdata kontinuerlig 24/7 i en sentralisert database eller lignende som da vil lagre nødvendig data i minst 12 måneder.
- Det settes fokus på at alle typer for kriminalitet skal kunne benyttes ved all form for etterforskning ved bruk av de lagrede trafikkdata.
- Etterforskning og bevisinnhenting ville vært til hjelp dersom DLD blir innført.

Det er flere aspekter som er viktig å poengtere når fokus rettes mot nytteverdien. Ulike argumenter kan og bør stilles opp mot hverandre, for å danne seg et bilde av hva man har i vente ved en slik innføring. For det første ønsker myndighetene å bekjempe kriminalitet og terror ved en slik innføring. Det vises til at tilstrekkelig trafikkdata i sammenheng med slik etterforskning, vil øke oppklaringsmulighetene til politi. Men i en fersk undersøkelse fra den tyske organisasjonen AK Vorrat⁵⁶, (det tyske svaret på den norske tverrpolitiske uavhengige kampanjeorganisasjonen, Stopp Datalagringsdirektivet (Stopp DLD)⁵⁷), fremkommer det at

⁵⁵ Hele høringsuttalelsen her: <http://www.regjeringen.no/pages/2281080/kripos.pdf> (sist besøkt 04.02.2011)

⁵⁶ Mer om AK Vorrat her:

http://www.vorratsdatenspeicherung.de/component/option,com_frontpage/Itemid,1/lang,en/ (Sist besøkt 07.02.2011)

⁵⁷ Mer om Stopp Datalagringsdirektivet (Stopp DLD) her: <http://stoppdld.no/> (sist besøkt 07.02.2011)

datalagring ikke gav økt oppklaring, dersom Aftenposten skal tolkes riktig.⁵⁸ Dermed valgte Tyskland å gå bort fra DLD da formålet ikke var mulig å oppnå. Kun få timer etter denne uttalelsen utdyper Justisdepartementet i en artikkel publisert på digi.no⁵⁹ at departementet har god dokumentasjon på det motsatte, at det har positiv effekt. Krenkelser på personvern, vil være urovekkende når DLD innføres til tross for at flere mener at DLD:

1. Ikke oppnår ønsket effekt.
2. Ikke gjenspeiler de kostnader og den sikkerhet innføringen vil medføre.
3. Å ikke ivareta kildevern og ytringsfrihet, innebærer at politiet ikke kan etterforske saker hvor beslag og ransaking er gjennomført, samt at taushetsargumentet veier tungt. Ytringsfriheten er i så måte sentral. Det kan ses i lys av at innføringen kan forhindre den vanlige borgers frihetsutøvelser, som det å:
 - samles som individer, gjennom å ytre seg,
 - oppsøke konneksjon med andre individer,
 - og å søke opplysninger og benytte seg av nye sosiale medier.

En sammenfatning av fordeler og ulemper er illustrert i tabell 1.

Fordeler		Ulemper
Kriminalitetsbekjempelse		Krenker personvern
Personvern hensynet		Alvorlige straffbare handlinger
Terrorbekjempelse		Lovpålagt lagring av trafikkdata
Konkurransen mellom tilbydere		Flere mindre teletilbydere kan forsvinne fra markedet
Tverrfaglig samarbeid på nasjonalt og internasjonalt nivå		EU medlemslandenes eget samarbeid, går utover et større internasjonalt samarbeid
Felles regelverk rundt håndtering av trafikkdata		Alle medlemsland i EU utarbeider egne retningslinjer og føringer for hva som er alvorlig kriminalitet
Lovpålagt lagring av trafikkdata		Overvåking av den vanlige borger 24/7
Bruke loggen for å se hvem kriminelle pratet og planla med		Feile personer får tilgang til sensitive personalia
Økende oppklaringsprosent		Ikke ønsket oppklaringsprosent eksempelvis pga ulik forståelse av DLDs formål og hensikt
Lengre lagring av trafikkdata (6 måneder)		For kort lagringstid av trafikkdata (terrorhandlinger planlegges ofte over flere år)
Bidra i etterforskning		Misbruk av trafikkdata

⁵⁸ Mer om artikkelen her: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4020313.ece> (sist besøkt 07.02.2011)

⁵⁹ Hele artikkelen her: <http://www.digi.no/862141/avviser-tysk-undersokelse-om-datalagring> (sist besøkt 07.02.2011)

Domstolsavgjørelse for å få ut trafikkdata		Trafikkdata kommer i feile hender
Redusert forsøk på kriminelle handlinger		DLD kan omgås
Reglene som eksisterer i dag gir politiet rett til innsyn, men utvides ikke ved innføring av DLD		På grunn av kostnader og tidsbruk
"Intet å skjule - intet å frykte"		"Alt å skjule - alt å frykte"

Tabell 1: Fordeler og ulemper med DLD

2.4 Personvern

Frihet til å tale fritt, fri kommunikasjon, frihet til å verne om sitt privatliv er viktige grunnpillarene i et demokratisk samfunn. Integriteten og pilarene til hver enkelt borger er blant annet beskyttet gjennom Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK), art. 8.⁶⁰ Første punkt i art. 8 fremhever følgende: *"Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence."* For å forstå de tre sammenhengende aspektene i punktet er det sentralt å beskrive kort litt om hver av dem uavhengig. Dette er med tanke på at lagring av trafikkdata gjennom DLD vil innbefatte en eller flere av disse aspektene.

Personvern har fått en ny dimensjon i samtidens interesser og utvikling. Gjennom nåtidens biomedisinske etikk (Dahlin m.fl. 2005) har eksistensen til den vanlige borgers personlige integritet fått en mer grunnleggende betydning og forståelse. Den stadig økende og moderniserende livssyklus og livsforståelse, setter personvern i nye sammenhenger. Det er viktigere nå enn tidligere å forstå for den vanlige borger hvilke krav og rettigheter borgerne innehar. Nå som samfunnets overvåking blir opptrappet, å forstå samfunnets ønske om en bedre hverdag for hver og en av oss er av betydning. Men dette kommer ikke uten bekymringer og egne bevisstgjøringer. DLD tilsier at det skal innføres uten krenkelse av personvern, samtidig som "storebror" kontinuerlig skal kunne overvåke deg. Det som flere undres over er om dette i praksis lar seg gjennomføre? Dette uttaler Yogi Berra på en forståelig måte: *"I teorien er det ikke noen forskjell mellom teori og praksis. I praksis er det."*⁶¹ Dette vil trolig bli gjeldende med innføring av DLD. Balansen mellom å ivareta formålet med DLD, samtidig som den vanlige borger skal beskyttes er utfordrende. Altså om

⁶⁰ Hele EMK, se: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf (sist besøkt 31.01.2011)

⁶¹ Mer om Yogi Berra her: <http://www.ordtak.no/index.php?fn=Yogi&en=Berra> (sist besøkt 07.04.2011)

resultatet gjenspeiler formålet, er for tidlig å uttale seg om på nåværende tidspunkt. Men det som er sikkert, er at ordet personvern vil få en fornyet verdi og funksjon i overgangen til et mer omfattende overvåkingssamfunn.

For at innføring av DLD skal oppnå sin effekt- og nytteverdi, er det sentralt å gå bak formålet med DLD. Det å forstå hvorfor DLD velges innført, et slik mangfoldig og alvorlig inngrep i dagens samfunn. Dette må formidles til den vanlige borger. I og for seg er det sagt gang på gang at formålet er å bekjempe alvorlig kriminalitet og terror på tvers av landegrensene i Europa. Dette er et stort steg, vi får mer samfunnsovervåking. DLD setter personvern i et nytt perspektiv og gir det ny betydning. Slik denne innføringen henger sammen, må myndighetene forstå at i bunn og grunn er de kriminelle mennesker også en del av samfunnet. Men for å kunne bekjempe og på sikt redusere den alvorlige kriminaliteten i Norge, er det kanskje viktigere i en tidlig fase av DLD å forstå og forhindre kriminalitet enn å bekjempe den i første omgang. Først å forstå – så å bekjempe.

Nytteverdien av et slikt DLD må være med tanke på alvorlige straffbare handlinger over lengre tid. Det kreves ressurser, alt fra økonomiske, tekniske, spesialiserte osv. som kontinuerlig jobber for å bedre DLD. Dette vil trolig bli et tverrfaglig internasjonalt samarbeid.

2.5 Datalagringsdirektivet (DLD)

Her blir det presentert hva DLD innebærer, dets målsetninger og hensikter, og de mulige konsekvenser DLD vil medføre ved innføring i Norge. I dette inngår en gjennomgang av ulike prosedyrer og forskrifter ved innsamling av data, eksisterende sikkerhetspraksis og generelt om kostnader dette vil medbringe på ulike plan. Videre setter jeg fokus på nytteverdien Norge ønsker å oppnå ved innføring av DLD og hvordan dette vil håndteres i Bergen by. I kapittel 5 vil det bli nærmere vurdert og beskrevet ulike sektorer i Bergen by og da hvilke endringer en innføring av DLD vil medbringe.

2.5.1 Bestemmelser og informasjon

Med bakgrunn i Europa- Parlamentets og Rådet for den Europeiske Unions direktiv 2006/24/EF av 15. mars 2006 innbefatter lagring av data j.fr. artikkel 11 data som er generert eller behandlet i forbindelse med tilveiebringelse av offentlig tilgjengelige elektroniske

kommunikasjonstjenester eller elektroniske kommunikasjonsnett. De data som vil bli lagret j.fr. artikkel 2, del 2 a) er trafikkdata, lokaliseringsdata og lignende data som er nødvendig for å identifisere abonnement eller bruker. Dette blir lagret på bakgrunn av tilgjengelige elektroniske kommunikasjonstjenester eller elektroniske kommunikasjonsnett, j.fr. artikkel 5, fasttelefoni, mobiltelefoni, bredbåndstelefon, e- post og internettilgang.

DLD hjemler kun lagring av data, j.fr. artikkel 13 som anvendes som følge av kommunikasjon eller kommunikasjonstjeneste, derav ikke lagring av data om selve innholdet i den kommuniserende informasjon. Samtidig er det viktig å presisere at data skal kun lagres én gang. Tilgang og utlevering av lagret data, skal j.fr. artikkel 17 *kun* utleveres til kompetente nasjonale myndigheter i overensstemmelse med nasjonal lovgivning og under full overensstemmelse med de berørte personers grunnleggende rettigheter. Det er viktig å påse at de grunnleggende menneske- og frihetsrettigheter j.fr. artikkel 8 (EMK)⁶² har rett til respekt for sitt privatliv, familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Inngrep i denne rett j.fr. artikkel 9, kan *kun* skje dersom nasjonale myndigheter av hensyn til rikets nasjonale sikkerhet bestemmer det, eller hvis det gjelder den offentlige trygghet for videre å forebygge uro eller forbrytelse eller for å beskytte andres rettigheter og friheter. Her gjelder det alvorlige saker som organisert kriminalitet og terrorisme.

2.5.2 Formål og hensikt

I proposisjon 49 L⁶³ utdypes det følgende om formål og hensikt med DLD:

“Formålet med direktivet er å harmonisere lovgivningen om lagring av nærmere definerte data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon. Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet”

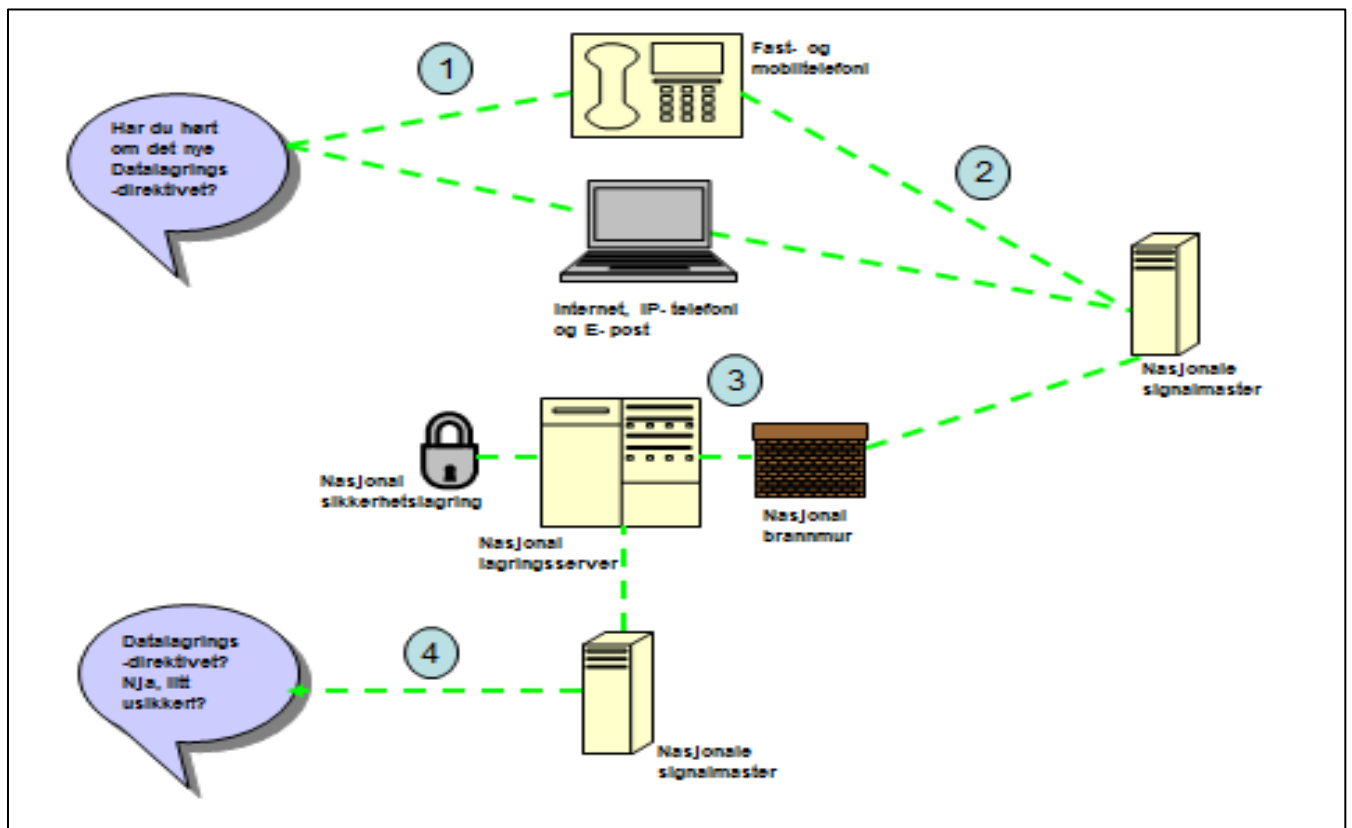
Det skal også arbeides mot (j.fr. artikkel 21) å harmonisere tilbyders plikt til å lagre bestemte data og sikre at dataene gjøres tilgjengelige i forbindelse med etterforskning, avsløring og rettsforfølgning av alvorlige forbrytelser definert av de enkeltes medlemslands nasjonale lovgivning. Norge, som ikke er medlem av EU, forholder seg til de bestemmelser og vedtekter

⁶² Hele EMK, se: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf (sist besøkt 31.01.2011)

⁶³ Les mer om proposisjon 49 L her: <http://www.regjeringen.no/pages/14719362/PDFS/PRP201020110049000DDDPDFS.pdf> (sist besøkt 01.02.2011)

på bakgrunn av EØS- avtalen, hvor DLD foreløpig ikke er innlemmet.⁶⁴ Det er vanskelig å oppfylle disse lovgivningene fullt ut av hvert enkelt medlemsland, derfor er det (j.fr. artikkel 21) utarbeidet en felleskapsplan for best mulig å ivareta foranstaltninger i overensstemmelse med subsidiaritetsprinsippet. De lagrede data skal lagres (j.fr. artikkel 6), i minst seks måneder og høyst i to år fra datoen for kommunikasjonen.

DLD presiserer at det skal tilstrebe en kontinuerlig overvåking av den vanlige borgers daglige aktivitet i samfunnet, slik at alle borgers elektroniske kommunikasjonsvaner og internettbruk kan fremhentes og dokumenteres en dag dersom borgerne eller som borgerne kjenner kan bli delaktig eller skyldig i alvorlig kriminalitet. For å nå et slikt mål skal DLD sikre at aktivitet som utøves av tilgjengelige elektroniske kommunikasjonstjenester eller elektroniske kommunikasjonsnett lagres av teleleverandøren for tjenesten. Alt dette skal lagres i en felles database for å kunne befestes og tidfeste hvor en person har vært og hvem denne personen har hatt kontakt med minimum de siste seks månedene. Se figur 4 under, for en illustrasjon av hvordan DLD er tenkt. Figuren illustrerer DLD tenkt og forstått, med bakgrunn fra min studie.

Figur 4: Datalagringsdirektivet tenkt og ønsket

⁶⁴ Les høringsnotatet her: http://www.regjeringen.no/pages/2281081/hnotat_datalagring.pdf (sist besøkt 02.02.2011)

Figur 4 illustrerer hvordan DLD er tenkt og ønsket ut fra formål og hensikt. Det er viktig å forstå at et slikt ønske involverer alle brukere, uavhengig av posisjon og type bruksområde.

Kort om hvordan figur 4 fungerer:

1. Den vanlige borger utfører en telefonsamtale eller et tilfeldig besøk på en helt vanlig internettadresse.
2. Signalene fra både telefonsamtalen og besøket på internettadressen går igjennom ulike nasjonale signalmaster som videresender trafikkdataene til bestemte nasjonale signalmaster.
3. Både telefonsamtalen og besøket på internettadressen blir lagret og oppbevart i en nasjonal lagringsserver.
4. Trafikkdataene blir lagret før de sendes videre ut til nye nasjonale signalmaster som til slutt ender opp hos ønsket mottaker fra telefonsamtalen eller ønsket besøksside på internett.

2.5.3 Sentrale definisjoner og begreper

I følge Europa- Parlamentets og Rådet for den Europeiske Unions direktiv 2006/24/EF av 15. mars 2006⁶⁵ anvendes definisjoner som kan være tvetydige eller uklare. Se vedlegg 9.4. Flere av disse definisjonene brukes gjennom studien for beskrivelse og forståelse av perspektiver og diskusjoner, samt dets mulige konsekvenser. I studien vil disse definisjonene bli benyttet og anvendt. Det er den form som her er blitt beskrevet det da vil refereres til.

2.5.4 Innsamling, kostnader og lagring

I nyere tid har samfunnet endret fokus. Fra å kreve innsamling av data rettet mot mer praktiske formål krever DLD nå innsamling som tilsier mer "overvåking" av den vanlige borger. Det er viktig å presisere at en del av de data som kreves lagret, lagres allerede i dag.⁶⁶ Med bakgrunn i økonomisk utredning av konsekvenser ved innføring av DLD - Teleplan presiseres det at en del data som kreves lagret gjennom DLD, lagres av tilbydere, slik at det lettere kan utarbeides rutiner. Det er tre hovedområder som settes i fokus ved DLD for innsamling av data:

1. Retter seg mot identifisering og sporing av kilden til en kommunikasjon.

⁶⁵ Mer om DLD, se: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:DA:PDF> (sist besøkt 02.02.2011)

⁶⁶ Se hele Teleplanen her: http://www.regjeringen.no/pages/2281081/SD_Datalagring_oeconomisk_analyse_v1.0.pdf (sist besøkt 02.02.2011)

2. Går mot lokalisering av kommunikasjons- og mobilutstyr.
3. Brukes for å fastslå kommunikasjonens dato, klokkeslett og varighet.

Dette er et kritisk aspekt ved DLD. Grunnen er at det må innføres klare retningslinjer og prosedyrer for hvordan disse aktørene best mulig skal samordnes i en slik prosess. Hensyn til personvern, kostnader og alvorlige straffbare handlinger er det som står sterkest i en innføring av DLD. Eksempelvis kan det nevnes at det er store forskjeller for de ulike teletilbyderne sin størrelse, omsetning og ulike tjenester. Her må myndighetene komme tidlig på banen og befeste en nasjonal lovgivning.

Kostnadene deles opp i følgende kategorier i denne studien:

- *Samfunnskostnader:* Spørsmålet her vil bli om disse kostnadene som kreves for slik lagring rettferdiggjør den nytteverdien samfunnet vil ha av en slik innføring.
- *Tilbyderne:* Her blir utfordringen med tanke på verdien på de ulike tilbyderne og da igjen hvilke kostnader det blir i så måte. Det skal utarbeides en harmonisering i de ulike EØS- land for å hindre at konkurransen internt blir for stor.
- *Det offentlige:* Skal det være en balanse mellom hva tilbyderne og det offentlige skal betale?
- *Den vanlige borger:* Gjennom nye skatter, avgifter osv.

Det er fremlagt flere kostnadsanslag for DLD, alt i fra 50 millioner til 2 milliarder norske kroner. I 2009 utarbeidet Datatilsynet en analyse som inkluderes det totale kostnadstall⁶⁷. Kostnadene vil belastes involverte, med andre ord egentlig hele samfunnet, med store og tunge ressursforvaltninger på alle plan. Dette er med bakgrunn i at DLD involverer alle borgerne, ønskelig eller ikke. Det gjelder alt i fra ny teknologi for tilfredsstillende løsning, men også opplæring og vedlikehold av utstyr og verktøy. Det kan undres om de enorme kostnader og ressurser dette vil påkreve, rettferdiggjør det formålet som er ønskelig å oppnå!?

Tabell 2, vedlegg 9.5.1, illustrerer hva som blir lagret av trafikkdata fra de ulike kommunikasjonsmidlene. Flere av kommunikasjonsmidlene innehar mye av det samme, med lagring fra mobiltelefoni skiller seg ut. Dette har med all springsteknologi som ligger i dagens mobiltelefoner, og ikke minst de nye smartmobiltelefonene.

⁶⁷ Hele utredning fra Datatilsynet her: http://www.datatilsynet.no/templates/Page_3258.aspx (sist besøkt 03.02.2011)

2.5.5 Dagens praksis

For at dette skal være mulig, trengs det lagring av et minimum av ulike data. Når det utføres en telefonsamtale eller en internettoppkobling, skal tilbyder i dag lagre følgende:

- Hvilken basestasjon man er oppkoblet på under samtalen
- Tidspunkt for samtalen
- Celle (retning fra basestasjon)
- Avstand fra basestasjon

} *Hvem som kommuniserer når og hvor!*

Denne type lagring er basis for å foreta en mobilsamtale. Men data som informasjon om hvor eier befinner seg når telefonen er inaktiv, lagres ikke i dag. Det vil si at teletilbydere i dag lagrer trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnementsdata. Slik informasjon er i dag særskilt nødvendig og lagres i dag. Kundeinformasjon, opplysningstjeneste og faktureringsgrunnlag, trengs for å kunne dokumentere hvor og når samtalen fant sted. De data som ikke er nødvendige for overnevnte formål, skal slettes eller anonymiseres.

Utviklingen krever at den vanlige borger er oppdatert, informert og tilgjengelig store deler av døgnet. Resultatet av dette har skapt en ny æra av kommunikasjonsmiddel eller sosiolekt. Nåtidens utgave av mobiltelefoner, også kalt "det nye samfunnsvåpenet", er såkalte smarttelefoner. Ønskelig eller ikke, så sender og mottar smarttelefonene data nærmest kontinuerlig. Dette resulterer i at teletilbydere alltid vet hvor eier befinner seg. Informasjonen lagres i det operatørene kaller Home Location Register (HLR),⁶⁸ avhengig av operatørens behov.

2.5.6 Hva blir nytt?

Det hevdes at innføring av DLD, vil det innebære at det nye lovverket som skal brukes for internettt- og teletilbydere går fra å fremme en *sletteplikt* til å innebære en *lagringsplikt*. Ved en slik helomvending, tilsier DLD en drastisk endring i lovverkets fokus. I tabell 3, vedlegg 9.5, illustreres de endringer som DLD innebærer og samtidig en sammenligning med slik det er i dag.

Med innføring av DLD vil dagens praksis endres og utvides. Resultatet blir trolig at samfunnet beveger seg i retning av et nytt "samfunnssystem" som flere velger å forstå som et

⁶⁸ Mer om HLR se: <http://www.silicon-press.com/briefs/brief.hlr/brief.pdf> (sist besøkt 19.01.2011)

“overvåkingssamfunn”. I følge DLD, j.fr. artikkel 23 tilsier innføringen at det ikke har som formål å harmonisere teknologien for lagring av data, og valget av brukt teknologi tilpasses på nasjonalt plan. Dette stilles flere seg undrende til, da DLD j.fr. artikkel 21 tilsier at formålet er å harmonisere tilbyders plikt til å lagre bestemte data og sikre at dataene gjøres tilgjengelige i forbindelse med etterforskning, avsløring og rettsforfølging av alvorlige forbrytelser.

Det kan virke som på den ene siden ønsket om et felles mål for å bekjempe alvorlig kriminalitet med DLD som et verktøy for å nå formål og hensikt. Ut fra dette skal hvert enkelt land og kommune tilpasse DLD etter eget behov. Utgangspunktet vil ikke være et felles verktøy, men heller en nasjonal metode for å bekjempe egen kriminalitet. På den andre siden vil det trolig ikke være mulig å harmonisere en slik gjennomføring som tiltenkt med DLD, da hvert land vil ha forskjellig kriminalitetsutgangspunkt, samfunnsverdier, befolkning, terrormål, økonomi osv. Det beste vil trolig være dersom det ble utarbeidet klare retningslinjer for hvordan dette skal håndheves felles i alle EU- medlemsland. Ut fra tabell 1 tilsier en slik innføring av DLD at det trolig vil bli altfor mye informasjon for å kunne benytte disse dataene effektivt. Da må Bergen by i en startperiode velge hva som er mest viktig og hensiktsmessig før innsamling starter - da vil en slik innføring av innsamling trolig gi mer positive resultater.

2.5.7 Datasikkerhet og tilgang

DLD tilsier følgende om lagring av datasikkerhet, j.fr. artikkel 7; skal data som lagres ha samme kvalitet og være omfattet av samme sikkerhet og beskyttelse som de data som genereres i det elektroniske kommunikasjonsnettet. Dataene skal være omfattet av nødvendige tekniske og organisatoriske foranstaltninger slik at de er beskyttet mot utilsiktet eller ulovlig tilintetgjørelse eller utilsiktet tap, uautorisert eller ulovlig lagring, behandling, adgang eller utbredelse. Viktig er det også å få frem uønsket endring av data, hvor da personer endrer trafikkdata som da er forskjellig fra det opprinnelige. Her kan det også nevnes tilføyelse av data, som retter seg mot ulovlig tillegg av trafikkdata.

Med utgangspunkt i dette har Justis- og Politidepartementet bestemt at hver enkelt internett- og teletilbyder selv skal stå for lagringen av trafikkdata.⁶⁹ Med andre ord har derfor hver enkelt teletilbyder derfor ansvar for personvern i forbindelse med personopplysningene som lagres, samt den datasikkerhet som er påkrevd for å ivareta dagens praksis. Det vil ikke

⁶⁹ Les mer her: http://www.regjeringen.no/pages/2281081/hnotat_datalagring.pdf (sist besøkt 03.02.2011)

eksistere form for retningslinjer for datasikkerheten, i form av kryptering og lignende. Det understrekes at kravet vil være at denne form for trafikkdata skal lagres sikkert.

Med bakgrunn i DLD artikkel 17 er det i Norge bestemt at Politi og Finanstilsynet, i tillegg til Kripos skal ha rett og plikt til å få utlevert denne form for trafikk- og lokaliseringsdata. For at slike data skal bli utlevert, kreves det som følger:

- *Trafikkdata*: Skjellig grunn til mistanke med en strafferamme på minimum fire år.
- *Lokaliseringsdata*: Kreves en strafferamme på minimum fem år, hvor hovedregelen her vil være at mistanken må vurderes av en domstol før det gis tilgang til informasjonen.

Samtidig er det påkrevd at en domstol skal vurdere mistanken, *før* det gis tilgang til denne form for informasjonsdata. Rettssikkerheten til borgerne i et demokratisk samfunn. Det er med bakgrunn i FNs konvensjon⁷⁰ mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, artikkel 2 b) “alvorlig forbrytelse”: atferd som utgjør et lovbrudd som kan medføre frihetsberøvelse i minst fire år eller en strengere straff. Med bakgrunn i FN konvensjonen artikkel 3, er det tilstrekkelig med mistanke om at kriminalitet er begått. I dag eksisterer en praksis som tilsier at Post- og Teletilsynet skal vurdere om det skal utleveres slik datainformasjon.⁷¹ Forskjellen og de endringer som blir gjort i ekomloven og straffeprosessloven vil innebære at det blir en domstol som skal vurdere skjellig grunn til mistanke.

Sikkerheten ved innføringen av DLD vil innebære tre primærområder for de tre ulike sektorens formål:

1. Den første aktøren retter seg mot den vanlige borger som vil være opptatt av personvern.
2. Den andre aktøren vil være tilbyderer som vil være opptatt av kostnader relatert mot DLD.
3. Den siste aktøren, myndighetene, vil sette fokus på alvorlige straffbare handlinger.

⁷⁰ Hele FN konvensjonen her: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/lover_regler/reglement/2002/fns-konvensjon-mot-grenseoverskridende-o.html?id=107343 (sist besøkt 03.02.2011)

⁷¹ Endringer i ekomloven og straffeprosessloven, se <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/prop/2010-2011/prop-49-1-20102011/14.html?id=627931> (sist besøkt 03.02.2011)

2.5.8 DLD kan omgås

Men med tanke på at DLD kan omgås, er faktum at den eller de som virkelig bør overvåkes, faktisk ikke overvåkes. Trine Skei Grande (leder V), uttalte følgende i debatt om DLD på Stortinget:

*"Det verste er at det man ønsker å bekjempe, funker det jo ikke mot. Hvis man virkelig ønsker å bekjempe de store kriminelle syndikater, mafiastrukturer og terrorisme, er dette så lett å omgå at ingen av dem kommer til å bli tatt. Det er ingen av de store haiene som kommer til å gå i dette nettet, for det er så lett å omgå at alle store haier kommer til å sørge for at de ikke er der."*⁷²

Med dette i bakhodet, vil det her bli omtalt enkle metoder for å unngå DLD:

- *VPN- tilbyder (Virtual Privat Network)*⁷³: Fungere ved å koble seg opp en hvilken som helst kryptert nettløse, fra en tilbyder som ikke lagrer logger. Denne nettløsen sikrer videre at bare autoriserte brukere får tilgang til nettverket, resultatet blir da at trafikkdata ikke fanges opp.
- *TOR- nettverket (proxier)*:⁷⁴ Såkalte anonymitetstjenester. Dette er bare en av flere. TOR- nettverket bruker ulike nettverk mellom deg og den du kommuniserer med. TOR bruker flere ulike tjenester for å nå den siden du ønsker å besøke, på den måten blandes trafikken og gjør den vanskelig å spore. Problemet på et TOR- nettverk kan være at det går tregere enn vanlige nettverk, da det eksisterer flere brukere på samme nettverk.
- *Forfalske e- postadresse*: Å forfalske en e- postadresse er det samme som å begå et ID- tyveri, å utgi seg for å være en annen person, og følgelig utgi falske bevis eller å agitere overvåkingen.
- *Kontantkort for mobiltelefoner*:⁷⁵ Her er det viktig å bemerke at kontantkort kjøpt i utlandet, ikke vil kunne spores. Det å utføre en telefonsamtale og sende SMS til ønsket person, uten at tilbyder har tilgang til kommunikasjonsinformasjonen, som dermed blir verdiløs.

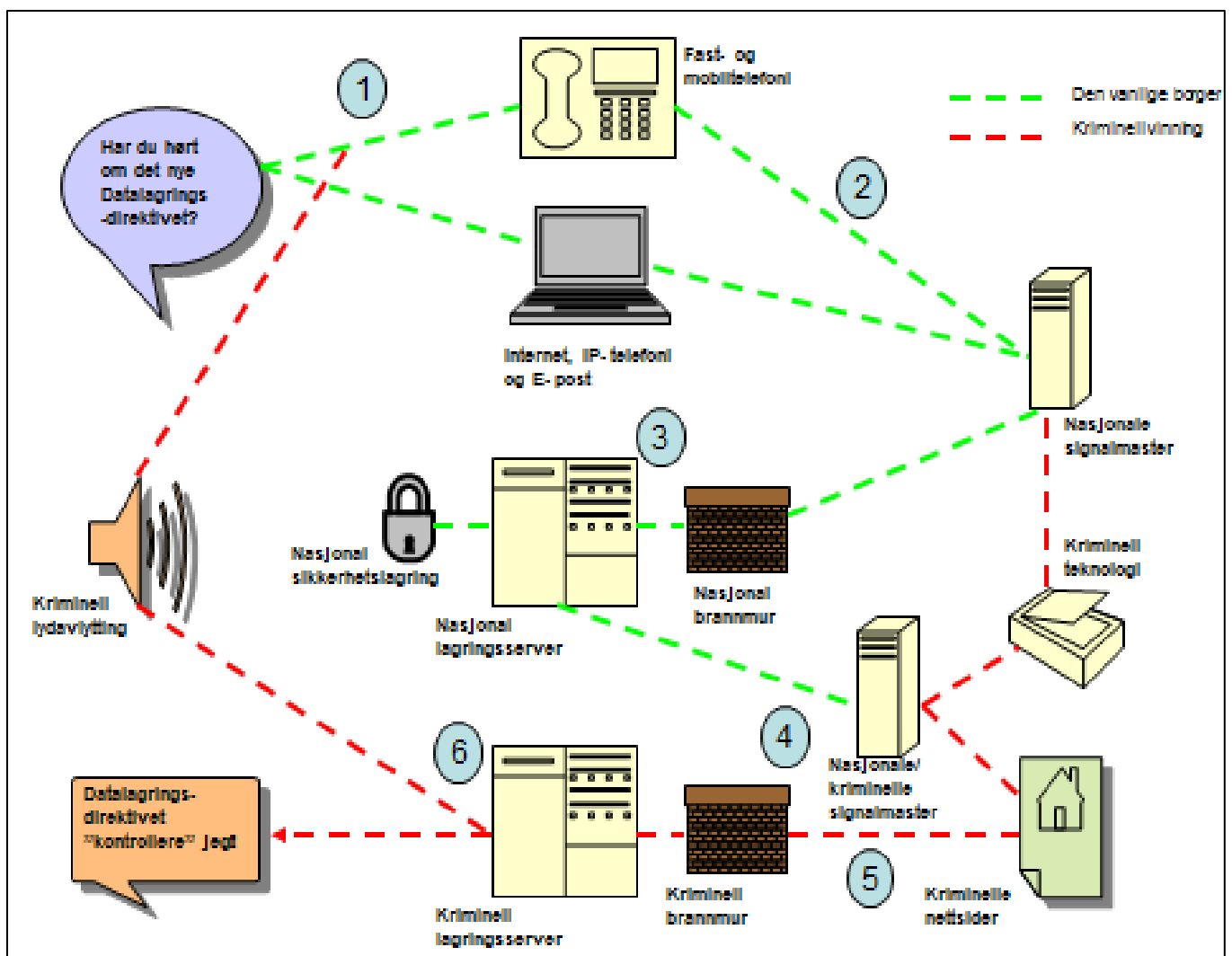
⁷² Mer om debatten på Stortinget her: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2010-2011/110404/> (sist besøkt 07.04.2011)

⁷³ Mer om VPN her: <http://www.webopedia.com/TERM/V/VPN.html> (08.02.2011)

⁷⁴ Mer om TOR- nettverk her: <http://www.nettavisen.no/it/article755985.ece> (08.02.2011)

⁷⁵ Mer om ulike måter å unngå DLD her: http://www.regjeringen.no/pages/2281080/Stopp_dataagringsdirektivet.pdf (08.02.2011)

Over er det beskrevet et fåtall av de muligheter en potensiell kriminell kan benytte seg av for å begå en alvorlig kriminell handling. Eksempler på andre måter er å benytte seg av PC som er tilgjengelig på blant annet kafeer og bibliotek, telefonkiosker eller rett og slett bare la mobiltelefonen ligge igjen hjemme (med batteri og SIM- kort frakoblet). En siste tankevekker kan være å nevne omstendighetene i den østlige delen av Europa, som Afghanistan. Det er meningsløst å tro at disse kriminelle benytter seg av internettjenester. Samfunnet henger ikke med denne utviklingen, og det vil derfor bli vanskelig å utjevne deres teknologiske forsprang. Med andre ord det er det i dag vanskelig å spore informasjon som ikke foregår elektronisk.

Figur 5: DLD sitt mulige resultat av alvorlige straffbare handlinger

Figur 5 kan bli et uønsket resultat av DLD. Slik figuren viser, kan ønsket om å lagre all trafikkdata nasjonalt, resultere i at de kriminelle tar i bruk egen (ofte mer omfattende) teknologi enn hva faktisk de nasjonale myndighetene innehar.

Litt om hvordan figur 5 kan fungere:

1. Den vanlige borger utfører en telefonsamtale eller et tilfeldig besøk på en helt vanlig internettadresse.
2. Signalene fra både telefonsamtalen og besøket på internettadressen går igjennom ulike nasjonale signalmaster som videresender trafikkdataene til bestemte nasjonale signalmaster. Allerede her kan kriminelle avlytte og benytte seg av slik informasjon til alvorlige straffbare handlinger.
3. Både telefonsamtalen og besøket på internettadressen blir lagret og oppbevart i en nasjonal lagringsserver.
4. Her kan de kriminelle benytte seg av egen teknologi, egne arbeidsmetoder, eget utstyr osv. hvor de kriminelle blant annet kan anskaffe:
 - a. Sensitive personalia.
 - b. Informasjon om hvor, hvem, når, hvilke osv. personer og utstyr som er involvert i de ulike telefonsamtaler og internettbesøk.
5. Trafikkdataene kan bli oppbevart av kriminelle i egen lagringsservere som oppbevarer og videresender ønsket informasjon.
6. Ulike teknologiske fremskritt muliggjør alvorlige straffbare handlinger på bekostning av den vanlige borgers ønske om nasjonal sikkerhetslagring av deres sensitive personalia.
7. Til slutt ender feil informasjon hos kriminelle, som benytter dataene til eksempelvis kriminell aktivitet hos i utgangspunktet ønsket mottaker eller opprinnelig avsender fra telefonsamtalen eller ønsket besøksside på internett.

2.5.9 Kildevern på prøve

DLD vil trolig sette kildevernet på prøve. De samme regler som gjelder for den vanlige borger, vil også gjelde for journalister. Hvor Vær Varsom- Plakaten (VVP)⁷⁶ som står som en sentral grunnleggende etisk retningsveiviser for hvordan norsk presse skal utføre sin daglige virksomhet. Hvem journalisten til enhver tid snakket med, tidspunkt journalisten snakket med denne den bestemte kilden, hvor lenge den bestemte telefonsamtalen varte, om det var journalisten selv eller kilden som foretok telefonsamtalen og hvor både kilden og journalisten befant seg da telefonsamtalen fant sted.

⁷⁶ Mer om VVP her: http://www.sn.no/V%C3%A6r_varsom-plakaten (sist besøkt 09.02.2011)

Kildevernet kan man se fra to sider ved DLD. Først er det de direkte skadevirkningene som nevnt over. For det andre er det såkalt "chilling effect".⁷⁷ "Chilling effect" handler om, sett fra DLD standpunkt, dersom borgerne er innforstått med å bli overvåket, endres egen atferd. Eller dermed å la være å gjøre det som ellers ville vært naturlig for egen alvorlige straffbare handlinger. Åpne kilder er sentralt i journalistenes arbeid. Dersom kilder skal frem i det offentlige, på grunn av vern av personer, er det ikke utenkelig at ulike reaksjoner vil oppstå. Alt skal ikke offentligheten for øye i beste mening. Om denne retten skulle forsvinne med DLD, som trolig vil bli resultatet, trengs det nye føringer for hvordan dette skal ivaretas på best mulig måte.

Myndighetene vil ha fullmakt til ønsket etterforskning for enhver pris, som trolig vil resultere i at flere og flere (ikke bare journalister, men også den vanlige borger) vil vegre seg å uttale, kritisere og varsle ulike debatter og etterforskningssaker. Ta for eksempel WikiLeaks⁷⁸, en medieorganisasjon uten profitt hvor formålet er å bringe viktige nyheter og informasjon til publikum. Den måten WikiLeaks opererer på er det helt avgjørende at deres informasjon og kilder forblir anonyme. Det WikiLeaks har klart, er å dele informasjon gjennom et eget distribusjonsforum. Dette er både lovlig og etter hvert blitt nødvendig for publikum flest, for i mange tilfeller faktisk å kunne forstå hva som ligger bak flere av de politiske valgene som blir vedtatt. Kildevernet må bevares for at DLD skal kunne fungere optimalt.

2.6 Datalagring og sikkerhet

Dette delkapitlet vil beskrive de lover som i dag ivaretar datalagring og sikkerhet i Norge. Det eksisterer følgende lover:

- ekomloven
- personopplysningsloven
- datatilsynets konsesjonsvilkår
- straffeprosessloven

De tre første lovene regulerer mulighetene for datalagring av trafikkdata, mens straffeprosessloven regulerer mulighet for utlevering av lagrede data til politiet.

⁷⁷ Mer om "chilling effect" her: <http://fribit.no/2010/04/13/h%C3%B8ringssvar-om-datalagringsdirektivet-str%C3%B8mmer-inn/> (sist besøkt 09.02.2011)

⁷⁸ Mer om Wikileaks her: <http://213.251.145.96/> (sist besøkt 09.02.2011)

De kommunale lover er ikke beskrevet i denne studien, da DLD ikke er innført i skrivende stund. Det vites ikke om Norge vil utarbeide egne kommunale lover for DLD, eller om det vil bli et tverrfaglig samarbeid med andre EU- medlemsland. De kommunale lovene vil bli utarbeidet av myndighetene før innføring av DLD.

De individuelle lover er i denne studien gjenspeilet gjennom Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK). Konvensjonen ivaretar menneskerettigheter og personvern knyttet til DLD. Det er særlig tre artikler fra EMK som vil bli sentrale i denne studien:

1. Artikkel 5 - Rett til frihet og trygghet
2. Artikkel 7 - Ingen straff uten lov og dom
3. Artikkel 8 - Retten til respekt for privatliv og familieliv

Lovene er nærmere beskrevet i vedlegg 9.1 og vedlegg 9.2.

2.7 Oppsummering

I dette kapitlet har hensikten vært å klarlegge konteksten rundt DLD med hovedvekt i Bergen by. Dette er tenkt med bakgrunn i at leseren dermed har tilstrekkelig informasjon for lettere å kunne nyttiggjøre seg av empiri- og drøftingskapittelet senere i studien. Dette har jeg søkt å oppnå gjennom:

1. Først å gi en kort introduksjon av samfunnssikkerheten i Norge, hvor jeg videre har trukket dette ned på et bysamfunn, for å se hvordan en innføring av DLD utspiller seg og påvirker Bergen by.
2. Til slutt er det gitt en kort introduksjon av hva DLD innebærer og hvilke lovverks og retningslinjer som ligger til grunn. Formålet med å gi en slik beskrivelse er for lettere å kunne forklare de ulike konsekvensene DLD kan medføre. Dermed vil det også være lettere for leseren å forstå hvorfor DLD velges innført.

Hovedfokus i dette kontekstkapittelet har likevel vært å få frem en beskrivelse av DLD sitt innpass i vår daglige hverdag. Dette er søkt oppnådd gjennom å belyse ulike samfunnsmessige vinklinger rettet mot innføring av DLD. Med bakgrunn i skrivende stund er DLD vedtatt innført, men selve innføringen av DLD er ikke påbegynt. Dermed har jeg forsøkt å fremlegge hvordan en innføring kan påvirkes et bysamfunn som Bergen by.

3. Teoretisk utgangspunkt

"En teori er en gjetning, spekulasjon, abstrakt tenkning, en gjetning basert på noen fakta, men da fakta ikke er sannheten så det handler om teori."

Begrepet "teori" kan defineres på mange forskjellige måter, og det eksisterer flere ulike vitenskapelig fagfelt som har mange (ofte divergerende) teorier. Teorier i ulike former er nyttige redskaper som kan vise et epistemisk ståsted, eller være et utgangspunkt for å forklare sentrale og bakenforliggende forhold på en relativt systematisk måte (Roness 1997). Jeg har som hensikt å bruke teorien på to ulike måter. Først ønsker jeg å anvende utvalgt teori for å kategorisere eller ordne ulike forhold ved empirien. Den andre og mer grunnleggende bruksmåten er å benytte teoretiske hovedperspektiver som forklarende teori og grunnlag for videre analyse.

Det er også her ofte forskjellige definisjoner av teoribegrepet, som videre resulterer i motstridende vitenskapsteoretiske, metodologiske og ideologiske rammeverk. Det hevdes at teoribegrepet bygger på to grunnleggende forskjellige vitenskapsretninger. Den første er *ontologi*, som kort fortalt innebærer vår forståelse av verden "virkeligheten" (eksempelvis idealisme vs. materialisme, konsensus vs. konflikt). Den andre er *epistemologi*, her settes det fokus på hvordan vi har kunnskap om verden vi lever i, hvor denne kunnskapen kommer fra gjennom logisk tenking (eksempelvis sansene våre, kultur og verdier, rasjonalisme) (Shore 1996). Ut fra dette forstås i denne studien en teori som "*... et system av relasjoner mellom begreper som i abstrakt form uttrykker ideer og antakelser om virkeligheten*" (Korsnes et al., 1997:323).

Det er viktig å holde fast ved en essensiell refleksjon: Teori er tankebygninger. Som avsnittet over viser, er ikke teorier beskrivelser av verden; de er grove forenklinger og tankeoperasjoner og de tilhører tankens eksisterende verden! Klarhet i at det er forklaringsdoktrinen som danner knutepunktet i en teori, som blir grunnlaget for beskrivelse av virkeligheten. Teori er en antagelse som tilhører tankens verden, ikke virkelighetens (Hollis 1994:23-39).

Argyris og Schön (1974) forklarer mye av teoribegrepet ved å hevde følgende:

'...whatever else a theory of action may be, it is first a theory. It's most general properties are properties that all theories share, and the most general criteria that apply to it - such as generality, centrality, and simplicity - are criteria that apply to all theories (Argyris og Schön, 1974:4).

Hvorvidt det eksisterer mulighet for tilhørighet mellom eksisterende teori og praksis, vil avhenge av hvordan teorier benyttes, som videre gir en teoretisk mulighet til å framstå som assosiasjonsteorier for samfunnet gjennom eksempelvis offentlige debatter og diskusjoner.

3.1 Teoriperspektiv i studien

Studien tar for seg forholdet mellom individ (mikronivå) og Bergen by (makronivå).

- Makronivå: teorier om større grupper innenfor Bergen by (eksempelvis organisasjoner, sosiale systemer)
- Mikronivå: teorier om individuelle aktører (eksempelvis psykologiske, forklaringer: bytteteori, rasjonelle valg)

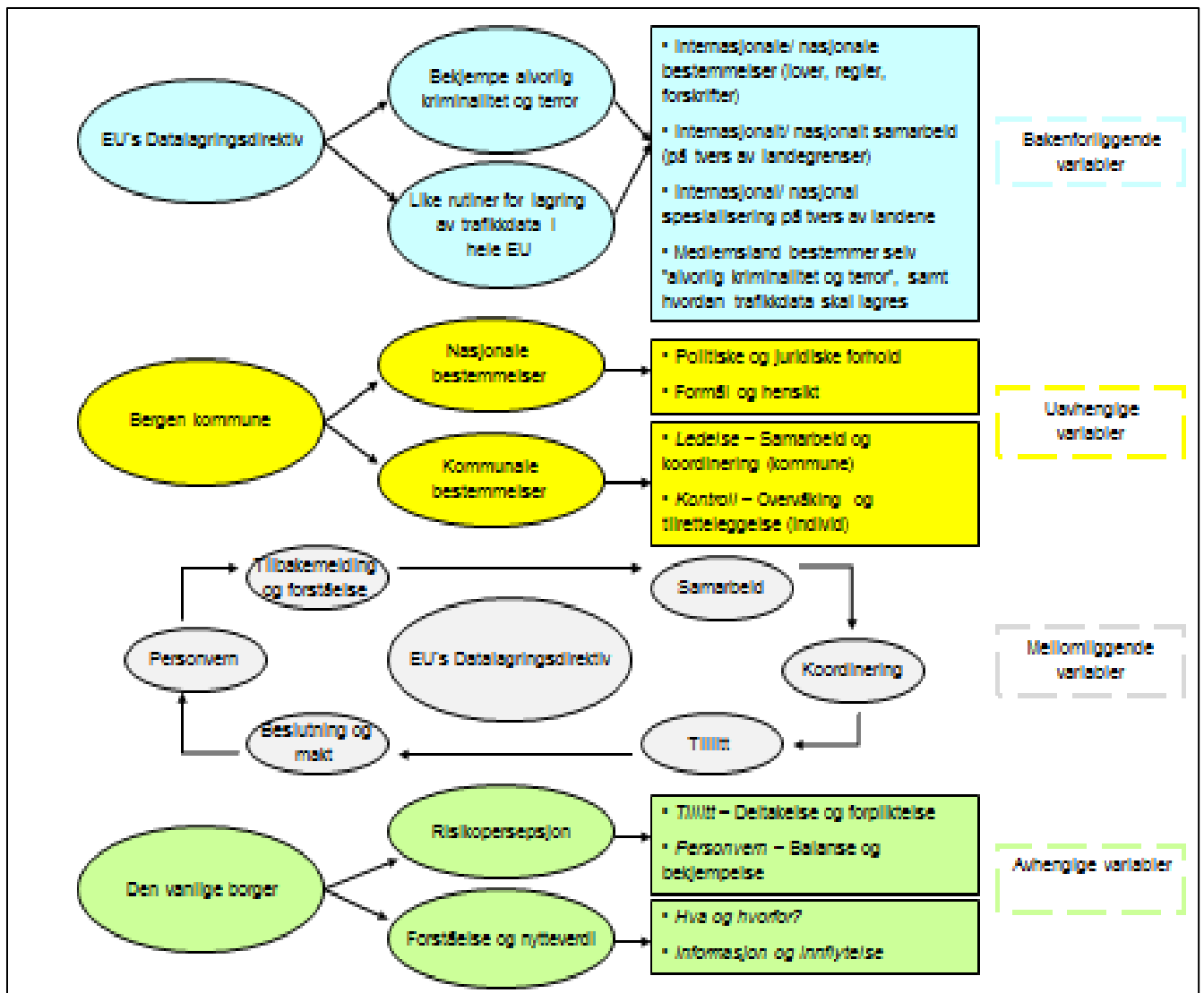
Teorien valgt i denne studien, er med på å underbygge og styrke de påstander og utspill som blir fremhevet i empiri- og analysedelen av studien. De ulike teoretiske bidragene er med på å belyse de spørsmål som stilles gjennom problemstillingen og de underliggende forskningsspørsmålene. Gjennom bruk av forskjellige teoriperspektiv, vektlegges ulike kjennetegn og karakteristikk, som videre leder til at denne studien får ulike teoriperspektiver som sammen resulterer i ulike tilnærminger og forklaringer for studiens empiriske funn (Roness, 1997).

To teoretikere som er sentrale i denne studien Gulick (1937) og Mintzberg (1979), argumenterer for og drøfter sammenhengen mellom samordning og spesialisering. De to teoriene er avhengige av hverandre. Behovet for spesialisering fører til ulike samordningsbehov. Ved å velge disse to teoretiske perspektivene, samordning og spesialisering, predikerer jeg at perspektivene vil kunne belyse og utdype nærmere innsikt i problemstillingen og de underliggende forskningsspørsmålene i studien. For å belyse myndighetenes påvirkning og tilrettelegging for den vanlige borger, gjennom vertikal og horisontal samordning velger jeg å anvende instrumentelle og institusjonelle forklaringsmodeller.

3.2 *Analysemodellen*

Analysemodellen er utviklet på bakgrunn av studiens problemstilling og teoretiske utgangspunkt. Formålet med analysemodellen er å strukturere sammenhenger mellom de variablene som beskrives i modellen. På en slik måte utdypes de teoretiske bidragene og de ulike mekanismer og sammenhenger som er sentrale i studien. Man kan da si at analysemodellen fungerer som et verktøy for å strukturere analysen og for å kartlegge hvordan *"Bergen by best mulig kan imøtekomme DLD og samtidig ivareta den vanlige borger"*.

I analysemodellen beskrives Bergen kommune som "den uavhengige variabel" og den vanlige borger som "den avhengige variabel". For å få frem hva som ligger i de ulike variablene for Bergen by og den vanlige borger, vises også de bakenforliggende forhold om hva som skal ivaretas gjennom EU's krav. Forholdet mellom Bergen by og den vanlige borger fremvises gjennom "de mellomliggende variabler" som i studien utgjør hvordan DLD best mulig kan gjennomføres og opprettholdes. Modellen søker og vise form og innhold på "budskapet" Bergen by kommuniserer og formidler til de ulike nivåer, aktører og sektorer og hvordan dette blir oppfattet og fortolket av den vanlige borger. Hvorledes faktorer og variabler påvirker Bergen by sin legitimitet ut fra deres håndtering og prioritering, som til syvende og sist er forankret i *både* felles grunnleggende og situasjonsspesifikke variabler.

Figur 6: Analysemodellen

De ulike variablene i modellen og deres funksjoner i analysen kan defineres slik:

Bakenforliggende variabler - Det første steget i analysemodellen innbefatter to ulike variabler som er utgangspunktet for EU's krav, nemlig formål og hensikt med DLD som skal ivaretas av hvert enkelt medlemsland. Disse variablene er grunnleggende for hvordan DLD skal gjennomføres og kravene imøtekommes. De fleste av disse variablene er rettet mot myndighetsnivå (makronivå j.fr. figur 1) som retter dem videre mot kommunenivå (mikronivå j.fr. figur 1).

Uavhengige variabler - Her blir det lagt vekt på to ulike variabler, henholdsvis nasjonale og kommunale bestemmelser. De nasjonale bestemmelsene (som er forankret i de bakenforliggende variabler), retter seg mot politiske og juridiske forhold. Et eksempel her er informasjons- og tilretteleggingskampanje mot den vanlige borger. De kommunale

bestemmelsene må tilrettelegges gjennom samarbeid og koordinering på tvers av sektorer og aktører, samt oppfølging og kontroll.

Mellomliggende variabler - Omfatter seks forhold:

1. *Samarbeid* - Som retter seg mot en policy på tvers av de ulike aktører og sektorer både internt i kommunen og på tvers av kommunene
2. *Koordinering* - Legger vekt på bedre samarbeid og opprettholdelse av aktører og sektorer for å nå formål og hensikt med DLD
3. *Tillitt* - Her er det fokuset, for å lykkes må det skapes engasjement og tillitt hos den vanlige borger som i bunn og grunn blir nøkkelen for suksess ved DLD
4. *Beslutning og makt* - Fokuset her er rettet mot Bergen by (kommunen) som til syvende og sist har det siste ordet ved gjennomføring og tilretteleggelse
5. *Personvern* - For at den vanlige borger skal føle seg trygg og sikker i sin daglige hverdag er ivaretagelse av personvern sentralt
6. *Tilbakemelding og forståelse* - Handler om å "gi og ta". Altså at Bergen by "lytter og lærer" da DLD er helt nytt og krever samhandling og en felles forståelse av hvordan formål og hensikt skal oppnås.

Avhengige variabler - Omfatter den vanlige borger og hvordan denne opplever DLD i praksis. Her spiller borgernes opplevelse av trusselbildet (risikopersepsjon) og ivaretagelse av personvern en sentral rolle.

Studien ønsker å belyse sammenhenger mellom de bakenforliggende variablene i modellene og Bergen by sin håndtering av DLD ovenfor den vanlige borger. Hvordan dette skjer vil ha betydning for kommunens legitime rolle overfor sine borgere. En slik legitimitet, kan bli dokumentert ved sitater og kommentarer fra nøkkelaktører og vanlige borgere i Bergen by, samt skriftlige kilder som avisutklipp og rapporter. Med bakgrunn i analysemodellen og innsamlet data/ empiri, vil sammenhenger mellomvariabler og ulike mekanismer som kan bidra til forståelse bli drøftet i kapittel 6.

3.3 Risikopersepsjon

Risiko og farer har alltid vært en del av livet. Risiko er et begrep det kan være vanskelig å finne en endelig definisjon på, men det blir ofte assosiert med potensielle farer og trusler. Rosa (2003:56) definerer risiko slik: "*a situation or an event where something of human value (including humans themselves) is at stake and where the outcome is uncertain*".

Risiko er ikke et begrep som den vanlige borger ser ut til å reflektere for mye over. Rosa (2003) definerer risiko som aktiviteter som resulterer i et usikkert utfall. Det kan være en hendelse, situasjon eller opplevelse som for den enkelte oppleves som truende i forhold til egne menneskelige verdier.

En teoretiker som Aven (2007) definerer risiko som produktet av sannsynligheten for at uønskede hendelser skal inntreffe, og konsekvensene av det inntrufne. Eller sagt på en annen måte en kombinasjon av mulige konsekvenser (utfall) og tilhørende usikkerhet. Dette perspektivet er ikke sentralt i denne studien, der fokus rettes mot risikopersepsjon. Man kan hevde at risikopersepsjon viser til risiko slik det oppleves (subjektivt) av den vanlige borgere.

At mange borgere er villige til å akseptere høyere nivå av risiko viser eksempler som bilkjøring, bruk av alkohol osv.

Det finnes flere perspektiver på risiko, for å forstå og beskrive begrepet. I følge (Renn 2008:1-2) står vi alltid ovenfor et valg mellom mulig og valgt aksjon, som er grunnleggende for å forstå teorien bak begrepet risikopersepsjon. Risiko er laget og valgt av menneskelige aktører. Med årene har det kommet flere klassifiseringer gjennom ulike perspektiv på risiko. (Renn 1992) har utarbeidet ulike perspektiver på risikobegrepet, se tabell 4:

Perspektiver	Tolkninger
<i>Ingeniørperspektivet</i>	Risikoanalyser og kalkuleringer
<i>Toksikologi- og epidemiologiperspektivet</i>	Sykdomsutfall og læren om gift
<i>Forsikringsperspektivet</i>	Statistikk og beregninger
<i>Økonomiperspektivet</i>	Kost- nytteanalyser
<i>Psykologiperspektivet</i>	Forståelse og sammenheng
<i>Sosiologiperspektivet</i>	Forståelsen av menneskets samfunnsforhold
<i>Kulturperspektivet</i>	Kulturens betydning for risikoforståelse

Tabell 4: Ulike perspektiver på risiko

Alle perspektivene om risiko inneholder deler av usikkerhet, farer og trusler på en eller annen måte. Det blir opp til hver enkelt av oss å forstå hva som ligger i de ulike perspektivene, gjennom våre egne erfaringer. Hensikten er at perspektivene skal kunne måles gjennom en spesifikk forståelse av hvert enkelt perspektiv, eller sammenkobling av flere. Videre vil trolig potensielle uønskede hendelser eller konsekvenser oppstå. Gjennom en slik tankegang, er hensikten til Renn at flere skal forstå den underliggende eller bakenforliggende virkeligheten.

Begrepet risikopersepsjon tar utgangspunkt i fagfeltet kognitiv psykologi, som ligger til grunn for oppfattelse, tenkning og kunnskapservervelse (erkjennelse) for hvordan vi mennesker behandler og sanser informasjon. I denne studien blir det mer aktuelt å bruke risikopersepsjon om det som omhandler hvordan mennesket oppfatter og vurderer risiko. Med dette utgangspunktet, har det vist seg en klar sammenheng mellom hva vi mennesker forstår som opplevd risiko og hvordan mennesker forholder seg til risiko. I følge Drottz- Sjøberg (1991) eksisterer det to hovedtyper av risiko. Den første er risiko som et teoretisk konsept, her forstått som at det alltid eksisterer usikkerhet gjennom de valg som tas, et utfall. Man kan si at risiko er kjente sannsynligheter, mens usikkerhet er ukjente sannsynligheter. Den andre hovedtypen av risiko er opplevd risiko, som gjenspeiles gjennom uttrykte, subjektive erfaringer i bestemte situasjoner hvor utfallet er usikkert. Sentralt her står risikoaversjon som refererer til en følelsesmessig reaksjon som unngåelse og risikofornektelse som gjenspeiler til subjektiv atferd hvor en kjent fare er grovt undervurdert.

Begrepet "risikopersepsjon" er i så måte en subjektiv forståelse av hva borgerne selv opplever som trusler og farer, gjennom en eller flere av de ulike perspektivene, se tabell 4. Dette tenker vi ikke over, det ligger i underbevisstheten, som til slutt utløser en subjektiv handling eller et subjektivt valg for hver og en av oss. Risikopersepsjon i seg selv antas å påvirke egen atferd, og utløser sannsynlighet for eksempelvis menneskelig svikt eller menneskelig feilhandling.

Risikopersepsjon handler mye om den enkeltes historie og bakgrunn, oppvekst, miljø, tillit, alder, trygghet osv. i dagens samfunn. Disse aspektene endres med årene, som igjen medfører nye syn på hva som er farer og trusler. Dette er en del av livets syklus. Det eksisterer både synlige og usynlige farer og trusler som vi alle må forholde oss til kontinuerlig. Den enkeltes subjektive opplevelse der og da utløser den bestemte reaksjon gjennom sin handling eller sitt valg. Dette bygger mye på erfaring og valg når man er usikker. Samtidig kan man si at en gjensidig påvirkning av andre borgere i samme situasjon, kan endre egen oppfatning av situasjonen, også en del av livets syklus.

3.4 Samordning

Arbeid med samfunnssikkerhet krever samordning, som viser seg å innebære store utfordringer. Samfunnssikkerheten omfatter store deler av det samfunnet, alt fra infrastruktur

til å ivareta hver enkelt borger. En dekkende beskrivelse i så måte vil være, arbeid med samfunnssikkerhet er ofte omfattende og fragmentert. Arbeidet og ansvaret blir da fordelt mellom ulike aktører på forskjellige nivå og med forskjellige formål, som til slutt ofte resulterer i manglende samordning. Det er sprik mellom å ivareta politikken og hva som er målsetning for det aktuelle tema. Dette utdyper Peters (2004) gjennom å beskrive at samordning er en essensiell utfordring og ikke minst et viktig tema i arbeidet med utvikling av samfunnssikkerhet.

Samordning eller koordinering handler om kommunikasjon gjennom alle ledd. Alle skal og må ta del, for at et fastsatt mål skal innfris og til slutt lykkes. Det er ikke en overdrivelse å si at samordning er et parafrastisk begrep som det kanskje ikke eksisterer en felles og entydig definisjon på. Mange teoretikere har sine tilnæringer til hvordan samordning skal defineres. Kanskje det som er viktigst å bemerke om samarbeid utdyper (Fimreite og Lægred 2004) gjennom dimensjoner av samordning går det et skille mellom samordning som utforming av politikk og samordning som iverksetting av tiltak. God samordning er nærmest usynlig, og dermed oppdager vi samordning når det oppstår mangler i en eller annen form (Olson m.fl. 2001:10). Videre hevder forfatterne at samordning brukes gjennom inkludering av følelser, som ofte utspiller seg gjennom konflikter, også kalt "politiske prosesser". Dette blir igjen opphav til blant annet ulike former for organisasjonskulturer, lover og regler, forskning, sosial psykologi osv. Samordning gjennom ulike former for implementering blir ofte brukt som den vanligste tilnæringsmåte til samordning. Dette kommer Pressman og Wildavsky (1984) nærmere inn på, og de sier at implementering i så måte handler om å gjennomføre, oppnå, fullbringe, produsere og fullføre, å skape en implementerende policy, for at implementeringen skal være mulig. Det må også eksistere en begynnelse for en slik implementering og til slutt en avslutning. Det må administreres en sammenheng mellom aktiviteter til en viss grad. Aktiviteter må utføres av aktører, altså at aktører utfører aktiviteter som er gjensidig avhengige av hverandre (Olson m.fl. 2001:24).

Mintzberg (1979) hevder at all form for menneskelig organisert aktivitet har i utgangspunktet har to motstridende antakelser; det første innebærer å dele arbeidet opp i små og mindre oppgaver, spesialisering, og det andre er samordning av disse for å utføre ønsket oppdrag. Dette gjenkjennes i de fleste organisasjoner, gjennom mindre og håndterlige oppgaver, som krever samordning og samtidig spesialisering. Dette blir iverksatt gjennom utarbeidelse og

oppfølging av ønsket policy, som effektivt bidrar til å løse komplekse uønskede problem. I bunn og grunn blir samfunnssikkerhet et dilemma om samordning (Serigstad 2003).

Samordning kan defineres på flere forskjellige måter. En mulighet er å skille mellom samordning som prosess og som struktur. Samordning som prosess er kort fortalt å samordne ulike aktiviteter, mens samordning som struktur vil si å samordne resultat og den eksisterende organisasjonsform (Serigstad 2003). Det er essensielt å skille mellom samordning ved konsipering av politikk - ofte fra sentralt nivå, og samordning ved igangsetting av ulike tiltak – ofte på lokalt nivå (Peters 2003). I følge Fimreite og Lægreid (2004) kan det skilles mellom to ulike samordningsformer; vertikal og horisontal samordning. Se tabell 5 for mer beskrivelse.

	Horisontal	Vertikal
<i>Intern</i>	Samordning mellom myndigheter i ulike sektorer hovedsakelig på samme nivå	Samordning mellom departement og direktorat og andre i samme sektor
<i>Ekstern</i>	Samordning med sivilsamfunnet og private/ kommunale organisasjoner	Samordning med overnasjonale organisasjoner eller med regionale/ lokale myndigheter/ kommuner

Tabell 5: Ulike dimensjoner av samordning (Christensen og Lægreid 2008)

I motsetning til vertikal samordning, som i utgangspunktet innebærer at organisasjoner og ansatte samarbeider på ulike nivå, mener Bolman & Deal (1994) at bruk av horisontal samordning hvor organisasjoner og ansatte på samme nivå samarbeider, vil bli mer og mer aktuelt. En generell måte å forklare forskjellen mellom vertikal- og horisontal samordning på, er å fremlegge *vertikal samordning* som en undersøkelse fra ledelsen på å koordinere og lede arbeidet til sine underordnede. Mens den *horisontale samordningen* er mer avslappet og uformell. Ofte eksisterer den på samme nivå, og kommuniserer med hverandre mer ansikt til ansikt (Bolman & Deal 1994).

Samordning gir flere muligheter. Ut fra teorien trekkes det følgende fordeler ved bruk av kontinuerlig samordning:

- Styringskapasiteten vil kunne økes, gjennom en mestringskultur som tilsier direkte eller indirekte koordinering.
- Bidrar til læring i form av blant annet at kompetansen heves.
- De ressurser som tildeles vil bli mer effektivt utnyttet.

- Organisasjonens fleksibilitet øker ved en slik koordinering.

Samtidig er det viktig å belyse hvilke begrensinger et slikt teoretisk utgangspunkt vil medføre:

- Det vil kunne resultere i mindre spesialisering, og derfor mindre ekspertise på de områdene som kreves.
- Vertikal hierarkisk samordning fremfor horisontal tilpasning.
- Makt og politikk vs. handling og gjennomføring.
- Flere meninger gir ofte mer uklart innhold, som igjen gir mer oversiktighet.

Samordning i min studie kan forstås som "*olika aktörers handlingar på ett medvetet sätt relateras till varandra inom ramen för en gemensam helhet*" (Larsson 1986:29).

3.4.1 Den vertikale samordningen

Vertikal samordning er samordning mellom ulike forvaltningsnivå, mellom stat og kommune eller mellom sentral og lokal statsforvaltning, som departement og direktorat. Eksempelvis samordning mellom Justisdepartementet og DSB. Kort fortalt handler den vertikale samordning om blant annet ulike former for tilsyn, definerte strategier, klare regler, god planlegging, tilpassede kontrollsystemer osv. utarbeidet av ledelsen. Vertikal samordning fungerer best når forholdene er stabile.

3.4.2 Den horisontale samordningen

Horisontal samordning er samordning mellom ulike sektorer eller politikkområder på samme forvaltningsnivå. Eksempelvis mellom skole, helse og miljø i kommune eller stat. Dermed oppnås samordning gjennom blant annet ulike former for møter, utarbeidelse av arbeidsgrupper, ulike interne og eksterne utvalg. Horisontal samordning egner seg best for komplekse oppgaver i turbulente omgivelser.

3.5 Spesialisering

I "fordelingen av arbeidet" blant de ulike dyktige spesialister, søkes det i tillegg en spesialist innen planlegging og samordning i tillegg, hevder Gulick (1937:5). Med dette mener han at mer bevissthet ved at arbeidet er fordelt, desto større er faren for forvirring, og samtidig er behovet for overordnet tilsyn og koordinering viktigere. Videre påstår han at samordning ikke utvikler seg ved et uhell. Det må bli vunnet av intelligent, energisk, utholdende og organisert innsats blant de innvoterte, sier Gulick (1937:6). Dersom fordeling av arbeidet er uunngåelig,

vil samordning bli en forutsetning, hevder Gulick (1937:6). I følge Gulick har erfaring ledet frem til to utgangspunkt for samordning. Det første utgangspunktet er *ved organisering*, en ovenfra- og- ned- prosess (top- down process) som er mer et hierarkisk utgangspunkt der ordrene kommer fra toppen og går nedover i hierarkiet. Det andre utgangspunktet er samordning *ved at en idé dominerer*, en nedenfra- og- opp- prosess (bottom- up process), som fokuserer på at de som arbeider med gitte oppgaver er best egnet til å utarbeide sine arbeidsmetoder og arbeidspraksis. Videre sier Gulick at for å få best mulig effektiv og fungerende samordning, kreves utnyttelse av begge utgangspunktene Gulick (1937:6).

I henhold til Gulick (1937) vil spesialisering av enheter avhenge av hvilke av de fire ulike spesialiseringsprinsipp som blir anvendt. Det første og kanskje det mest vanlige er *sektor- eller formålsprinsippet*, hvor arbeidsfordelingen praktiseres etter hvilke typer utfordringer virksomheten arbeider med. De tre resterende prinsippene, er kanskje ikke like mye benyttet, som *klient og målgruppe, geografisk plassering og prosess*. Inndelingen tilsier at de ulike prinsippene leder til *ulike* samordningsbehov og ulike samordningsutfordringer, hvor et av prinsippene er mest fremtredende, med elementer fra de øvrige prinsippene.

Skal vi forstå Gulick, vil den viktigste gevinsten med sektorbasert inndeling (eksempelvis helsevesenet, politivesenet, bankvesenet) være spesialisering ut fra et ønsket *formål*, gjennom at de ulike ledelsene har tilfredsstillende styring og kontroll over alle nødvendige teorier som ses som viktige for at ønsket formål skal blir tilfredsstillende gjennomført. Hele poenget med en slik fremgangsmåte er å belyse viktigheten av formålet, gjennom en nødvendig forståelse for alle borgerne. Det organiseres mot ivaretagelse av formålet, med vekt på balanse gjennom at styringen ikke blir for sentralisert og ledelsesfokusert.

Spesialisering ut fra *målgruppe*, (den vanlige borger, den påvirkelige borger og den potensielt kriminelle borger) anses å ha den fordel at det er en viss form for forenklet samordning på tvers av de ulike tjenestene som gis fra myndighetene til den aktuelle målgruppen. En av målgruppene får en bedre oppfølging eller tilrettelegging, gjennom eksempelvis å få tjenester etter ønske lett tilgjengelig på ett sted, uten å måtte koordinere med flere instanser for å utføre ønsket tjeneste. Gulick å være at man dermed "ofrer" en eller flere av borgergruppene som også krever og ikke minst trenger lignende tjenester. Spesialiseringen blir konkret effektivisert for dem som "roper" høyest, og da vil en eller flere borgergrupper vil kunne falle utenfor ved målgruppebasert organisering.

Ved spesialisering på *geografi* (eksempelvis lokalisering av kriminalitetsmønstre i Bergen by) vurderes gode muligheter for samordning internt i kommunen, og videre da muligheter for tilfredsstillende tilpasning til mer lokale forhold, relasjoner og behov. En mulig svakhet ved geografisk tilnærmet samordning er at den er for komplisert til å kunne sikre gjennomgående likhet og tilfredshet i ønsket tjenesteyting, gjennom de ulike borgergruppene.

Ved spesialisering ut fra *prosess* (eksempelvis teknisk avdeling) anses det mulig enklere å benytte seg av mer moderne og ofte mer effektive sikkerhetsmetoder, mens det i utgangspunktet kanskje går utover formålsorganiseringen. Dette er fordi de involverte mulig vil bli mer opptatt av *hvordan* løse en oppgave, enn faktisk å ende opp med å løse den. Ved å se på spesialisering ut fra prosess, kan det kanskje samlet sett resulterer i større utfordringer, da samordning foregår mer internt enn de øvrige prinsippene. Jeg tenker da først og fremst fordi det vil kreve en mer sammensatt koordinering internt og til dels eksternt, for å kunne løse ønskede oppgaver tilfredsstillende og fornuftig.

Det er ikke feil å si at spesialiseringsperspektivet de siste årene har resultert i nye og utfordrende samfunnsbegreper. New Public Management (NPM)⁷⁹ som søker å øke effektiviteten innenfor blant annet den offentlige sektor og kontrollen myndighetene har over offentlig sektor, har uten tvil har bidratt til mer spesialisering. Videre er det ansett at økt spesialisering resulterer i økt behov for samordning.

3.6 Personvern - ulike perspektiv

Personvern blir i dagens samfunn diskutert gjennom ulike interesser, formål, krav osv. Dette står sentralt når det er snakk om innføring av DLD. For en best mulig ivaretagelse av personvern, er det utarbeidet tre ulike perspektiver for en sammenheng av ulike verdier. Dagens moderne og utviklende samfunn innehar ulike behov som skal ivaretas i nåtid og i fremtid.

Jeg vil nå gå nærmere inn på de ulike perspektivene, med utgangspunkt i (Schartum og Bygrave 2004).

⁷⁹ Mer om NPM se: <http://www.velferdsstaten.no/file/ef30d40bc83b3ea816828274333844e8/NPM%20lav.pdf> (sist besøkt 17.02.2011)

3.6.1 Integritetsperspektivet

Integritetsperspektivet omhandler den vanlige tanke om personvern, knyttet opp mot sfæreteori. Dette innebærer et utgangspunkt hvor menneskers liv er delt opp etter grad av intimitet eller sensitivitet ovenfor den enkelte. Intimitet og sensitivitet i denne sammenheng innbefatter en viss form og kontroll over enkeltindividers tilhørighet og kontrollområder. Vi er frie og bestemte - "ukrenkelige" individer. Ukrenkelig i denne sammenheng forstås gjennom fem ulike kategorier:

- Territorial integritet omhandler den respekt andre har for enkeltmenneskets private eiendeler, sagt på en annen måte "privatlivets fred".
- Kroppslig integritet viser til andres respekt for egen kropp.
- Psykisk integritet bør ses i sammenheng med personvern, som eksempelvis å utsette andre personer for følelsesmessige belastninger eller krenkelser.
- Kommunikasjonsintegritet tilsier at borgerne uforstyrret eller i fred kan kommunisere ønskelig med andre mennesker.
- Informasjonsintegritet brukes ved behandling eller formidling av informasjon om oss selv.

Dette perspektivet tar med andre ord utgangspunkt i mennesker som frie og ukrenkelige individer. Vi har behov for beskyttelse og vern av en privat sfære som en oppfatter å være sensitiv eller personlig.

3.6.2 Beslutnings- og maktperspektivet

Beslutningsperspektivet på personvern dreier seg kort fortalt om hvordan og hvorfor personlige opplysninger brukes i beslutningsprosesser. Som oftest involverer saker en eller flere beslutninger som omhandler en enkeltperson (gir da store virkninger), og/ eller hvor det innbefatter for vedkommende at beslutningen tas på et forsvarlig grunnlag (fordi effekten er åpenbar, men ukjent). For å kunne beslutte riktig, er det sentralt å ha korrekte, relevante, tilstrekkelige og fullstendige opplysninger og informasjon om personen. Hvis den som skal fatte en beslutning derimot har mangelfulle opplysninger, må det vises varsomhet med å fatte beslutninger på dette grunnlag.

Dette perspektivet setter fokus på kvaliteten av personlige opplysninger og videre kvaliteten i behandlingen av disse. Problemet i så måte er ofte om saker behandles etter tilgjengelige data,

og videre om den som blir behandlet kan vite om dataene er korrekte, tilstrekkelige og fullstendige.

Maktperspektivet kan ses i sammenheng med beslutningsperspektivet, men det innehar i tillegg saker som ikke gjelder konkrete beslutninger. Det kan være i forholdet mellom asymmetriske parter eksempelvis en moderne velferds- og reguleringsstat og enkeltindividet. Her kan beslutningsperspektivet anvendes uten at en konkret sak foreligger. Makt kan utøves uten at det treffes beslutninger, såkalt forventningsmakt, dvs. en disiplinerende virkning som følger av at en person forventer at konkrete sanksjoner vil følge av bestemte handlinger.

3.7 Oppsummering

Jeg har valgt teorier med bakgrunn i teoriens relevans ovenfor tema og problemstilling, nemlig risikopersepsjon, samordning og spesialisering, samt personvern.

Risikopersepsjon står sentralt med tanke på myndighetenes behov for å kommunisere og informere om borgerne og borgernes tolkninger og aksept for innføring av DLD.

Samordning og spesialisering berører hvordan tjenesteytingen i Bergen by best mulig kan tilrettelegges for borgerne.

Personvern handler om borgernes rett til beskyttelse av personvern gjennom vern av privatlivet, samt beskyttelse av sensitive personalia.

4. Metode

I det følgende kapitlet ønsker jeg å få frem følgende budskap:

“Metode er et redskap, en fremgangsmåte for å løse problemer og komme fram til ny erkjennelse”

Metode er et verktøy som benyttes for å få en bedre forståelse av et fenomen eller problemstilling. Hovedmålet mitt med denne studien er å undersøke hvordan DLD påvirkes gjennom hvilken tjenesteyting Bergen by innfører og håndterer. En kan se på metode som veien mot målet (Kvale 1997).

I det påfølgende kapitlet vil jeg redegjøre for de metodiske valgene som er gjort i forbindelse med gjennomføringen av denne studien for å besvare problemstillingen. Studien er gjennomført som en casestudie, hvor innholdsanalyse av dokumenter, høringer i Stortinget og uformelle intervjuer er benyttet for å samle inn data. Metoden beskriver hvordan jeg har gått fram i forskningsprosessen i forhold til de forskningsspørsmål jeg vil søke å avklare. Jeg vil kort utdype de valg som jeg har gjort. Først vil jeg presentere casestudiet kvalitativt som forskningsmetode, og hvorfor jeg har valgt casestudie som strategi. Deretter vil jeg gå nærmere inn på innholdsanalyse av dokumenter som metode for å samle inn data, her vil det også redegjøres for de dokumenter som ligger til grunn for data presentert i denne studien. Jeg vil deretter kort beskrive kort hvorfor jeg har valgt å legge vekt på høringer om DLD i Stortinget. Jeg vil redegjøre for intervju som metode for innsamling av data, min fremgangsmåte for gjennomføring og bruk av intervjuene, i tillegg vurdering av intervjuenes kvalitet og nytteverdi i studien. Til slutt i dette kapitlet vil jeg gjøre betraktninger om studiens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet, samt metodekritikk for studien.

4.1 Kvalitativ casestudie

Forskningsmetode blir av Ringdal (2007) beskrevet som ulike konvensjoner og teknikker for å besvare allmenngyldige forskningsspørsmål og problemstillinger. I følge Ringdal (2007) eksisterer det to typer forskningsmetoder – *kvalitativ* metode og *kvantitativ* metode. *Kvalitativ* metode har som mål å gå i dybden, den fokuserer på fortolkninger og menneskelige erfaringer for å få innsikt i viktigheten, mens *kvantitativ* metode har fokus på utbredelse og antall, altså det som er målbart (Ringdal 2007). Formålet med kvalitativ casestudie er å oppnå en oppfatning og viten

av sosiale fenomener, slik det forstås av de personene som forskeren studerer. Det søkes etter sosiale erfaringer og meninger om sosiale fenomener gjennom fortolkning av verden slik andre oppfatter den.

Når det skal velges en forskningsmetode er det sentralt å bestemme seg for en metode egnet for å belyse problemstillingen i studien best mulig. Mitt formål gjennom teoretisk utgangspunkt og metodisk interesse var å strebe etter erfaring og kunnskap fra fagfolk innen sektorer som kan bli sentrale ved DLD, samtidig å få en forståelse av hvordan dette kan påvirke tjenesteytingen i Bergen by. For å få innsikt i formålet, ble det derfor naturlig å samle inn empiri med utgangspunkt i kvalitativ metode, gjennom dokumentanalyse og kvalitativt intervju. Med tanke på at DLD er nytt i Norge, eksisterer det nasjonalt lite erfaring og kunnskap konkret rettet mot DLD. Derfor var det viktig for meg å få frem hva de ulike sektorer og fagfolk innen bransjen ser som sentralt i innføring av DLD. Med dette som utgangspunkt var det viktig for meg å utforske fagområdet med åpenhet. Det oppnår jeg gjennom bruk av kvalitativ metode.

Kvalitativ metode handler om nettopp dette, det å samle inn data for å få svar på et ønsket fenomen. I så måte er casestudie en av de mest brukte undersøkelsesformer av kvalitative metoder. Kvalitative metoder gir svar på eller brukes ved ønske om å forstå et fenomen eller en problemstilling, heller enn å måle fenomenet eller problemstillingen. Et annet kjennetegn ved kvalitativ metode er fleksibilitet (Ringdal, 2007). Det gir rom for både improvisasjon og kreative situasjonstilpasninger. Kvalitative metoder egner seg derfor godt for temaer det foreligger lite forskning på (Thagaard, 2003), fordi det i slike sammenhenger stilles krav til at forskningen er åpen og fleksibel. I så måte er denne forskningsmetoden egnet i forbindelse med DLD. Ofte resulterer disse metodene i ulike hypoteser eller forskningsspørsmål på bakgrunn av fenomenet eller problemstillingen. Innenfor kvalitativ metode er det flere måter å tilegne seg data på. Jeg velger å benytte meg av intervju og spørreundersøkelse. For videre da å kunne få en sammenheng i hvordan de ulike oppfatninger av DLD i Bergen by, for til slutt å komme med konklusjoner og antakelser i studien.

4.2 Datagrunnlag

Med bakgrunn i at jeg har valgt casestudie som forskningsstrategi for denne studien, vil jeg trolig få store mengder data siden jeg går til ulike kilder i arbeidet med studien. På den ene siden kan store mengder data innebære at jeg kan få bred og utfyllende kunnskap om

fagområdet og saksfeltet, samt mye detaljkunnskaper. Men på den andre siden kan mye data gjøre at det blir vanskeligere å holde oversikt over mengden informasjon, som igjen kan gjøre det vanskelig å trekke ut det som er relevant og viktig for denne studien. Datagrunnlag for denne studien er:

1. *Dokumenter* fra internett som; høringsuttalelser, debatter- og medieinnlegg, forskrifter og lovverk, Stortingsmeldinger osv.
2. *Intervju* fra ulike sektorer i Bergen by.
3. *Spørreundersøkelser* fra vanlige borgere i Bergen by.

Primærdata for denne studien er ulike tilgjengelige dokumenter. Intervju og spørreundersøkelser er benyttet som sekundærdata. Intervjuene med de ulike sektorene gir en subjektiv beskrivelse av forståelser og prosesser som studien berører, spørreundersøkelser av borgerne gir også en subjektiv formening av nytteverdi og forståelse. Gjennom bruk av ulike typer datakilder, kan kildene settes opp mot hverandre og på den måten få et klarere og kanskje mer realistisk bilde av hvor pålitelig kildene er.

4.3 Intervju

Kort fortalt kan det hevdes at et intervju er en samtale mellom en eller flere personer, hvor intervjuer stiller intervjuobjekt spørsmål for å innhente informasjon om et tema eller en problemstilling. Dette påpeker Steinar Kvale (1994) gjennom å hevde at kunnskapen som kommer fram i intervjusituasjonen er intersubjektivt konstruert mellom informant og intervjuer. Gjennom samtalen kan kunnskap om hvordan de enkelte opplever og forstår seg selv og sine omgivelser (Dalen 2004) forstås. Valget av intervju knytter seg til problemstillingen og teorivalget i studien. Det handler om at de teoretiske perspektivene og spørsmålene som genereres, vinkler mot meningsdannelse. Det kan hevdes at intervju gjenspeiler visse måter gjennom ulik tolking av mening, som videre legger grunnlag for valg av intervju spørsmål. Intervjuene handler om samarbeid hvor både forskeren og intervjuobjektet sammen kommer frem til felles meningsrammer og diskurser gjennom intervjuet (Holter 1996:13).

I min analyse av intervjuene har jeg sett dette fra et informantperspektiv da det for meg ikke er intervjuobjektene i seg selv som er viktige, men det informantene gir av relevant informasjon. Holter (1996:13) skiller mellom to type intervjuobjekter, informanter og

respondenter. Hun definerer dem slik: *”Informanter forteller særlig om den eller de sosiale sammenhengene hun eller han er en del av, mens respondenter (intervjupersoner) vanligvis blir bedt om å snakke om seg selv og sitt forhold til det sosiale liv”*. Jeg vil anse mine intervjuobjekter for å være både det Holter kaller ”informanter” og ”respondenter”, da jeg ser på dem jeg intervjuet fra sektorer og aktører som informanter, og dem jeg intervjuet i spørreundersøkelsen som respondenter. Dette gjenspeiler teori om hvordan selve intervjusituasjonen kan oppfattes og forstås, som må ta hensyn til i analysearbeidet. Den kunnskapen som fremkommer i intervjusituasjonen er intersubjektivt konstruert mellom informant og intervjuer (Kvale 1994:74).

Intervjuer må før intervjuet gjøre en avveining mellom bredde og dybde som ønskes undersøkt, som gir flere fordeler enn ulemper. Som å få bred innsikt i et tema, og samtidig gå dypere inn på problemstillingen i studien. Samtidig som det kanskje er flest positive momenter, eksisterer det også svakheter og mangler ved all form for intervju. For å få et vellykket intervju, er intervjuer helt avhengig av god personlig interaksjon mellom seg og intervjuobjekt. Det skal sies at selv om disse betingelsene oppfylles, er det fortsatt flere fallgruver å unngå. Et eksempel på dette kan være som følger: Et intervju starter og gir som oftest lav grad av anonymitet, som kan resultere i at intervjuobjektet har vanskelig for, er lite villig eller ukomfortabel med å utlevere deler av informasjonen intervjueren er ute etter. Et annet eksempel er ofte at under intervjusituasjoner eksisterer det ofte høy grad av kompleksitet. Dette fordrer at intervjuer er godt forberedt, og har innsikt i tema og problemstilling intervjuet skal ta for seg. Det er ikke tvil om at manglende ekspertise innen området kan ødelegge kvaliteten på intervjuet. Et tredje eksempel kan være at språkbarriere kan skape problem, hvor intervjueren eller intervjuobjektet bruker avansert fagspråk eller sosiolekt, som fordrer til barriere mellom partene. Slike utfordringer følte jeg oppstod i liten grad, da jeg hadde satt meg godt inni stoffet før intervjuene.

4.3.1 Intervju i lys av studien

Alle intervjuene ble utført med en halvstrukturert intervjuguide basert på teori og forforståelser av temaet (Kvale 1994:133). Hvert intervju hadde sitt eget forløp og situasjon. Dette resulterte i at jeg innimellom måtte justere intervju spørsmålene mer i retning av hva informanten bidro med. Det var viktig å ha en intervjuguide som var halvstrukturert med mulighet for endringer underveis i intervjuene. Intervju er en metode som passer når en ønsker informasjon om hvordan personer ”opplever og forstår seg selv og sine omgivelser”

(Thagaard, 2003). I sammenheng med DLD, var det viktig for meg å utføre et begrenset antall intervju. Formålet med intervjuene, var at informantene skulle bidra i denne studien på en tilfredsstillende måte med utgangspunkt i hvor langt prosessen omkring DLD er kommet. Videre ønsket jeg med intervjuene å få frem informasjon som var tilgjengelig blant innsamlede dokumenter som eksempelvis; høringsuttalelser, debatter- og medieinnlegg, forskrifter og lovverk osv.

I studien har jeg foretatt intervju i tillegg til dokumentanalysene. Intervju kan være et nyttig supplement da intervjusituasjon kan gi tilgang på informasjon som ikke eksisterer i ulike dokumenter, samtidig som intervju kan bidra til at mer utfyllende informasjon og forklaring av ulike sider på problemstillingen. Under intervju er det viktig å få svar på det som er relevant for denne studien, men det er også viktig å være lydhør for andre tema og tolkninger, samt annen informasjon som informanten skulle komme med under intervjuet. Det er også viktig for meg som intervjuer å komme med oppfølgingsspørsmål som ikke nødvendigvis står skrevet i intervjuguiden. Grunnen til dette er at intervjuobjektet ikke alltid svarer på det personen blir spurt om, samtidig kan det komme frem informasjon under intervjuet som kan være nyttig for studien, men som på forhånd ikke har sett på som relevant eller viktig før intervjuet, og i forkant ikke har klart å plukke opp.

4.3.2 Utvelgelse av informanter

I studier som baserer seg på kvalitativ tilnærming settes fokus i forhold til at utvalget må være representativt eller som Thagaard (2002) hevder strategisk, dette fordi informanter velges med bakgrunn i de kriteriene som mulig hjelper til å besvare problemstillingen som studeres, og eventuelt vektlegges også tema og konteksten for studien.

I denne studien er det valgt tre sektorer (politiet - helsevesenet - bank/ finans) innenfor Bergen by som vil bli berørt av DLD. Informantene er valgt på bakgrunn av deres omfattende kompetanse og kunnskap på hvert sitt felt og hvor disse kompetanse- og kunnskapsfeltene møtes gjennom innføring av DLD. Informantene er de valgt i samråd med ekstern veileder i Bergen kommune. Utvelgelseskriteriene for informantene kan i denne studien beskrives som følger:

- Informantene skulle ha eller ha hatt en sentral rolle i sin sektor, kjennskap til tema og gjerne kjennskap til lignende innføringer eller oppstartsprogrammer.

- Informantene skulle ha kjennskap til DLD for å få best mulig utbytte av intervjuet.
- Informantene skulle til sammen representere alle de tre sektorene, Helsevesenet, Politi og Bank- og Finans.
- Informantene skulle uttale seg med bakgrunn i at DLD ikke er innført. Dermed fikk jeg frem mitt ønske med oppgaven, å reise viktige problemstillinger, framfor å kunne gi de riktige svarene, kom frem tidlig under intervjuene.

Ønsket fra min side er et spesialiserings- og samordningsprosjekt i Bergen by.

Med bakgrunn i problemstillingen ønsker jeg i hovedsak å få frem hva Bergen by, herunder ulike sektorer sine synspunkter, tenker om innføringen av DLD. For å oppnå en relasjon til borgerne i Bergen by, utarbeidet jeg en kvantitativ spørreundersøkelse med bakgrunn i å få frem borgernes synspunkter og tanker rundt innføring av DLD.

I forhold til størrelsen på utvalget i kvalitativ forskning, er det ofte fokus på hvor mange informanter og i denne studien antall borgere i spørreundersøkelsen som er tilfredsstillende for å få et valid resultat, og om problemstillingen besvarer ønsket formål. For å sette dette i perspektiv, hevdes det at ved kvantitativ forskning opererer det med en tanke om at jo flere - jo bedre, mens for kvalitativ forskning ligger fokus på at materialet kan eller vil nå et metningspunkt, hvor det sjelden kommer opp mer ”ny” informasjon ved å intervju flere brukere. Det som da blir viktig, er å sette en stopper for å unngå å skape problemer for det allerede eksisterende datamateriale (Malterud 2003). Dette innså jeg i etterkant av intervjuene, med bakgrunn i at DLD ikke er innført i skrivende stund.

Med bakgrunn i at det viser seg å være variasjoner i forståelse av DLD og hva DLD innebærer og krever, mener jeg at det er viktig å få frem et fåtall sentrale informanter innenfor sine sektorer i Bergen by. Disse vil da gi utvalget mer presise, men ikke for ensartete funn. I så måte trenger ikke utvalget i kvalitativ forskning være bredt, da forskeren er ute etter visse typer begivenheter eller bestemt informasjon og ikke deres hyppighet (Holter og Kalleberg 1996:13). Hvis antallet informanter blir for stort kan det bli vanskelig å dybdefortolke alle dataene (Kvale 1994). Med bakgrunn i dette mener jeg derfor at tre informanter i Bergen by, er tilstrekkelig og tilfredsstillende for å kunne trekke konklusjoner og slutninger med bakgrunn i funn og ønsket problemstilling i skrivende stund.

4.3.3 Utvelgelse av borgerne

For best mulig å besvare problemstillingen i studien, og konkret mot tema og konteksten for studien, er borgerne valgt tilfeldig i Bergen by. Fra utvalg av informanter settes det også her fokus på, som Thagaard (2002) beskriver, en kvalitativ tilnærming gjennom at utvalget må være strategisk og representativt for denne studien. Borgerne ble intervjuet i henhold til vedlagt spørreskjema over to dager. De fleste var både imøtekommende og lett å få et intervju med, enkelte var skeptiske. Etter hvert som jeg intervjuet borgerne, bemerket jeg at det var to tilfeller som var utslagsgivende for dem som ikke ønsket å bli intervjuet. Det første var at enkelte ikke hadde tid og det andre var at da jeg presenterte tema og problemstilling, trakk de seg litt unna. Dette kan skyldes flere årsaker, uten at jeg kommer nærmere inn på disse. Dette synes jeg var greit, og dermed ble svarene til de borgerne som ble intervjuet, mest mulig troverdige for både dem og meg.

Det er valgt et antall på femti borgere i studien innenfor Bergen by. Disse er valgt tilfeldig og samtidig ut fra at de vil bli berørt av DLD. Selve intervjuene ble gjennomført i Bergen sentrum, hvor det til daglig oppholder seg mange mennesker. For ikke å få en subjektiv utvelgelse av borgere, ble hver fjerde borger jeg traff på gaten spurt om de hadde tid til et kort intervju. Borgerne ble ikke valgt med bakgrunn i at de kan utfylle svar og informasjon som bekreftes av informantene, men borgerne gir nye funn og vinklinger i forhold til hva informantene gav av informasjon. Dermed er det mulig å oppnå relasjon mellom Bergen by her forstått som (samfunn) og borgerne her forstått som (individ). Dermed er det mulig å trekke mer realistiske og troverdige konklusjoner gjort gjennom drøfting og analyse i studien, opp mot det teoretiske utgangspunktet. I motsetning til informantene er borgerne valgt med bakgrunn i at de ikke har omfattende kompetanse og kunnskap om DLD. Dermed vil det bli interessant å se hvordan borgerne uttaler seg ut fra deres synspunkter og forståelse gjennom innføring av DLD. Litt mer presist kan utvelgelseskriteriene beskrives som følger:

- For ikke å velge borgerne ut fra et subjektivt standpunkt, ble hver fjerde borger spurt om de kunne tenke seg å besvare spørsmål i forbindelse med denne studien.
- Det var ikke et ønske om at borgerne skulle ha dybdekunnskap om DLD for å få et mest mulig troverdig svar.
- Med bakgrunn i at hver fjerde borger ble intervjuet, var det ikke et ønske fra meg at eksempelvis borgerne skulle representere alle yrker, men det var sentralt å få med de ulike aldersgruppene.

- Begge kjønn skulle være representert.

Med tanke på at DLD er nytt i Norge, ønsket jeg med spørreundersøkelsen blant borgerne å skape nysgjerrighet, interesse og gi en "vekker" til den vanlige borger i Bergen by. Jeg ønsket å få frem borgernes forståelse, bekymringer, fordeler osv. med DLD. Det var viktig å ta utgangspunkt i spørreundersøkelsen, og bestemme spørsmålene mer etter hvert som intervjuet tok til. Det viste seg at alle intervjuene varierte med bakgrunn i hva jeg ønsket å få frem og finne ut. Spørreundersøkelsen ble etter hvert brukt som et støtteark for min del, dette for å få et mest mulig troverdig utbytte fra intervjuet.

Bakgrunnen for å velge femti borgere i denne studien, ble tatt ut fra det Malterud (2003) beskriver gjennom at det må settes en stopper for å unngå problemer med allerede eksisterende datamateriale gjennom intervju. Det var ikke viktig for meg å få flest mulig intervjuer, men heller troverdig og realistisk datamateriale i henhold til problemstilling. Med andre ord forsto jeg at det måtte settes en stopper, da jeg så at det ikke kom frem mer "ny" informasjon gjennom å intervju flere borgere.

Sammensetningen av informantgruppen og den kvantitative spørreundersøkelsen må ses i sammenheng gjennom vurdering av analysen og problemstillingen. Det som er viktig å få frem er at jeg ikke er ute etter å gi et breddemessig representativt bilde av den vanlige borger i Bergen by sin forståelse og oppfatning av hva DLD vil innebære for dem. Mer presist søker jeg å få frem eksempler fra tilfeldig utvalgte borgere i Bergen by, gjennom hvordan Bergen by håndterer og innfører DLD med bakgrunn i motforestillinger fra DLD, hvor da *bekjempelse av alvorlig kriminalitet* ikke skal gå på bekostning av *alvorlig inngrep i personvernet*.

Med bakgrunn i dette mener jeg derfor at femti utvalgte borgere i Bergen by er tilstrekkelig og tilfredsstillende for å kunne trekke konklusjoner og slutninger med bakgrunn i funn og ønsket problemstilling.

4.3.4 Intervjuguiden

For å få tilfredsstillende informasjon om tema og problemstilling i studien, valgte jeg å utarbeide en felles intervjuguide. I følge Thagaard (2003) er en intervjuguide en plan for hvordan gå frem, hva en skal spørre om og i hvilken rekkefølge selve intervjuet

gjennomføres. Det fins flere måter å lage en intervjuguide på. Enkelte velger faste og mer detaljerte spørsmål, mens andre velger bare å notere seg temaene som skal tas opp i form av stikkord og korte setninger. Det eksisterer flere ulike former for intervjuguiden, hvor denne studien tar for seg en halvstrukturert intervjuguide - som legger opp til en "åpen" intervjuguide, som tilsier at spørsmålene er strukturert, men samtidig fleksible.

Den første intervjuguiden jeg utarbeidet i forbindelse med denne studien, var relativt strukturert (Kvale 1997). Det skal sies at informantene var klare før jeg begynte å utarbeide intervjuguiden, informantene var valgt i samarbeid med ekstern veileder i Bergen kommune. Den var strukturert, både fordi jeg lagde både stikkord og fordi intervjuguiden tok utgangspunkt i det teoretiske utgangspunktet. Teorien var sentral da intervjuguiden ble utarbeidet, med bakgrunn i at teorien for studien har en rød tråd i studien. I så måte var jeg veldig bevisst på hva jeg ønsket å få ut av intervjuet, som viste seg å være vanskelig da DLD er relativt nytt for de fleste sektorer i Bergen by. Intervjuguiden var samtidig for generell for den spesifikke sektor. Med utgangspunkt i dette konkluderte jeg med at intervjuguiden måtte endres.

Den andre intervjuguiden ble revidert etter veiledning, den ble mer spissformulert mot hver sektor, fokus ble rettet mot å korte ned både selve intervjuguiden og spørsmålene. Jeg visste ikke hvilken dybdekunnskap informantene hadde konkret til tema. Kvale (1997) hevder at jo mer strukturert selve intervjusituasjonene er, jo lettere blir det å strukturere og analysere intervjuene i etterkant. Med bakgrunn i dette ble en ny intervjuguide utarbeidet, en halvstrukturert intervjuguide. Den var strukturert, både fordi jeg lagde både stikkord og fordi intervjuguiden tok utgangspunkt i det teoretiske utgangspunktet. Teorien var sentral da intervjuguiden ble utarbeidet, med bakgrunn i at teorien for studien har en rød tråd i studien. Intervjuguiden var strukturert fordi jeg lagde både stikkord og spørsmål fleksible ved at svarene på spørsmålene ikke hadde "fasit" og hvor jeg da var lyttende under intervjuet, hvor til slutt intervjuguiden tok utgangspunkt i det teoretiske utgangspunktet. Med tanke på at tema og problemstilling var relativt nytt, var intervjuet også åpent for oppfølgings- og oppklaringsspørsmål og uventede temaer underveis med relevans for problemstillingen.

Ifølge Thagaard (2003) er utgangspunktet for et vellykket intervju at forskeren selv har satt seg inn i informantens situasjon på forhånd. Med utgangspunkt i at jeg visste hvem informantene var på forhånd hadde jeg mulighet til å sette meg inn i informantenes situasjon.

Dette valgte jeg ikke å gjøre av to grunner; for det første ønsket jeg som utenforstående å stille med åpne kort i intervjuet og dermed ikke vite for mye om informanten for da kanskje å spissformulere intervjuguiden enda mer, for det andre er DLD relativt nytt for de fleste og jeg følte da det ble "feil" å la dette komme i veien for et mer åpent intervju. Intervjuguiden var åpen slik at den kunne passe for et bredt spekter av informanter, samtidig som den åpnet for refleksjon fra informantens side. I tillegg var det også essensielt for meg at intervjuguiden består av spørsmål det er mulig for informanten å reflektere over (Thagaard 2003). I følge Dalland (2002) bør ens egne forutsetninger og erfaring vise vei til hvordan en velger å strukturere intervjuet. Dette valgte jeg å vise i form av at jeg oversendte en e- post i forkant av selve intervjuet. I e- posten skrev jeg litt om meg selv, bakgrunn for DLD, hvorfor nettopp han som informant ble valgt og hva jeg ønsket at informanten skulle bidra med. Siden jeg hadde satt meg godt inn i tema og de ulike høringsuttalelser fra de aktuelle sektorer og aktører, var det samtidig betryggende nå etter utarbeidelse av den andre intervjuguiden å vite at den var en relativt strukturert intervjuguide, men samtidig fleksibel. Med dette følte jeg at vesentlige tema som jeg ønsket å få svar på ikke ble utelatt. I tillegg la jeg stor vekt på å være godt forberedt til intervjuene, slik at det skulle oppleves og struktureres i form av at det ble en samtale ovenfor informantene. Informantene mine var svært konkretisert i forhold til sin sektor og hadde delte interesser, hvor jeg mente at en intervjuguide for hver sektor var mest passende. Samtidig under de ulike intervjuene, ble intervjuguiden brukt mer som en støttende oversikt heller enn en slavisk gjennomgang, uavhengig om mange av de samme spørsmålene ble stilt.

Et annet tema som Thagaard (2003) tar opp er rekkefølgen på temaene og han sier at rekkefølgen på dem kan være avgjørende for hvordan intervjuet forløper. Det kan være smart å starte med nøytrale spørsmål som det er lett å svare på, for så å komme inn på mer komplekse og reflekterende spørsmål Thagaard (2003). Med bakgrunn i dette, la jeg opp til generelle spørsmål i begynnelsen, som hva DLD innebærer for din sektor, hensikt og formål osv., for så å gå over til mer spesifiserte rundt den aktuelle sektor. Jeg avsluttet intervjuet med å gi informanten anledning til å fortelle eller tilføye mer om temaet. Jeg hadde et prøveintervju med en tilnærmet lik informant i forkant, for å teste oppbygningen og spørsmålene i intervjuguiden. Dette valgte jeg med bakgrunn i at DLD er relativt nytt og at intervjuet skulle forløpe mer åpent. Før jeg gjennomførte andre intervju, fikk jeg en del nyttige tips i forhold til spørsmålsformuleringene og oppsettet fra veileder.

4.3.5 Intervjusituasjonen

Etter avtale med informantene ble intervjuene gjennomført i mars og april. Hvert intervju varte fra en halv time til over en time og ble foretatt på uforstyrrede kontorer på informantens arbeidsplass. Dersom informanten ønsket intern bistand i form av medarbeider var dette fra min side ikke ble et problem, da informantene hadde klare definerte roller under intervjuene. I begynnelsen av et intervju nevnte informanten at vedkommende hadde litt vanskelig for å se hvordan de kunne være til hjelp, med tanke på at DLD var helt i oppstarten om det skulle innføres. Jeg forklarte at jeg var fornøyd så lenge de ville svare etter beste evne. Jeg startet intervjuet med å fortelle kort om formålet og hensikten med studien, for så å si litt om hvordan informasjonen som kom frem i intervjuet skulle anvendes. Deretter gav jeg litt praktisk informasjon om anonymitet, hvor lang tid intervjuet ville ta, og at jeg ønsket å ta opp intervjuet på båndopptaker. Opplysningene jeg gav i forkant av intervjuet, var informantene allerede kjent med gjennom det tilsendte informasjonsskrivet. Jeg avsluttet introduksjonen med å spørre om det var mer informanten lurte på i forbindelse med intervjuet og studien.

Under intervjuet ønsket jeg som nevnt å benytte båndopptaker. Enkelte av informantene ønsket ikke at båndopptaker ble brukt, som jeg selvfølgelig tok hensyn til, dette med bakgrunn i at jeg ikke ønsket det skulle hemme dem under intervjuet. Båndopptakeren gjorde det lettere for meg å konsentrere meg om informanten, i tillegg til at det gav meg informasjon om den non verbale kommunikasjonen. I følge Jacobsen (2003) er det viktig at intervjueren mestrer å skape en tillitsrelasjon til intervjuobjektet. Samtidig er det tre generelle kvalitetskriterier for et godt intervju, det først relaterte seg mot bekymring av påliteligheten fra intervjuobjektets svar, lengden på relevante svar og avklaring av uttalelsene i intervjuene (Kvale 1997:90). For at dette skal bli vellykket, er det visse kriterier en må være bevisst på. I følge Kvale (1997) er det viktig å innta en lyttende posisjon, og ikke avbryte, men heller forsøke å lytte til det som blir sagt. Dette følte jeg ikke var et problem, da alle mine informanter pratet mye, som kan tyde på at jeg var flink til å lytte. Det er også viktig å formulere spørsmål som er klare, enkle og korte Kvale (1997), samtidig som en unngår ledende spørsmål. I forkant av intervjuene, var jeg selv bevisst i forhold til dette. Jeg valgte et åpent intervju, med fokus på åpne spørsmål. Med bakgrunn i dette, antok jeg at utdyping og begrunnelse for enkelte av spørsmålene ville forekomme. Dette fikk jeg bekreftet allerede i det første intervjuet hvor jeg måtte utdype og forklare meningen med flere av spørsmålene mine. Det sikret at informanten fikk rett forståelse av spørsmålet. Dette gjorde jeg både på intervjuer ansikt til ansikt, og på intervjuer gjort på e- post. I ettertid ser jeg at spørsmålene

utarbeidet i forkant av intervjuene, muligens var litt ledende i forhold til sektorer og aktører. Det kan ha påvirket informantens formuleringer og svar, men jeg opplevde ikke dette som problematisk. Jeg var bevisst på å komme med bekreftende respons/signaler til intervjuobjektet på det som ble fortalt under alle intervjuene. Dette gjorde jeg for å skape tillit og en god atmosfære mellom meg og informanten, videre bar dette preg av forståelse og interesse under intervjuet. Under intervjuene, opplevde jeg kommunikasjonen, den emosjonelle atmosfæren og responsen mellom meg og informantene som god. Under alle intervjuene opplevde jeg at ingen av intervjuobjektene var tilbakeholdende med informasjon om sin kunnskap og erfaring, intervjuobjektene var heller åpne og engasjerte omkring DLD og nærliggende erfaringer med lignende innføringer. Enkelte av intervjuobjektene var kanskje bevisst i forhold til hvordan de formulerte seg, spesielt når jeg benyttet meg av båndopptaker.

Etter hvert som intervjuene utviklet seg, ble det mer en samtale enn et intervju. Resultatet av dette var at jeg måtte løsrive meg litt fra intervjuguiden, slik at informantene fikk prate og fortelle om det de hadde planlagt. I etterkant av intervjuet, tok meg litt tid for å reflektere over de svar jeg satt igjen med. Dersom jeg følte deler var uklart i det jeg ønsket å sitte igjen med hos informanter, forsikret jeg meg om at muligheten for å kontakte dem igjen senere var tilstede. Det som var interessant i så måte, var at intervjuene ble svært ulike selv om de alle var basert på samme tema og problemstilling.

Et ønske fra min side, var så langt det var mulig, kvalitetssikre meg gjennom nok kunnskap om DLD til å stille de riktige spørsmålene. Intervjuene ble foretatt på kontorene til informantene. Intervjuene ble delt opp i henhold til tidspunkt gjort av informantene selv. Evaluering av egen prestasjon som intervjuer er viktig (Knutsen, 2006). Resultatet av dette gjorde at jeg fikk tid til å reflektere over svarene jeg fikk, og på den måten mulighet til å reflektere over egen opptreden og deretter benytte erfaringene gjennom en bedre forberedelse til den andre intervjuomgangen. I de påfølgende intervjuene var jeg tydelig bedre forberedt og hadde lært av feil. Jeg var muligens litt for rask under første intervju, med å rettlede intervjuobjektet på vei med et litt for innledende spørsmål i starten, men etter hvert lærte jeg meg å være tålmodig og åpen ved å gi informantene fritt spillerom i starten. Det som jeg selv erfarte underveis i intervjuene, var at etter hvert som jeg fikk mer trening i å intervjuer ble jeg bedre til å la informantene snakke, og til å fange opp "de røde trådene" som indikerte at jeg burde bryte inn for og stille utdypende/ utfyllende spørsmål (Kvale 1994:145).

Selv om jeg på forhånd hadde laget intervjuguide til hver sektor, der jeg hadde bestemt meg for hvilke spørsmål jeg skulle stille og hvilke tema jeg skulle innom, var jeg likevel åpen for ny informasjon og vinkling på intervjust spørsmålene som informantene kom med. Et viktig punkt for meg i etterkant av intervjuene, var at dersom jeg mistet informasjon, sikret jeg meg informasjonen i etterkant, via e-post og samtaler.

4.3.6 Transkribering av data

I etterkant av hvert intervju, ble det innsamlede datamaterialet umiddelbart transkribert av meg. Transkribering i denne sammenheng vil si å gjøre den muntlige talen fra lydbåndet om til skriftlig tekst, for å klargjøre intervjumaterialet for analyse. Transformere betyr å endre fra en form til en annen (Kvale 1997:93). Ved å transkribere blir rådata, eller innsamlet data, mer oversiktlig og strukturert, og det blir på den måten lettere å bearbeide og analysere datamaterialet. Gjennom dette oppnås god kjennskap og nærhet til materialet, som er en forutsetning for et godt arbeid med analysen og drøftingen. Det er klart at ulike forskere har ulike måter å transkribere på. Enkelte velger ordrett gjengivelse, mens andre redigerer transkripsjoner (Kvale, 1997). Jeg fant min metode som jeg følte egnet seg best for meg og min studie. Jeg delte transkriberingen opp i to deler: først valgte jeg å gjengi intervjuene ordrett, som kan ha styrket reliabiliteten.

Den andre delen følte jeg det ble vanskelig å transkribere rett fra spørreundersøkelsene med de vanlige borgerne i og med at deler av undersøkelsen kom uklart frem på båndopptakeren. Dermed valgte jeg delvis redigerte transkripsjoner. Samtidig skal en være klar over at ulike forskere kan ha forskjellige transkriberinger av samme opptak. Det betyr at en på dette stadiet foretar egne tolkninger og evalueringer av dataene. Jeg mener selv at ved å transkribere dataene, opplevde jeg at jeg kom nærmere inn på det empiriske materialet i studien, og det gav meg et godt utgangspunkt for å presentere, analysere, tolke og drøfte funnene. Målet for meg ved transkriberingen, var å inkludere alle detaljer og transkribere intervjuene på en slik måte at andre kunne forstå svarene jeg hadde fått. Dette syntes jeg var en god idé, da jeg innimellom ønsket at andre uavhengige personer skulle lese og gi tilbakemelding på informasjonen fra intervjuene. En viktig del for meg under analyseringen av rådataene fra intervju og ikke minst fra spørreskjemaene, var å påse at jeg var bevisst på å tenke gjennom selve intervjustituasjonen. Det var for å dra nytte av såkalt "taus" kunnskap jeg opparbeidet meg innblikk i, som ikke kom frem under de transkriberte intervjuene.

Ved overføring av en muntlig samtale til tekst, er det mye informasjon som kan forsvinne, for eksempel tonefall og kroppsspråk. Gjennom å beholde den muntlige stilen i sitatene mener jeg at det blir lettere å fange opp nyanser i svarene, hvor da intervjuobjektets formidling kommer best mulig frem. I intervjusituasjonen bemerkes førsteinntrykk, samt kroppsspråk og tonefall. Notatene jeg tok underveis i intervjuet var kun en støtte hvis deler av opptaket skulle være uklart eller om skade skulle inntreffe på opptakeren underveis. Det viste seg at jeg fikk mindre behov for disse notatene. I prosessen med å skrive ned intervjuene passet jeg på å sortere svarene så godt det lot seg gjøre, etter spørsmål og om mulig tema, slik at det ville bli enklere å hente ut informasjon når jeg startet med analysen. De tolkningene jeg gjør og gjorde under førsteinntrykket, formes på bakgrunn av dette i tillegg til den faktiske utskriften. Dermed er det viktig å understreke at dette blir mine tolkninger som kun jeg er ansvarlig for. Jeg har vært trofast mot informantene og skrevet det de har sagt. Analyse materialet for denne studien består dermed av intervjuutskrifter og mine umiddelbare inntrykk av informantene og intervjusituasjonen.

Valget av å bruke båndopptager i intervjuene, var for å kunne ha muligheten til å gå tilbake og se om det var deler jeg hadde misforstått eller ikke fikk sammenheng i. Jeg har ved flere anledninger i gjennomgangen av båndet hørt at det har manglet oppfølgingsspørsmål under enkelte intervjuer, men her har jeg hatt muligheten til å kontakte disse informantene senere, enten på e- post eller via telefon. Når det gjaldt spørreundersøkelsen av den vanlige borger i Bergen by, var dette vanskeligere. Jeg kunne ikke kontakte vedkommende, jeg valgte da å ikke ta med i analysen det som kom uklart frem på opptakene. Samtidig gjorde båndopptageren det mulig for meg å ha øyekontakt med både informantene og de vanlige borgerne, slik at jeg kunne bekrefte det de sa og gjorde underveis i intervjuet og spørreundersøkelsene. Jeg presiserte her at det var frivillig med båndopptager forut for hvert intervju og spørreundersøkelsene, og hvis det skulle føles ubehagelig underveis, var det bare å slå av båndopptakeren. Jeg presiserte igjen at opptakene bare var til bruk for studien, og ville bli slettet når arbeidet var avsluttet og innlevert.

4.4 Dokumentanalyse

I denne studien utgjør dokumentanalyse det andre hovedelementet. Gjennom bruk av dokumentanalysen skal jeg avgjøre om dokumentet er brukbart i forhold til tema og problemstilling for studien. Studiens kvalitative oppbygging, setter fokus på å representere denne metoden systematisk, ved gjennomgang av skrevne kilder, med sikte på kategorisering av innholdet (Grønmo, 2004). Med utgangspunkt fra dette kan forskeren registrere og analysere data som er relevant i henhold til problemstillingen for denne studien. Det som er verdt å merke seg, er at denne fremgangsmåten for datainnsamling foregår samtidig med analyse av dataene (Grønmo, 2004). Når de ulike dokumentene gjennomgås etter hvert som forskeren analyserer de ulike tekstene, vil problemstillingen bli forstått i økende grad, samtidig som forståelsen av relevansen til andre tekster vil bli klarere. En slik vurdering vil øke forståelsen i forhold til blant annet kildematerialet gjennom parallell innsamling og analyse av eksisterende data og dokumenter. I følge Grønmo (2004) hevdes det at denne fremgangsmåten er såpass krevende og anstrengende at gjennomføringen helst må utføres av forskeren selv, og vanskelig kan overgis til andre.

Ulemper her kan skyldes flere årsaker, eksempelvis at forskeren er forutinntatt gjennom subjektiv vurdering av hvilken informasjon som vil være tilgjengelig i tekstene, som da kan føre til at viktige tekster velges vekk eller nedprioriteres. Forskerens begrensede kildekritiske eller kontekstuelle forståelse kan også være en ulempe. Ofte er bilder benyttet i flere dokumenter, dette kan det være med på å gi et bestemt bilde av en aktuell situasjon, og dette kan resultere i at forfatteren går glipp av viktige opplysninger. For å oppnå en sammenheng i bildet som dannes gjennom caset, vil det eksempelvis være nyttig å supplere studiens dokumentanalyse med andre kvalitative metoder, for eksempel intervju.

Med bakgrunn i overnevnte rapporter, suppleres studien med en rekke andre dokumenter, som nevnt tidligere i kapitlet. Dette er blant annet lover, forskrifter, høringsuttalelser, debattinnlegg, høringer i Stortinget, medieutklipp osv. I følge Grønmo (2004) er det viktig at forskeren gjennomgår de ulike tekstene for analyse med kildekritiske og kontekstuelle vurderinger og slutninger, for å sikre at kildene som benyttes gir mest mulig korrekt og virkelighetsfremmende bilde av caset som studeres. For studien sin del var det ikke alle elementer ved DLD som var like interessante, og som da ikke var tilstrekkelig belyst. Det kan tenkes at dette skyldes at disse rapportene og høringsuttalelsene først og fremst er ment å skape en slags avklaring eller sektoroppklaring av DLD i forhold til offentligheten og dens

debatter. Sentrale spørsmål som bakgrunnen for DLD, hensikt og formål med DLD, hva og hvem som blir berørt osv. er godt gjort rede for i tilgjengelige rapporter og dokumenter. Ta eksempelvis hvordan gjennomføring og implementering skal håndteres, hvordan sikre personvern, relevant informasjon til den vanlige borger, fokus på andre land sine erfaringer og anbefalinger til de offentlige myndighetene, er det mindre gjort rede for. Noe som kan forventes ut fra hvor innføringen av DLD er i dag.

Studiens teoretiske utgangspunkt, viser at tilgjengelig informasjon kan knyttes til eksempelvis spesialisering og samordning, perspektiv i henhold til integritet og makt, er mindre belyst i de nevnte rapportene og høringsuttalelsene. Dette kan skyldes at det innehas for lite kunnskap og erfaring om DLD på nåværende tidspunkt eller vegring for å gå ut med for mye informasjon så tidlig i prosessen. Forholdet som er interessant i denne studien, mellom kommunalt nivå og den vanlige borger, er et av de faglig interessante forhold som er omtalt i mindre grad.

4.5 Vurdering av datagrunnlaget

En analyse av kvalitative data er en omfattende og krevende prosess. Selve vurderingen av analysen pågår gjennom hele forskningsstudiet, og ikke bare i en eller to faser. Analysen av datagrunnlaget formes under intervju, materialbehandling og formidling (Holter 1996:14). Fra starten er det således en viss idé om hva som søkes og hvordan man vil finne det. Dette gjenspeiles gjennom blant annet tiden som er gitt til rådighet for studien. Settes fokus for hardt ned på det som er forankret i teorien, kan resultatet lett overser nye innfallsvinkler og virkelighetssyn som kommer gjennom datainnsamlingen. Ved å ha et åpent sinn for nye verdier, vinklinger, teorier osv. som videre hjelper med å fortolke problemstillingen, som kan bidra med ny viten og kunnskap.

Man kan si at analysen begynner allerede under utforming av intervjuguiden, spørreskjema og under selve intervjusituasjonen. Men hoveddelen av analysen blir gjort i etterkant av intervjuene. For å forstå hva som ble sagt og nedskrevet under intervjuene, leste jeg gjennom dem flere ganger for å få best mulig oversikt. Dette gjorde jeg for å se om det åpnet seg andre måter eller vinklinger enn det jeg først opparbeidet meg.

Med utgangspunkt i dette benyttet jeg i denne studien en *deduktiv fremgangsmåte*, en deduktiv metode som undersøker gjennomførbarhet ut fra et teoretisk utgangspunkt (Bø

1995:25). Ut fra dette benyttet jeg meg av en hypotese i håp om å utvide kunnskapen et skritt videre, som gjør forskningen kumulativ (Dalland 1993:31). Ideen bak den deduktive metoden er at man ikke kan begynne med rene observasjoner uten å ha form for teori som grunnlag.

Jeg oppdaget etter hvert at det var til stor hjelp at intervjuet var halv- strukturert etter de ulike nivå og tema i analysemodellen. Dette gjorde det lettere å finne den relevante informasjonen jeg trengte som grunnlag for analysen. Det var viktig for meg å presentere funnene mine så korrekt som mulig, og med bakgrunn i disse trekke logiske og allmenngyldige slutninger og konklusjoner basert på funnene.

4.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet er forbundet med dataenes troverdighet og bekreftbarhet (Andersen 2006:291), eller sagt på en annen måte, dataenes pålitelighet. Reliabiliteten er knyttet til fremgangsmåten jeg har benyttet i studien og dermed muligheten jeg har gitt for å replisere gjennom min problemstilling. Muligens gir denne fasen upresise og lite etterprøvbare funn og konklusjoner, og kan dermed være begrenset i forhold til reliabiliteten. For å øke påliteligheten ønsker jeg derfor å redegjøre for de ulike fasene i forskningsprosessen, gjennom blant annet metoder, utvelgelseskriterier og avgrensninger som ligger til grunn for studiens datagrunnlag og innsamling. Jeg ønsker å starte med intervjusituasjonen. Her må jeg være påpasselig gjennom påvirkning i forhold til intervjuobjektene gjennom intervju effekt og koblingseffekt. Dette er viktig for å begrense min involvering med tanke på de svar jeg kan forvente eller ikke forvente å få. For å vise seriøsitet og troverdighet, ble intervjuene tatt opp på båndopptaker, dette for å ha mulighet til å gjengi intervjuobjektene korrekt. Intervjuguiden som jeg har utarbeidet gjennom datainnsamling vil være tilgjengelig som vedlegg 9.2.2 i studien. Dette aspektet kan gjenspeile på hvorvidt datamaterialet i studien er pålitelig (Grønmo, 2004).

Såfremt en eventuell gjentakelse av dette forskningsopplegget henvender seg til de samme intervjuobjektene, kan jeg ikke se grunn til at andre svar skulle bli gitt. Med andre ord hevdes det at den fleksibiliteten som en gjerne finner i samfunnsvitenskapelige forskningsopplegg og artikler ofte kan være til hinder for at en bestemt studie skal kunne gjentas på nøyaktig samme måte. Jeg begrunner dette med blant annet det faktum at jeg finner en forholdsvis stor grad av samsvar mellom svarene til de ulike informantene uavhengig av sektor i etterkant av intervjuene. Data og funn er innhentet fra eksempelvis skriftlige kilder og høringsuttalelser. Slike data og funn vil være varige og reliable fordi det er mulig for leser å gå tilbake og se hva

som står skrevet, for teksten vil være tilgjengelig i samme form uavhengig av tid, sted og forsker. Når det kommer til analysen og tolking av data, avhenger det derimot mer av fokuset som forskeren legger vekt på med bakgrunn i problemstillingen. Et annet viktig aspekt med dokumentanalyse er at kildene må vurderes i forhold til den konteksten de er utformet i (Thagaard 2003:60).

Reliable eller pålitelige datainnsamlete funn dokumenteres gjennom kvaliteten på forskningen og da videre på de benyttede teoretiske begreper og konstruksjoner. Et ønske fra min side var å forsøke og belyse den vanlige borgers troverdighet til Bergen by gjennom kommunens tjenesteyting av DLD. Dette ønsker jeg å gjøre gjennom et forsøk på en kategorisering av innholdet, hvor ønsket mitt er å gjøre analysen og vurderingen enklere. Gjennom eksempelvis den fleksible og halvt strukturerte intervjuguiden og studieopplegget, oppnår jeg mulighet for å vurdere og å justere datainnsamlete funn gjennom hele studien, dette for å øke graden av pålitelighet og troverdighet. Slik intervju og dokumentanalysen er lagt opp fra min side, legges det opp til en viss form for kildekritikk, som er med i betraktningen når funnene og konklusjonene presenteres. Oppsummert blir min konklusjon at reliabiliteten i denne studien er tilfredsstillende ivaretatt.

4.5.2 Validitet

Validitet dreier seg om overførbarhet i forhold til konkrete situasjonsbetingelser og teoretiske forutsetninger (Andersen 2006:291). En teoretiker som Steinar Kvale (1994) definerer validitet som å stille de rette spørsmålene, for å besvare det som faktisk undersøkes. Eller sagt på en annen måte å få frem dataenes gyldighet. Med bakgrunn i Kvale sin definisjon, gir det å stille spørsmål fra ulike perspektiver og synsvinkler til samme tekst og utgangspunkt ulike meningsfortolkninger, som igjen vil berike teksten. Slik er det ikke bare problemstilling og intervju spørsmål som former en tekst, men også spørsmålene som stilles til intervjutekstene (Kvale 1994:213). Det som er viktig med validiteten er kontinuerlig sikring gjennom at forskeren spør seg om gyldigheten underveis i hele forskningsprosessen.

For at studiens gyldighet skal være fullt ut valid i dette vitenskapelige arbeidet, er det ikke tilstrekkelig at arbeidet er gjennomført på en pålitelig måte. Gyldighet basert på at vitenskapelige prinsipper også skal fremlegges. I så måte er graden av validitet eller gyldighet i mine funn og konklusjoner, knyttet til om det jeg måler er det jeg gjennom problemstillingen sier jeg skal måle.

En kan skille mellom ulike typer validitet. Jeg vil trekke fram begrepsvaliditet som hovedfokus, med intern og ekstern validitet som underbyggende. Begrepsvaliditeten beskriver overgangen fra teoretiske begreper og utgangspunkt, til empiriske undersøkelser. Hovedmålet her vil være spørsmålet om jeg mestrer å fange opp de begrepene som jeg har med i det teoretiske utgangspunktet i innsamlingen og som blir analysert i de empiriske data og funn - om det er stort samsvar mellom det jeg planlegger å måle og det jeg faktisk måler.

Ut fra begrepsvaliditet, oppnås den interne validiteten gjennom at det i studien er samsvar mellom problemstilling, teorigrunnlag og analyse. Det som ofte viser seg er at casestudier kan kritiseres på grunn av manglende ekstern validitet eller vanskeligheter med å generalisere fra en enhet til andre enheter - eller for min studie en sektor til andre sektorer. For min studie er dette dermed et viktig poeng. Den statistiske generalisering er ikke mulig med mitt forskningsopplegg. Jeg mener det er mer fornuftig her å bruke en empirisk generalisering, som tilsier at den kunnskapen som er tilegnet seg og innhentet gjennom studien, kan overføres eller formidles til tilsvarende sektorer eller etater, og forhåpentligvis vil forklare om utviklingen i tilsynsfeltet og den kommende innføringen generelt.

Mens reliabiliteten gjenspeiler datamaterialets pålitelighet, handler datamaterialets validitet om dets gyldighet for den problemstillingen som studeres (Grønmo, 2004). Gyldigheten vil være høy hvis undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen gir data og funn som er av relevans for problemstillingen (Grønmo, 2004). Det kan hevdes med dette at graden av gyldighet i en studie, ofte vil være i sammenheng med hvordan forskningsopplegget er utformet, med hovedvekt på utvelgelsen av sektorer, informanter og kilder.

Selve validitetsbegrepet er mer generelt og mindre presist enn reliabilitetsbegrepet, dette med bakgrunn i at validiteten i en studie er knyttet til flere ulike områder i datainnsamlingen, og hvorvidt elementene i de ulike områdene er godt eller dårlig gjennomført i forhold til studiens problemstilling. Reliabiliteten tar på sin side ikke hensyn til denne dimensjonen i like stor grad. Her legges det som tidligere nevnt mer vekt på om de innsamlede data er pålitelige, uten at det nødvendigvis blir tatt stilling til om disse er gyldige. Dette gjør vurderingen og analysen av validiteten mer kompleks og vanskelig.

Reliabilitet og validitet kan sies å utfylle hverandre, med bakgrunn i at begge begrepene belyser ulike dimensjoner av datakvalitet (Grønmo, 2004). Det er dermed ikke feil å påstå at høy reliabilitet er en forutsetning for høy validitet. Det er dermed feil å hevde at innsamlet data er gyldige for problemstillingen, dersom disse dataene ikke er pålitelige. Men på den annen side kan data være pålitelige, uten nødvendigvis å besitte gyldighet i forhold til problemstillingen.

4.5.3 Generalisering

Det hevdes at i kvalitativ metode er generaliserbarhet et omdiskutert og komplekst tema. I følge Kvale (1994) har blant annet intervjuetoden fått kritikk på bakgrunn av ulike positivistiske påstander om at for få informanter i studier, resulterer i at resultatene ikke kan generaliseres, og at resultatene dermed ikke er gyldige. Dette er fordi det er basert på for subjektive fortolkninger. I min studie var det på dette stadige ikke viktig å intervju mange informanter, da disse trolig ville gitt samme svar som valgte informanter. Gyldigheten sikres i studien, ved å la det teoretiske utgangspunktet være bakgrunn for problemstilling og intervju spørsmål. Dette kan også benyttes ved generaliserbarhet. Teori om blant annet samordning, spesialisering og risikopersepsjon, gjør meg i stand til å fortelle om den vanlige borgers generelle troverdighet og pålitelighet ovenfor Bergen by sin ivaretagelse av DLD, gjennom hvordan dette fremstilles av de ulike informantene. Med bakgrunn i at det ikke er fastsatt en spesiell aldersgruppe eller yrkesgruppe i denne studien, er målet mitt med denne studien ikke å finne én sann mening. I det legger jeg at med utgangspunkt i informantenes og borgernes meninger og uttalelser og til slutt mine fortolkninger av deres data, vil det ikke bare være en riktig tolkning eller mening, men heller flere. Jeg vil gi eksempler på tolkninger og meninger omkring innføring av DLD, og videre søke svar på hvordan en slik innføring av DLD kan påvirke den vanlige borgers holdning ovenfor Bergen by i borgerens daglige hverdag. Dette gjøres ved å legge vekt på deskriptive nyanser, forskjeller og paradokser (Kvale 1994:221).

4.6 Metodekritikk

I slutfasen av studien er det alltid lett å snu seg tilbake å se hva som kunne vært gjort på en annen måte i en slik prosess. Jeg har gjort meg refleksjoner og tanker i etterkant av studien. Å forske på hvordan DLD skal innføres i Bergen by, samtidig som det skal skape tillit hos den vanlige borger, kan på dette stadiet i prosessen gi både etiske dilemma i tillegg til praktiske

utfordringer. De valgene som blir gjort i studien medfører muligheter, men også begrensninger. Det eksisterer et mangfold av ulike alternativer til hvordan man kan gjennomføre en slik studie som denne, både med tanke på valg av kildemateriale, det teoretiske utgangspunktet, valg av annen analysemetode og andre informanter.

Med bakgrunn i det overnevnte, vil jeg nå gjøre refleksjoner om hvordan studien min har forløpt seg i løpet av forskningsperioden. Det som har vært viktig for meg gjennom hele arbeidet med denne studien, er bevisstgjøring gjennom å ta de riktige valgene som jeg mener styrker forskningsstudiens kvalitet. Utarbeidelsen av forskningsdesignet, med problemstilling og feltarbeid, viste seg til tider å være en større utfordring enn først antatt. Problemstillingen i starten av studien, gapte over for mye, samtidig som den var for upresis. Det viste seg dermed raskt at den måtte endres, og med bakgrunn i valget Bergen by, ble det mer naturlig å spise problemstillingen for da å få mer ut av forskningsstudien. Når det gjaldt intervjuene, ønsket ikke alle informantene at jeg gjorde opptak av intervjuene med båndopptaker. For meg ville bruk av båndopptaker helt klart vært en fordel, gjennom da å kunne opptre mer lyttende under selve intervjusituasjonen, og i ettertid hatt tilgang til full og hel lydgjengivelse av intervjuene. Resultatet ble at jeg måtte være ekstra konsentrert under disse intervjuene, og da kanskje ikke fikk med alt som ble sagt og fortalt. Jeg sikret meg mulighet i etterkant å ta kontakt dersom dette var uklart. Dokumentene og lovverk som inngår i studien, er jeg trygg på at kommer fra sikre kilder, da dokumentene er nedlastet fra utgivers offisielle nettsider.

Min tilnærming til denne studien før jeg begynte var veldig åpen. I dette legger jeg at fagfeltet for meg var helt nytt, samtidig som DLD under store deler av forskningsstudien var til høring i Stortinget, som i så måte gav til tider flere utfordringer og valg enn først antatt.

Hvem har vært informanter i denne studien, og hvordan er de utvalgt? Det var fra starten ikke bestemte informanter jeg så for meg. Men ved hjelp av ekstern veileder, ordnet dette seg rimelig greit. Dermed ble det i samråd bestemt at informantene i denne studien skulle være fra ulike sektorer fra Bergen by som vil bli berørt av DLD. Størrelsen på sektor var i så måte ikke så viktig, men det var sentralt at sektoren eller etaten vil bli berørt av DLD når det blir innført. Ut fra dette ble det plukket ut tre sektorer spredt ut over Bergen by. Antallet informanter gir et begrenset empirisk utvalg. Jeg ser i ettertid at dette på ingen måte begrenser deres opplevelser, kunnskap og formidling, men heller kan utgjøre et problem i forhold til overførbarhet og generaliserbarhet. Med tanke på at intervjuene ble gjort før DLD er innført,

kan en mulig feilkilde og et metodisk problem være at deres formidling og beskrivelser vil være filtrert gjennom erfaringer de har gjort frem til nå, og da selvfølgelig ikke etter innføring av DLD. Slik utviklingen i studien ble, kan jeg ikke se bort fra at jeg gjennom min subjektive oppfatning, har filtrert eller valgt bort informasjon og opplysninger som en annen forsker ville vektlagt. Det var for meg viktig å filtrere vekk det som jeg mente ikke var sentralt i studien, for på den måten å gjøre et komplekst datamateriale og funn tilgjengelig og håndterbart for analyse.

I og med at ekstern veileder var med å velge informantene, følte jeg selv at disse var best egnet. Jeg hadde ønske om at de skulle ha evne til å oppfatte og forstå hensikten med studien og at spørsmålene kunne være store og vide, samt at informantene selv skulle ønske å delta. Det var med dette viktig for meg å få frem budskapet mitt, samt at jeg fikk det jeg ønsket. Hvor vidt informantene mine representerte sektoren best mulig, vites ikke. For meg var det heller ikke mål å få frem deres standpunkt om de var for eller mot DLD. Jeg spurte heller ikke om det. Dersom jeg hadde valgt andre sektorer i Bergen by, ville jeg på nåværende tidspunkt av DLD og med min erfaring, trolig oppnådd mye av de samme svar og formidling. Valg av forskningsstrategi handler om å veie fordeler og ulemper opp mot hverandre. Det er dermed viktig å presisere at jeg har tatt mine valg i min studie, men samtidig forsøkt å ta hensyn til begrensninger og svakheter.

4.7 Oppsummering

Denne studien er lagt opp som en kvalitativ casestudie ut fra ønsket om å innføre DLD i Bergen by. I dette kapitlet har jeg forsøkt å gi et oversiktlig bilde av den metodiske agendaen for studiet.

Validiteten i denne studien hovedsakelig ivaretas ved at ulike former for datakilder benyttes (Grønmo, 2004), samt at andre personer får dele synspunkter og kommentarer i forhold til dem, gjennom spørreundersøkelser og intervju. Dette mener jeg er med på å styrke studiens validitet. Og en viss fare for validiteten i casestudier ofte blir for subjektiv vurderinger ligger til grunn for utvelgelsen av data. Resultatet kan bli at visse årsakssammenhenger og nødvendige konklusjoner blir utelatt eller glemt, eller ikke gjengitt i tilstrekkelig grad. Dette kan igjen medføre at dataene ikke er egnet til å belyse problemstillingen på en god og presis måte. Dermed kan validiteten bli (for)lav. Jeg mener at

jeg gjennom et kritisk blikk og gode tilbakemeldinger fra utenforstående personer, har klart å opprettholde studiens validitet på en tilfredsstillende og god måte.

Reliabiliteten med tanke på referenter, informanter, kilder osv. i studien, er de skriftlige kildene og informantene i studien, merket i teksten og til slutt listet opp i litteraturlisten. Litteraturlisten viser også klart hvilke rapporter, offentlige dokumenter og medieutklipp jeg har benyttet meg av. Dermed bør det ikke være et problem for andre forskere eller lesere av studien å finne frem til disse tekstene og analysere dem. Med bakgrunn i dette, mener jeg at mitt forskningsopplegg kan gjentas og oppnå samme resultat med de funn og konklusjoner denne studien innehar. I det legger jeg i at DLD er valgt innført i Norge, men at det verken er påbegynt innført eller avsluttet. På et senere tidspunkt, altså etter en implementering og gjennomføring av DLD, vil trolig resultatet bli annerledes.

Spørsmålet som nødvendigvis må fremkomme i etterkant av denne kapitlet er: *Er dette metodiske opplegget tilfredsstillende for å besvare problemstillingen?* Ved å lese min beskrivelse av agendaen ovenfor, vil det være begrunnelser av alle de ulike momentene jeg har valgt, hvor jeg også argumenterer for hvorfor denne studien tilfredsstiller de valgte metodene.

Oppsummert mener jeg at denne studien holder en metodisk kvalitet som gjør den forsvarlig å realisere. Bakgrunnen for dette er som jeg har forsøkt å bevise i dette kapitlet gjennom at:

- jeg benytter meg av velprøvde og mye omtalte metoder innen faget,
- jeg dokumenterer og beskriver hvilke fremgangsmåter jeg benytter,
- ulike datakilder blir brukt og oppgitt,
- validiteten og reliabiliteten er tilfredsstillende.

5. DLD i Bergen by

Med bakgrunn i at innføring av DLD ikke er påbegynt, er funnene fra undersøkelsen tenkt presentert i forhold til forskningsspørsmål for da videre å kunne besvare problemstilling best mulig. I dette kapitlet blir det redegjort for funnene fra feltarbeidet, samt egne betraktninger rundt funnene.

5.1 Dagens situasjon

I delkapittel 2.2.1, ble figur 3 presentert. Som nevnt er denne prosessen sentral i min studie, med tanke på at hovedfokus ved DLD vil være forholdet mellom Bergen by som tilrettelegger og borgerne som forbrukere. Figur 3 illustrerer hvordan en vertikal og horisontal samordning er planlagt i Bergen kommune. Det helt avgjørende er at disse aktørene i prosessen rundt DLD fungerer tilfredsstillende, altså både vertikalt og horisontalt. Som figur 3 viser, er det viktig at det eksisterer samhandling og koordinering på tvers av de ulike sektorer, aktører og etater i Bergen by, for at DLD skal få ønsket effekt og alvorlige straffbare handlinger. Samtidig må den vanlige borger ta del i et slikt samarbeid, da det tross alt er borgerne som blir forbrukerne.

Bergen by er grovt sett er delt inn i tre overordnede organer;

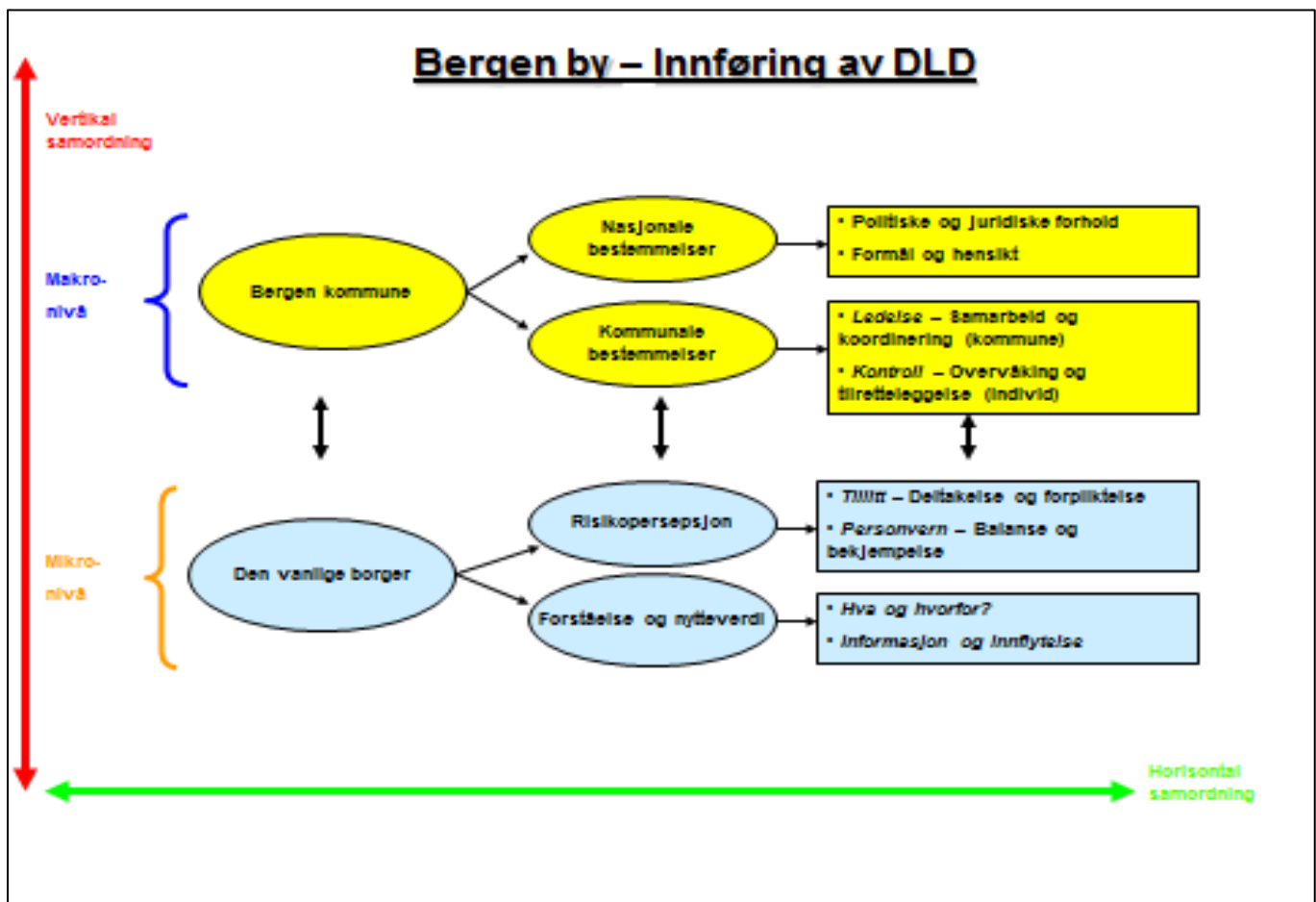
1. Det offentlige, med statlige etater og virksomheter, fylkeskommune og fylkesmann.
2. Det private arbeidsliv, er tilknyttet med blant annet tilknytning til de store virksomhetene i Bergen by.
3. De frivillige organisasjonene, legger til rette for samarbeid med det offentlige så vel som det private.

Samhandling, koordinering og spesialisering på tvers av de ulike organene vil trolig bestemme utfallet av DLD. Med bakgrunn i makro- og mikronivå i Bergen by, er det her viktig å få på plass en felles forståelse av hva som er budskap, formål og hensikt med DLD. Min studie, nærmere bestemt problemstillingen, tar for seg mer lokal påvirkning DLD gir gjennom tjenesteyting fra Bergen by, til et bysamfunn, eksempelvis gjennom hvordan Bergen by gjennomfører DLD og hvordan relasjonene til den vanlige borger blir håndtert.

Funnene viser at det eksisterer en viss form for samkjøring og likhetstrekk i enkelte av sektorene, mens øvrige sektorer kanskje viser andre former og synspunkt på hva som vil være et mulig utfall av DLD. Samtidig eksisterer det sprik blant sektorene om DLD vil bidra positivt til ønsket formål og hensikt, på bekostning av hvordan det fungerer i dag.

5.2 Hva blir nytt?

Med utgangspunkt i figur 3: Vertikal og horisontal samordning i Bergen by og figur 6: Analysemodell, har jeg utarbeidet en modell som ivaretar tjenesteytingen for Bergen by gjennom borgerne under i figur 7. Dette er gjort med bakgrunn i de svar jeg fikk fra funn i denne studien, innspill og en felles forståelse av de involvertes behov og situasjon. Dette i forhold til hvordan samspiller er mellom 1) bekjempelse av alvorlig kriminalitet og 2) ivaretagelse av den vanlige borgers personvern. DLDs formål og hensikt, er en tjenesteyting her som best kan imøtekomme bysamfunnet i sin helhet. Figur 7 mener jeg vil være aktuell for en best mulig sammenfatning og samkjøring av DLD i Bergen by.

Figur 7: Bergen by etter innføring av DLD

Figur 7 illustrerer et mulig scenario i Bergen by for hvordan å imøtekomme og gjennomføre innføringen av DLD. Det som er tenkt er følgende:

- *I bunn* for at DLD skal oppnå ønsket nytteverdi, er det en tverrfaglig samordning på tvers av sektorer, aktører og etater.
- *Øverst i figuren*, er det illustrert det som vil bli makronivå, nærmere bestemt nasjonale og kommunale bestemmelser som videre tar høyde for de overordnede formål og hensikter med DLD, men samtidig er det viktig at Bergen by gjennomfører dette med kontroll og ledelse.
- *Nederst i figuren*, er det et mikronivå som tar for seg blant annet borgernes risikopersepsjon, gjennom forståelse og nytteverdi på bakgrunn av tillit og innflytelse.

Hvorvidt dette vil være oppnåelig eller ikke, vil i første omgang være avhengig av hvordan Bergen by velger å implementere DLD med bakgrunn i borgernes daglige hverdag. Informant fra Helsevesenet i Bergen by uttalte at det for informanten ikke vil gjøre stor forskjell i sin daglige hverdag, privat og jobbsituasjon. Men det som kom frem var at informant hadde gjort tiltak for å unngå ulike former for samfunnsobservasjon.

5.3 *Utfordringer for utvalgte sektorer*

I dette delkapitlet presenteres dataene informantene presenterte i undersøkelsen, med bakgrunn i intervjuer og spørreundersøkelser. Presentasjonen av funnene følger hovedstrukturen på undersøkelsen. Dette vises gjennom inndeling av sektorer slik at det kan ses hvordan respondentene har valgt å svare og formulere seg i forhold til spørsmål. Til slutt vil det bli presentert et mulig trusselbilde i lys av innføring av DLD og hva Bergen by kan forvente av utfordringer og trusler i de nærmeste årene.

5.3.1 Helsevesenet

Helsevesenet er en sektor som vil bli berørt av en innføring av DLD. I så måte var det naturlig for meg å gjennomføre intervju innen sektoren i Bergen by.

I dag praktiserer Helsevesenet allerede sensitive og konfidensielle personlige opplysninger. Dermed vil ikke DLD i følge informant medføre store endringer og tiltak krevd fra deres side.

Dette begrunnet informant med at Helsevesenet i dag praktiserer to ulike rutiner for å besvare spørsmål og håndtering av slike sensitive personalia:

1. *Unnlatt offentligheten* – Her går det på mer sensitive personopplysninger gjennom telefoni og e- post, som offentligheten ikke skal ha tilgang til. Disse opplysningene og dataene blir oppbevart i interne arkiv og krever i dag bekreftelse fra domstol eller pasientens samtykke for utlevering av slike data.
2. *Tilgjengelig offentligheten* – I utgangspunktet er Helsevesenet en åpen sektor. Arbeidet deres er i utgangspunktet ikke unnlatt offentligheten og det er mulig for eksempelvis media å kontakte sektoren dersom det er en sak eller lignende hvor det trengs utdypende kunnskap.

For at politi og påtalemyndighetene skal få tilgang til ønsket data, praktiseres dette slik som i alle andre sektorer. Politiet eller påtalemyndighetene må ha en domsavsigelse for å hente ut data fra overnevnte rutine 1. Slik vil det også praktiseres med DLD. Den eneste forskjell som informant fremhevet, var at disse dataene vil oppbevares lengre enn i dag.

Med bakgrunn i intervjuet, kom det ikke frem at DLD vil kreve store endringer eller utfordringer fra Helsevesenet sin side. For å få frem dette, satt informant en innføring av DLD litt i perspektiv. Informanten var opptatt av de nye sosiale mediene som er kommet for fullt i den vanlige borgers hverdag. Gjennom følgende uttalelse: “... *jeg mener eksempelvis Facebook og Twitter, samt veksten av ID- tyveri er en mer alvorlig trussel og potensiell inngripen i den vanlige borger personvern, enn DLD.*” Informant er selv ikke medlem av sosiale medier. Det kom frem hvordan disse mediene eksempelvis blir brukt til å oppgi all form for personalia, daglige sysler for hver og en av oss, deling av bilder osv. Denne informasjonen legges ut og er tilgjengelig for potensielt kriminelle borgere. Videre påpekte informant at data og personalia, kan benyttes i forbindelse med ID- tyveri, som er mer utbredt nå enn tidligere.

Det er flere tiltak den vanlige borger kan gjøre, for å begrense seg mot det nye "overvåkingssamfunnet", blant annet foreslo informant: “... *gjennom å bruke mindre mobiltelefon (slå mobiltelefonen av når du ikke ønsker å bli sporet), benytte seg av mer ansikt til ansikt kommunikasjon osv.*” Med bakgrunn i denne uttalelsen, fremhevet informant “*det er opp til hver enkelt borger å sette seg inn i DLD og forstå hva det vil innebære.*” Det er i trå med risikopersepsjon som i bunn handler om subjektive valg og forståelser hver og en av oss

velger i forhold en bestemt situasjon. Som nevnt er risikopersepsjon laget og valgt av menneskelige aktører, akkurat slik som DLD. Vi mennesker i utgangspunktet ønsket innført for å bedre den daglige sikkerhet i hverdagen. Med dette i bakhodet, vil det bli lettere for hver enkelt av oss å gjøre seg mer bevisst på hva som ønskes tilgjengelig av sensitive personalia, hvordan og hvor man ønsker å bli overvåket, hvorfor bli overvåket osv. Hver enkelt borger vil forholde seg forskjellig til DLD. Som kategorisert i tabell 6, tre ulike borgere i Bergen by, *den vanlige borger - den påvirkelige borger - den potensielt kriminelle borger*. For eksempelvis den potensielt kriminelle borger, vil DLD trolig være et hjelpemiddel for å begå mulig mer alvorlige straffbare handlinger. Men den gruppen som kanskje er mest "farlig" er den som i studien blir kategorisert som den påvirkelige borger. Denne gruppen kan vippe enten til den vanlige borger eller til den potensielt kriminelle borger, som kan få alvorlige konsekvenser for Bergen by. Dette begrunnes med at DLD kan omgås. Å være "dataekspert" er ikke lengre nødvendig, for å få tilgang til sensitive personalia. Dermed er samordning og feil bruk av makt, utslagsgivende for hvordan denne gruppen forholder seg til og anvender DLD i sin hverdag.

Med tanke på at DLD foreløpig ikke er implementert, mente informant det vil være vanskelig å forutse hvordan en innføring vil slå ut i Bergen by. I tillegg til hemmelig telefonnummer, er informant selv bevisst i forhold til å ha en privat mobiltelefon og en jobbmobiltelefon, i forhold til bruk. Dette er bevisst med tanke på at informant ikke ønsker mye personalia tilgjengelig for folk flest. Avslutningsvis uttalte informant at innføring av DLD trolig ikke vil gi store endringer i Helsevesenet. Helsevesenet arbeider i dag mye i forhold til dette med anonymitet og utgivelse av data. Med innføring av DLD vil trolig dagens praksis bli lite endret poengterte informant, men da med mulig enda strengere krav til utlevering av dataene og lengre lagringstid.

5.3.2 Politi

Den stadige utviklingen av samfunnet gjennom eksempelvis bruk av ny teknologi og kriminalitet, krever at politiet følger med utviklingen. Et steg i riktig retning vil være implementeringen av DLD. I Politidirektoratet (POD) sin høringsuttalelse om DLD,⁸⁰ fremheves det at trafikkdata som benyttes har meget stor betydning i de sakene de faktisk innhentes, men i et relativt lite antall saker. Dette gir politiet mulighet til å innhente

⁸⁰ Mer om POD sin høringsuttalelse her:

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_720.pdf (Sist besøkt 11.05.2011)

trafikkdata som har avgjørende betydning i det forebyggende arbeidet, spesielt opp mot alvorlig kriminalitet. Kripos uttaler i sin høringsuttalelse om DLD⁸¹ at det er store forskjeller i hva politiet kan spore av kommunikasjon på internett og spore av telefontrafikk på bakgrunn av utviklingen. Dette tilpasser de kriminelle seg etter. Dermed blir DLD enda viktigere, da Kripos presiserer at trafikkdata er bevis som normalt veier tungt i bevisvurderingen, fordi de er objektivt konstaterbare. For å få tilgang til slike trafikkdata, er det i følge EUs DLD art. 4, satt til særskilte tilfeller med strafferamme på fengsel i 3 år eller mer. Samtidig presiserer POD i høringsuttalelsen at innholdet i kommunikasjonen *ikke* lagres. Dermed blir lagringsplikten ingen overvåking i egentlig forstand. Trafikkdataene oppbevares i en begrenset periode og skal sikres mot "uautorisert eller ulovlig lagring, behandling, tilgjengeliggjøring eller utlevering."

Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) uttaler i sin høringsuttalelse⁸² at for dem er et internasjonalt samarbeid helt avgjørende, i tråd med hensikt og formål med DLD. De ulike medlemsland skal utarbeide egne lover for alvorlig kriminalitet, som tilsier samarbeid på tvers av landegrensene. Kripos presiserer samtidig i sin høringsuttalelse at et slikt samarbeid er tidkrevende. Dette må tas i betraktning ved DLD. Det er viktig at politiet får nødvendig verktøy som kan brukes av flere land, slik at politiet står best mulig rustet til å imøtekomme landsoverskridende kriminalitet.

PST uttaler videre at debatten omkring DLD har fått feil symboleffekt i forhold til ønske med DLD. Videre uttaler PST at personvern til den enkelte i så måte kan styrkes, gjennom eksempelvis forutberegnelighet ved lagringen. For politiet vil dette bli en utfordring, hvor motstanderne hevder at DLD vil være et inngrep i personvern – privatlivet. Dette begrunnes med at DLD kan kalles nåtidens form for overvåking. Debattene omkring DLD har dreid seg mye rundt overvåking av borgerne. DLD gir også fordeler på rettssikkerheten til ofre. Det er ikke slik at borgerne blir "overvåket" kontinuerlig med DLD. Eller som informant i politiet uttalte gjennom å spørre om "*overvåking er vesentlig, men ikke sitte og følge med (overvåke) i sann tid*". Det er ikke hensikten med DLD. De trafikkdata som borgerne gir, lagres av teletilbyder og kan brukes ved særskilte tilfeller. DLD skal være et verktøy som blir brukt mot formål og hensikt, i tråd med føringer og retningslinjer fra EU.

⁸¹ Mer om Kripos høringsuttalelse her: <http://www.regjeringen.no/pages/2281080/kripos.pdf> (sist besøkt 04.05.2011)

⁸² Mer om PST sin høringsuttalelse her: http://www.pst.politiet.no/System/Norsk/20100412_dld_hu.pdf (sist besøkt 11.05.2011)

POD fremhever i høringsuttalelsen at det som blir nytt med DLD ligger i at datalagring skal ivareta et kriminalitetsbekjempelsesformål, samtidig skal DLD ivareta teletilbyders fakturerings- eller kommunikasjonsformål som i dag. Det er viktig at politiet får nye og riktige verktøy for å imøtekomme nye utfordringer og problemer. DLD er i så måte ikke helt nytt, men det er deler av DLD som vil bli nytt. Frem til det kommer konkrete føringer og retningslinjer fra myndighetene på DLD, følger politiet til enhver tid dagens klare og gjeldende lover, regler og føringer.

5.3.3 Bank og finans

Hovedoppgaven til Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO)⁸³ er å styrke rammebetingelsene for finansnæringen i Norge. Således er dette en sektor som berøres ved DLD. Samfunnet i dag er i stadig endring. Det samme er IKT- sektoren som er en sentral leverandør av tjenester til banker, forsikringsselskaper og andre typer finansforetak samt finansbedriftenes kunder.

Gjennom bruk av IKT og endringer i samfunnet, fremhever informant i intervjuet følgende utfordringene som er relatert mot datakriminalitet i samfunnet:

"Både foretakene og kundene kan rammes sterkt av kriminelle handlinger, som gjerne skjer over internett, for eksempel dokumentfalsk, identitets- og informasjonstyveri, ulovlig inntrengning i nettbanker, manipulering av sikkerhetskoder og nettbaserte betalingskortbedragerier."

Med tanke på at DLD kan omgås, kreves det i denne sektoren etterlevelse, kanskje i større grad enn hva som er tiltenkt. Et annet eksempel i så måte er dette med utlevering av pass. Det vises til at det i 2010 forsvant 537 pass i posten,⁸⁴ med andre ord vet ikke politiet hvor disse passene er i dag. Trolig ligger passene i hendene på potensielt kriminelle borgere. Dette er ikke utenkelig med DLD, gjennom å oppnå tilgang til ulike databaser og lagringssteder, hvor sensitive personalia vil være tilgjengelig. Informant hevder videre i intervju at: "... Teknologitvillingen har gitt nye muligheter til å utføre kriminelle handlinger og til å unndra seg kontroll og straffeforfølgning". Igjen et argument som tilsier viktigheten av å se på hva

⁸³ Mer om FNO her: www.fno.no (sist besøkt 21.03.2011)

⁸⁴ Mer om pass som forsvinner i posten her: <http://www.nordhordland.no/Innenriks/article5497911.ece> (sist besøkt 21.03.2011)

andre land i EU har gjort og gjennomført ved DLD. Det kreves nødvendig teknologisk og samfunnsnyttig materiale og data, for at DLD skal kunne få og gi ønsket effekt. Samtidig som de ulike utfordringene påvises, kreves det ivaretagelse av personvern, som informant hevder i intervju: *"etter FNOs mening bør derfor de norske reglene for lagring og behandling av trafikkdata mv utformes slik at de ivaretar hensynet til personvern på en god måte.*

Dette er i tråd med EUs DLD, som tilsier at det er overlatt til nasjonale myndigheter i hvert enkelt EU land å ta nærmere stilling til omfanget av personvernforetatt tiltak. De norske reglene bør derfor inneholde klare begrensninger og rutiner ved:

- nødvendig lagringstid,
- tilfredsstillende krav til datasikkerhet og internkontroll,
- begrensninger og rutiner i utleveringsadgangen av trafikkdata,
- tydelige begrunnelser i ekomloven og straffeprosessloven om domstolsprøvelse av politiets og påtalemyndighetens beslag- og utleveringsbegjæringer.

Mer spesifikke interne krav og prosedyrer hos finansbedriftene, fremheves av informant gjennom at: *"finansbedriftene blir kun indirekte berørt og det er neppe behov for ekstra tiltak og retningslinjer som følge av de lovregler som må vedtas for implementering av DLD i norsk rett."* Det er her viktig å fremheve at det må ses i lys av at DLD krever oppfølging og kontinuerlig samhandling for å lykkes. Trolig vil FNO etter innføring av DLD, se nødvendigheten av mer interne krav og rutiner for at DLD skal fungere tilfredsstillende.

Informasjonsdelen av innføringen av DLD, krever som tidligere nevnt utfordringer. Her mener FNO at det er norske myndigheter som må informere borgerne om DLD, ved å hevde følgende i intervju: *"der er således i utgangspunktet norske myndigheter som må informere borgerne om konsekvensene, med mindre det i lovs form besluttet at de ulike aktører innenfor telekomsektoren skal informere sine kunder slik at kundene blir i stand til å treffe informerte og fornuftige valg om bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler."* Samtidig hevder FNO at mulige sektorer må ta sin del av ansvaret ved informasjonsdelen av DLD. Dette er en problematikk som jeg mener myndighetene må samarbeide med de ulike sektorer, aktører og etater om for å få en best mulig tilrettelegging for den vanlige borger. I vedlegg 9.3.2, illustrerer tabell 8 de funn gjort fra hver av sektorene.

5.4 Den vanlige borger i Bergen by

Det eksisterer i dag veldig forskjellig oppfatning av hva DLD vil innebære, hva DLD vil medbringe og hvorfor DLD ønskes innført. Den vanlige borger i Bergen by mener, ut fra svar i spørreundersøkelsen, at DLD er nytt og kanskje ikke berører "meg i så måte". En vanlig borger i Bergen by uttalte følgende da jeg spurte om hva DLD vil innebære: *"Ja, det er vel noe sånn oppbevaring av noe datatrafikk og sånne ting tror jeg!"*. Dette gjør at jeg vil stille spørsmål om hvor opplyst den vanlige borger i Bergen by faktisk er. Jeg tenker da i første omgang på all den medieplassen og den offentlige debatteringen, samt nyhetsomtalen det har vært om DLD den siste tiden. Ved å følge mer med på hva som foregår rundt seg og eksempelvis ikke bruke for mye fritid på nye sosiale medier, ville trolig flere borgere vært mer opplyst om DLD. I tråd med teori om risikopersepsjon, som tilsier egen subjektiv forståelse av hva DLD vil innebære.

På den andre siden har man borgerne som er opplyst, eksempelvis hvor en borger uttalte: *"Det jeg leste i avisen i dag skremte meg litt, i og med at Tyskland og Romania har sagt nei, samtidig som det er lite erfaring på den siden og jeg tror Politiet får de opplysningene de vil når de skal ha de riktige opplysningene uten dette direktivet"*. Med bakgrunn i andre lands erfaringer og hvilken erfaring og kompetanse Norge innehar, vil denne uttalelsen trolig bli aktuell i forhold til en innføring av DLD. Her mener borgeren at den praksis som eksisterer i dag i henhold til DLD, er tilstrekkelig. Teletilbyderne lagrer all form for trafikkdata allerede i dag, så det bør med utgangspunkt i uttalelsen over være mulig å hente ut de data som er nødvendig med dagens praksis og teknologi. Det er nevnt tidligere i studien at vi dreier mer og mer mot et overvåkingssamfunn. I så måte, bekreftes dette gjennom uttalelsen fra en vanlig borger i Bergen by ut fra: *"... det blir et overvåkingssamfunn, det er jo et problem. Men me è vel egentlig overvåket allerede, è me ikkje det?"*. Det kan undres om all denne overvåkingen er nødvendig for å få et trygt og sikkert samfunn. Uansett hvor borgerne er eller hva borgerne gjør, vet "storebror" i dag hvor de befinner deg til enhver tid. For enkelte er dette en skremmende tanke. For andre er dette en følelse av trygghet. Det er umulig å gjøre alle til lags, det sier seg selv. Men å tenke igjennom hvorfor ønske om et samfunn som tilsier at hver og en av oss, faktisk i bunn og grunn ikke har det personvern vi engang hadde. Jo mer overvåking og kontroll som innføres, desto mer vil dette på sikt svikte personvern. *"Jeg tror at det eksisterer personer i det offentlige myndighetsorgan som kan misbruke disse dataene"*, uttalte en borger i Bergen by. Trolig ligger her avsløringen av den amerikanske

overvåkingen i Norge de siste ti årene i bakhodet.⁸⁵ Dette er et høyst sannsynlig utfall når DLD innføres. På bakgrunn av tabell 3: Kategorisering av den vanlige borger i samfunnet, er kanskje den påvirkelige borger den mest utsatte i så måte. Jeg tenker da på at den potensielt kriminelle borger i utgangspunktet ligger i denne kategorien. Det viser seg at for å havne på "den feile siden", skal det i mange tilfeller ikke så mye til. Det er ikke feil å hevde at borgerne påvirkes av personer rundt seg. Personer som bevist påvirker, er dyktig til å benytte seg av dette, samt at de har en viss form for overtalingskunst, kan i utgangspunktet lovlidige borgere bli den potensielle kriminelle borger. Videre uttaler samme borger følgende: "... og dersom i tillegg disse hadde hatt tilgang til datatrafikk som overhode ingen har kontroll på hva de gjør med, hvem som gjør det, om de deler med USA eller hvem som helst, noe som er bekymringsfullt". Teknologien og samfunnet endres raskt. Og for å holde følge med utviklingen, må det være mulig å undres over hvor langt samfunnet er villig til å gå for å få nødvendig data. Samtidig å forhindre et DLD, som faktisk kan omgås. Eller sagt slik en borger formulerte seg: "... mange av de som driver med kriminalitet er veldig intelligente og vet hva de holder på med. ". Det er viktig for borgerne å føle seg trygge og ha kontroll over egne personalia så langt det lar seg gjøre. Borgerne er opptatt av å få frem hva de selv føler er viktig for hver og en. Tjenesteytingen fra Bergen by må være i samsvar med hvordan borgerne forholder seg til DLD. Det er ikke tilfredsstillende at Bergen by ser dette som en løsning eller et positivt tiltak, så lenge borgerne ikke tar del i tiltakene eller endringene.

Med bakgrunn i innsamlet data vil jeg nå beskrive tre mulige kategorier/ grupper av den vanlige borger i Bergen by. Inndelingen er gjort på bakgrunn av funn, se vedlegg 9.3.1 og vedlegg 9.3.2, slik at jeg best mulig kan beskrive de ulike "typer" borgere ved innføring av DLD:

	Individperspektivet	Samfunnsperspektivet
<i>Den vanlige borger</i>	Respekterer andre og forholder seg til andre	Bidrar til generell bedring i samfunnet gjennom lovlige involveringer
<i>Den påvirkelige borger</i>	Nytenkende og tilsynelatende lovlidig, men endres i takt med utviklingen (positivt eller	Skeptisk til endringer - gjør valg som i utgangspunktet ikke er kriminelt tilsiktet

⁸⁵ Mer om overvåkingen her: <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/her-drev-usa-systematisk-overvaakning-av-nordmenn-3332987.html> (sist besøkt 09.02.2011)

	negativt)	
<i>Den potensielt kriminelle borger</i>	På kant med loven til alvorlige straffbare handlinger	Utnytter samfunnsfunksjoner til kriminalitet og terror

Tabell 6: Kategorisering av den vanlige borger i samfunnet

Den første kategorien, *den vanlige borger* er hovedgruppen i samfunnet. Det er borgere som velger sine valg med gode hensikter og resultat som blir deretter. Deres risikopersepsjon er gjort fra erfaringer, men samtidig valg og handlinger som vil være til deres og samfunnets beste. Kategori to, *den påvirkelige borger*, vil være en gruppe som kanskje involverer seg mest i DLD. Grunnen kan være at disse borgerne oppfattes og behandles som en del av *den vanlige borger*, men som muligens ikke blir fulgt opp slik som ønskelig, og derfor ønsker andre former for utfordringer og spenninger i hverdagen. Dermed endres deres risikopersepsjon til det negative. De vil muligens på sikt gå over i kategorien *den potensielt kriminelle borger*, en gruppe som kontinuerlig er på kant med loven og samfunnet generelt. De er borgere som utnytter et DLD, til mulig potensiell alvorlig kriminalitet. Det er ikke utenkelig at de kriminelle allerede før DLD er innført, har opparbeidet seg rikelig med kunnskap som vil stille strenge sikkerhetskrav og kontinuerlig oppfølging fra myndighetene på DLD.

For å vise hvordan tabell 6 er tenkt i min studie, vises dette gjennom to eksempler med bakgrunn i uttalelser fra borgerne i Bergen by. En borger uttalte følgende: "... *DLD er overvåking. For meg personlig er ikke slik lagring et problem, men jeg kan tenke meg at mange føler dette går på bekostning av personvernet.*" Denne uttalelsen kan tolkes på to måter, 1) at borgeren er bevisst i forhold til at DLD er overvåking og 2) at borgeren er bevisst på at slik overvåking ikke blir et problem for vedkommende, interessant i så måte. Det at borgerne faktisk blir overvåket, tenker trolig færre og færre over. Det kan skyldes flere årsaker. Eksempelvis kan nye sosiale medier som Facebook og Twitter ha sin påvirkning. Fortrolighet med å dele all form for informasjon med flere og flere, uten å tenke over hva borgere med kriminelle hensikter kan gjøre med slik informasjon. Et annet eksempel kan relateres mot følgende uttalelse fra en borger ved spørsmål om personvern: "... *krenker personvernet. Er overhodet ikke fortrolig med den sporbarheten de mulighetene DLD gir dem som får tak i slike data. Går litt utenom det som du spør om, men jeg velger ofte å slå av mobiltelefonen når jeg ikke ønsker å spores. Den kan da være av lenge. Føler da jeg har mer kontroll på mitt eget liv i så måte.*" Her er en borger som tenker mer over mer hva DLD vil

innebære. Borgeren er klar over hvilke muligheter DLD kan gi kriminelle og ønsker på den måten ikke å være tilgjengelig hele døgnet. Det handler om å beskytte privatlivet og eget personvern.

Et av hovedmålene med DLD må også være å styrke relasjonen mellom individ og samfunn generelt. Da er det viktig at individet vet at det er beskyttet, uavhengig av overvåking eller ei. Fravær av tverrfaglig internasjonal kriminalitet, bekjempelse av datakriminalitet, terror og overgrep kan være med på å legge utviklingen til rette for at individet på en åpen og fri måte kan delta i "det nye samfunnet". Borgerne i Bergen by har trolig gjort sine refleksjoner og tanker omkring DLD ved ulike debatter og nyhetsinnslag på TV og i media. Med bakgrunn i at DLD ikke er innført på nåværende tidspunkt, vil jeg i denne studien ikke få funn relatert til hvordan påvirkningen av DLD blir i et bysamfunn.

5.5 Oppsummering

Dette kapitlet viser de empiriske funnene gjort i studien. Her er fakta fra funn presentert. Det første som ble presentert i kapitlet, en kort introduksjon av dagens situasjon i Bergen by og hvordan DLD påvirker tjenesteytingen i bysamfunnet. Dette er illustrert med figur 7, hvor det er valgt et mikro- og makronivåinndeling for best mulig å få frem tjenesteyting i Bergen by.

Dernest er det gitt en beskrivelse av de tre valgte sektorene i Bergen by, hvor gjennomførte intervju et lagt til grunne for funn som beskrives. De ulike sektorene er beskrevet oversiktlig, slik at hver sektor får belyse sine svar og formuleringer best mulig. Videre er den vanlige borgers meninger og synspunkter fremlagt. Et utvalg av de femti borgerne sine svar og kommentarer er gjengitt og kommentert, for å få mest mulig reliable og valide relasjoner. Dette er også illustrert i tabell 6, som viser inndeling av den vanlige borger i Bergen by, gjennom innføring og bruk av DLD.

Slik dagens praksis fungerer, tilsier dette at valgte sektorer er samstemt i at deres sektor ikke blir vesentlig mer berørt av DLD. Det eksisterer en avventende holdning til DLD. Valgte sektorer er undergitt statlige retningslinjer, og dermed blir føringer og retningslinjer for DLD gitt fra myndighetene. Det tilsier at sektorene i så måte ikke kan "forme" egen sektor med grep og tiltak i den fasen DLD er i skrivende stund. Hvorvidt sektorene selv ønsker mer "frie tøyler", og spisse DLD inn mot den enkeltes sektors hverdag, kom ikke frem under intervju.

I etterkant av endt spørreundersøkelse av den vanlige borger, kom det frem interessante resultater. Fra vedlegg 9.3.1, vises et klart flertall *mot* innføring av DLD. Dermed mener jeg det blir viktig for myndighetene å få frem hvordan denne holdningen kan endres. For at DLD skal lykkes, mener jeg den vanlige borger blir en nøkkelfaktor. Dette begrunner jeg med at borgerne blir brukerne og dermed måles mye av resultatet fra DLD mot nettopp denne gruppen.

Funnene gjort i studien er basert på intervju og spørreundersøkelser, og oppsummeres som følger:

- Det eksisterer i dag lite kunnskap og erfaring med innføring av DLD.
- Berørte sektorer i Bergen by er stort sett enig i at innføring av DLD ikke vil gi store endringer i deres arbeidshverdag fra i dag.
- Borgerne i Bergen by innehar trolig mange tanker, mye kunnskap og flere ideer om hvordan man best mulig skal imøtekomme DLD i et bysamfunn.
- Mye av nøkkelen for et vellykket DLD, hevder flere, vil være hvordan myndighetene håndterer balansen mellom bekjempelse av alvorlig kriminalitet og ivaretagelse av personvern.

De empiriske funnene blir i det påfølgende kapittel 6 drøftet og analysert.

6. Analyse og diskusjon

I dette delkapitlet drøftes studiens problemstilling i lys av funnene redegjort for i kapittel 5. Videre blir det innsamlede empiriske datamaterialet analysert og drøftet i forhold til relevant teori. Dalland (2000:109-110) kaller dette for *drøfting*, en analyserende diskusjon vi har med oss selv i etterkant. Ved å anvende teori som del av analyseverktøy, vil jeg forsøke å bruke funnene for å besvare på problemstillingen. Resultatene fra forrige kapittel, indikerer at det er ulik forståelse av hvordan DLD vil innføres i deres hverdag. Med bakgrunn i at DLD ikke er implementert i Norge ennå, vil gjennomføring av DLD avhenge av utvikling og kunnskap som opparbeides av de involverte sektorer, aktører og etater. For å analysere Bergen by sin rolle i implementeringen av DLD, har jeg derfor valgt å legge Rosa (2003) sin tolking av risikopersepsjon og Larsson (1986) sin klassifisering av samordning til grunn for analysedelen av studien. Gjennom bruk av risikopersepsjon og samordning vil problemstilling og forskningsspørsmålene vises som en rød tråd i analysen. Disse to teoriperspektivene vil belyse hvordan Bergen by best mulig kan gjennomføre en tilfredsstillende implementering av DLD. Teoriperspektivene vil også belyse hvilken sammenheng det er mellom felles forståelse og samhandling på tvers i Bergen by, samt hvordan gjennomføring bidrar til kunnskapsutvikling og samtidig ivaretar borgerne i Bergen by.

Jeg ønsker i dette kapitlet å analysere slik som (Dalland 1993:55-58) hevder, ved å si at det handler om å få frem og finne ut fra undersøkelsesarbeidet hva datamaterialet har å fortelle i etterkant. Dette velger jeg ved å dele inn kapitlet i tre deler:

1. *Endring i trusselbildet*
2. *Tjenesteytingen i Bergen by*
3. *Relasjon til borgerne*

6.1 *Endring i trusselbildet*

Utviklingen av teknologi skjer til tider i et så høyt tempo at det gjør det vanskelig for myndighetene og andre beslutningstakere å ha tilfredsstillende kompetanse og informasjon om utviklingen der det trengs. Det hevdes også at teknologien i økende grad blir mer og mer åpen, eksempelvis med de nye sosiale mediene. Et av ønskene fra EU, ved innføring av DLD, er dette med samordning på tvers av landegrensene, for best mulig kunne bekjempe utviklingen av alvorlig kriminalitet. Nasjonale, for ikke å si internasjonale databaser og

registrer for dataoppbevaring vil trolig være sentrale. Dette kan mulig ses igjen med innføringen av DLD i Bergen by, et bysamfunn hvor hensikten bør være en samordning og spesialisering av de ulike sektorene.

Eksempelvis kan hvem som helst (vanlig borger) utføre en telefonsamtale med en lege som er spesialist på HIV- sykdommer eller ta en telefonsamtale til en journalist for et tips i en alvorlig kriminalitetssak. Borgeren som tipser journalisten, blir uten selv å vite om det, offer for overvåking i etterkant av telefonsamtalen. Det viser seg at dette gjelder en uløst drapssak. Det er ikke slik at med DLD må man ha gjort kriminalitet for å bli mistenkt. Borgeren har ikke gjort kriminalitet i eksemplet. Det er bare det at borgeren ikke ønsker at hvem som helst skal få innblikk i hans privatliv. Videre i eksemplet, kommer denne sensitive informasjonen på avveie, skaden er skjedd. Er det da satt opp hvilke føringer fra myndighetene som gjelder, eksempelvis oppfølging, eller blir dette overlatt til den vanlige borger?

Med den økende veksten av ny teknologi, er det umulig å komme utenom dette med menneskelige feil. Det er menneskelig å feile. Ved en glipp, havner uønsket informasjon på nett og blir tilgjengelig for alle. De som da ønsker det kan søke på det bestemte navnet på internett og få opplysninger om telefonsamtalene borgeren utførte, i utgangspunktet anonymt. Vern av kilden til journalisten kan bli misbrukt og dermed bli tilgjengelig for feil person. *“Den som ikke har noe å skjule har ikke noe å frykte”* heter det i et ordtak. Om dette blir gjeldende ved DLD, kan det stilles spørsmålsteget ved. Noe som stadig blir belyst i debatter og høringer i media. Men det som er sikkert, vi er alle mennesker med ulike behov, individer skapt for både å være alene og være sammen med andre. Derfor har vi alle mye å skjule. Blir vi da potensielle kriminelle lovbrøttere i perspektivet med DLD?

Det er ikke tvil om at DLD vil kunne skape farlig presedens. Den grensen som settes for kontroll og overvåking vil dermed reduseres. En innføring av DLD må forstås slik at det handler om så usedvanlig mye mer enn en nyttig måte å bekjempe alvorlig kriminalitet. Det vil komme nye kontrolltiltak, sikkerhetsføringer, krav til samordning uavhengig av sektor, sporingskontroll osv. Det trenger ikke være de store skrittene. Hver av dem kan og vil trolig virke uskyldig. Men den totale summen av all form for overvåking samfunnet utsettes for, kan resultere i at det til slutt virker mot sin hensikt. Tjenesteytingen som kreves, kan bli vanskelig å etterleve.

6.1.1 Skal vi godta "Storebrorsamfunnet"?

Tidligere er det blitt nevnt overgangen til et "Storebrorsamfunn". Med dette vil det trolig kreves mer systematisk overvåking og oppfølging av den vanlige borger, med sikte på en dag å stoppe en eller flere kriminelle.

Et eksempel på denne form for overvåking og kontroll, kan klart vises med den amerikanske overvåkingen av Norge i over ti år.⁸⁶ Problemet i denne saken er at USA, har sagt at de informerte Norge om overvåkingen, mens Norge ved justisminister Knut Storberget sier at han ikke visste om overvåkingen.⁸⁷ Det kan virke som om Norge ikke bryr seg i det ene øyeblikket, men når det kommer til et DLD er alle involvert. Det kan tolkes slik at dersom dette hadde i første omgang hadde blitt belyst i media og debatter, ville det trolig bli kontroversielt. Her ligger det som i politikken heter – beslutnings- og maktprinsippet. Det som har vist seg i mange tilfeller av demokratisk undergang i flere land er dette med korruperte myndigheter gjennom statlig beslutnings- og maktmisbruk. Det er en form for nasjonal diktatur og maktregimer internt, på bekostning av undertrykking av befolkningen. Et spørsmål som hvert land i EU, (som da vil bli berørt av DLD) må stille seg, er om den terrorismen og alvorlige kriminaliteten er et resultat av såkalt statlig beslutnings- og maktmisbruk. Eksempel kan være det hat og den antipati som blant annet muslimske land har mot vesten generelt, viser konturene av at Norden er blitt et større terrormål, eksempelvis på bakgrunn av den svenske terrorhandlingen på slutten av 2010.⁸⁸

Det er viktig å få det hele og fulle bildet i sammenheng ved DLD. Det kreves respekt for individet i bunn og grunn, som vil stride mot det velfungerende demokrati i Norge. Fra statlig hold, alt som blir foretatt og ikke foretatt, må komme samfunnets individer til gode. Lover, regler, etater, handlinger, systemer, rettigheter, samfunnssyn osv. blir verdiløse ord og uttrykk dersom de gjennomføres på bekostning av individene og ikke legges til rette og fremmer individene i et hvilket som helst demokratisk samfunn. Det kan tolkes dit hen, at ved å overvåke den vanlige borger, må likhet for loven- prinsippet stilles opp. Som borger må det eksistere klare og tydelige retningslinjer fra myndighetene hvor og hva som ønskes med DLD, hvordan det er tenkt utført og hvorfor det innføres. Signalene fra borgerne, kan tolkes som at

⁸⁶ Mer om overvåkingen her: <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/her-drev-usa-systematisk-overvaakning-av-nordmenn-3332987.html> (sist besøkt 09.02.2011)

⁸⁷ Mer om uenigheten her: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10042497> (sist besøkt 09.02.2011)

⁸⁸ Mer om terrorhandlingen i Sverige her: <http://fil.nrk.no/nyheter/verden/1.7421730> (sist besøkt 09.02.2011)

dette er viktig å få på plass. Det gjelder ikke bare for den vanlige borger, men også for myndighetene, for å unngå å bli satt ansvarlig for det som i utgangspunktet faktisk er ment positivt.

Ved å se på begrepet "Storebrorsamfunn", kan det lages et nytt begrep som kan forstå som "Storebrødrene". Her forstått som de kriminelle på bekostning av "Storebrorsamfunnets" positive ønske, faktisk enklere nå enn før, klarer å skaffe seg ønsket sensitiv informasjon om data fra DLD som skulle komme på avveie. Tidligere statsminister Kåre Willoch mener at overvåking i samfunnet må aksepteres og at dette vil ramme uskyldige.⁸⁹ For meg blir dette motstridende til ordtaket: *En for alle, alle for en!* Jeg tolker det dit hen at med begrepet "Storebrorsamfunn" blir det fremtidige ordtaket: *En for seg selv, ingen for hverandre!*

6.1.2 Fremtidig trusselbilde

Samtidig som teknologien øker, øker også kompleksiteten i systemene. Dette med bakgrunn i at komponentene i systemene er gjensidig avhengige av hverandre og det eksisterer mer avhengighet mellom ulike typer av forskjellige systemer. Et eksempel på dette kan være at det kreves høy kompetanse og erfaring for å sikre IKT- systemer i dag. Det kan øke med innføring av DLD, og det vil ikke bli feil å hevde at en slik kompetanse og erfaring ikke eksisterer eller er en mangelvare i dag. Med tanke på at utviklingen av internett og mulighetene internett gir brukerne, er IKT- systemene i dag blitt globalt tilgjengelige. De nasjonale landegrensene utgjør ikke lenger begrensning i informasjonsflyten på internett – på godt og vondt. Med bakgrunn i dette kan det trekkes likheter med formål og hensikt ved DLD, at det eksisterer en mulig trussel for alle landegrensene. Dette mener jeg bidrar til to utfordringer:

1. Det første retter seg mot at et potensielt angrep (kriminelt eller terror), kan komme fra hvor som helst i verden, som gjør det vanskeligere å finne ut av hvem som står bak et eventuelt angrep.
2. Det andre retter seg mot at det samtidig kan være vanskelig å avgjøre hvem angrepet egentlig er rettet mot.

Jeg vil fremheve tre utfordringer som det er verdt å merke seg i tiden som kommer med bakgrunn i DLD:

⁸⁹ Mer her: <http://www.abcnyheter.no/nyheter/politikk/101108/willoch-%E2%80%93-ma-akseptere-overvaking-rammer-uskyldige> (sist besøkt 09.02.2011)

- *Cyberwar og cyberterrorisme:*⁹⁰ Mer spionasje, jihad og terrorangrep.
- *Spam og phishing:*⁹¹ Gjennom mer målrettet og profesjonelt arbeid.
- *Smart phones:*⁹² Telefonene er alltid på nett og innehar en avansert teknologi.

Disse utfordringene er basert på blant annet utviklingen av ny teknologi, samt den stadige trangen til kontinuerlig å være online og tilgjengelig for flest mulig hele døgnet. Mange tror at en innføring av DLD bare er starten på det som kommer. Innføringen av DLD tilsier at samfunnet i stor grad "går vekk fra" en demokratisk folkevalgt styring. Om samfunnet generelt har godt av at det stadig kommer ny teknologi og endringer generelt, vil tiden vise. Det som er sikkert er at borgere selv må holde seg oppdatert på hva som skjer i sin daglige hverdag og samtidig ivareta eget personvern.

6.2 Tjenesteyting i et bysamfunn – Bergen by

Etter gjennomgang av forskningsdata og analysene av de tre sektorene, viser disse i stor grad en sammenfallende forståelse av DLD. Samtidig viser intervju og spørreundersøkelse at det mangler en felles forståelse for en positiv sammenheng og holdning mellom risikonivå, aktivitetsnivå og forståelsesnivå av de tre sektorene og den vanlige borger i Bergen by i dag. Jeg mener at ut fra de funn gjort i studien, vil det kreve en omstilling av arbeidsområdet og en bedre formidlingsevne for å få en best mulig implementering av DLD. La meg ta et eksempel for å vise hva jeg mener med slike endringer i så måte: Ta offshorebransjen. Her eksisterer det en kultur som tilsier for å lykkes, må medarbeiderne delta og følge med hele veien. Det kreves daglig såkalte Rapporterte uønskede hendelser (RUH) fra medarbeiderne for å få bedre helse, miljø og sikkerhet (HMS) på arbeidsplassen. Dermed eksisterer det en kultur som tilsier aldri å være fornøyd med dagens tilstand. Det kreves kontinuerlige forbedringer som alle er innforstått med, derfor ligger offshorebransjen langt fremme innen HMS- arbeid. Det samme vil trolig bli vellykket om det prøves ut med DLD. Alle involverte parter må ta sin del og bidra for å lykkes. I startfasen av DLD bør det også her opprettes et eget RUH- system, som har fokus på systematisk forbedring.

⁹⁰ Mer om Cyberwar og cyberterrorisme finner du her: <http://www.net-security.org/secworld.php?id=8809> (sist besøkt 21.03.2011)

⁹¹ Mer om Spam og phishing finner du her: <http://ezinearticles.com/?What-are-Spam-and-Phishing?&id=2730194> (sist besøkt 21.03.2011)

⁹² Mer om Smartphone finner du her: <http://ezinearticles.com/?What-are-Spam-and-Phishing?&id=2730194> (sist besøkt 21.03.2011)

6.2.1 Samordning på tvers av sektorene

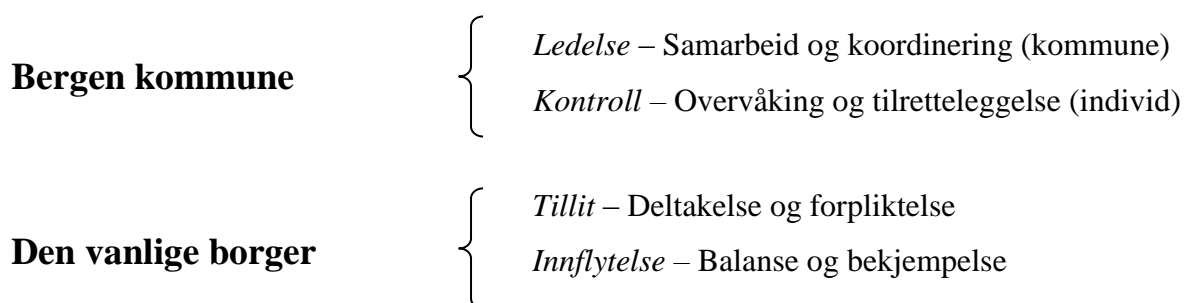
Vi vet at samfunnet endres enten til det bedre eller til det verre. Dette gjøres av mennesker, gjennom valg og prioriteringer. Det samme gjelder for DLD. Med bakgrunn i at DLD velges innført, velges det samtidig å legge til rette for mer omfattende kriminalitet. Dette kan ses i sammenheng med at de som er i gruppen den potensielt kriminelle borger, og mulig i gruppen den påvirkelige borger, nå vil ødelegge og hindre ønsket bruk av DLD. Disse gruppene bidrar ikke til samfunnet på ønsket positiv måte, som kan resultere i flere fremtidige ødeleggelse enn hva som er tilfelle i dag. Mange hevder det eksisterer for lite kunnskap og kompetanse om følgene av DLD, til faktisk å kunne gjennomføre DLD fullt ut. Det er ikke til å legge skjul på at det å kunne gjennomføre kontinuerlig overvåking, slik DLD vil medbringe, krever et omfattende system – både nasjonalt og internasjonalt. Et eksempel som er av sentral betydning, kan være rettssikkerheten knyttet til barn i straffesaker. Det er ikke tvil om at DLD i dag innehar store utfordringer knyttet til blant annet de nye sosiale mediene, gjennom nye chattersider, skjult identitet og anonymiseringstjenester på nett. DLD tilsier at borgere må føle seg trygge og sikre, noe som kanskje vil slå negativt ut ovenfor barn. Barn er ofte mer mottakelig for mindre forseelser i sin daglige hverdag. Med innføringen av DLD, vil barn gå mot en fremtid som trolig vil bli i form av mindre tillit i befolkningen. For at DLD skal lykkes, kreves det mindre åpenhet (eksempelvis nye sosiale medier), økt skepsis til tillit og et felles mål for samarbeidet på tvers både nasjonalt og internasjonalt.

Tilsier innføring av DLD at borgerne stoler blindt på myndighetene? I dagens samfunn er det ikke tvil om at "money talks", et samfunn hvor det til syvende og sist er den sterkeste som overlever. Et eksempel på dette kan være amerikansk overvåking i Norge de siste ti årene.⁹³ Vi kan altså ikke ha tillit og troverdighet til egne borgere – ikke engang personer med embetsbakgrunn innad i politiet – mot at enkelte borgere kan drive aktiv overvåking av våre egne borgere på vegne av fremmede nasjoner, igjen "money talks". Dette er i samsvar med den inndelingen jeg fremla gjennom tabell 3, avsnitt 5.3.2, Kategorisering av den vanlige borger i samfunnet. Med bakgrunn i at *den påvirkelige borger og den potensielt kriminelle borger* i samfunnet, vil dette eksemplet kanskje bli enda mer aktuelt ved innføring av DLD. Min påstand vil være at veien er kort for enkelte borgere – som mot penger/ fordeler/ makt – eksemplvis kan plante uriktige/ falske opplysninger/ beskyldninger mot enkeltpersoner i samfunnet. Dette vil borgerne aldri kunne gardere seg mot. Det er også av betydning å tenke

⁹³ Mer om overvåkingen her: <http://www.dagbladet.no/2010/11/04/nyheter/innenriks/overvakning/usa/14140703/> (sist besøkt 21.03.2011)

gjennom hva som kan bli korte og langsiktige konsekvenser ved innføring av DLD. Det må eksistere et tilfredsstillende sikkerhetssystem, kontinuerlig oppfølging og dedikerte spesialressurser som ivaretar både myndighetene og den vanlige borger, samt en koordinerings- og samarbeidslovgivning ved en slik innføring.

Etter fullførte intervjuer, satt jeg igjen med litt blandete tanker og svar i forhold til figur 7 som representerer mitt forslag til hvordan Bergen by skal imøtekomme den vanlige borgers personvern gjennom tillit. Slik figur 7 er tiltenkt, er det sentralt å forstå at det skal være en samkjøring mellom Bergen by som tilbyder og den vanlige borger som forbruker. For å få dette til, kreves det slik jeg ser det samordning og spesialisering på tvers av sektorene. Som figur 7 viser, er det fire faktorer som jeg mener må være tilstede for å lykkes:

Alle informantene vektla at deres sektor ikke ville begi seg inn på noen form for samordning med andre berørte sektorer. Dette ble begrunnet med at sektorene på en eller annen måte allerede i dag, hadde en form for DLD. Eksempelvis sa informant i Helsevesenet at de praktiserte allerede anonymitet og at politiet i så måte måtte ha godkjenning og tillatelse for å få ut nødvendig data. Jeg mener med en slik påstand at fokuset fra de ulike sektorene egentlig representerer en viss grad av forhåndsinn tatt likegyldighet til DLD. Det er med bakgrunn i at DLD ikke er innført ennå og at utfallet dermed er uvisst.

Slik jeg ser det vil den største utfordringen her bli hvorvidt Helsevesenet er i tråd med mine tanker rundt Bergen by etter innføring av DLD, se figur 7. Jeg antar at samordning på tvers av sektorene, samt innflytelse fra den vanlige borger i Bergen by vil være viktig for et vellykket DLD. Med tanke på at kanskje Helsevesenet allerede har en slik prioritering som DLD ønsker, er det kanskje lett å tro at en slik innføring vil resultere i mindre bevissthet rundt sensitive personlige opplysninger. Det kan tenkes at vi er gode på dette, og at kanskje DLD

dermed vil kreve enda mer oppfølging her enn andre sektorer som i utgangspunktet blir mindre involvert.

For meg henger begrepene samordning og spesialisering i denne studien tett sammen. Med det begrunner jeg at det kreves en viss form for samhandling, for at DLD skal lykkes og gi ønsket spesialisering av formål og hensikt. Slik jeg tolker informantene, vil det kreve store utfordringer og tiltak fra myndighetenes side når innføringen av DLD starter. Det blir viktig at myndighetene legger klare føringer for hvordan hver enkelt kommune skal gjennomføre implementeringen av DLD. Ikke slik som EUs DLD tilsier, at det blir opp til hvert enkelt medlemsland selv å bestemme hva landet legger i begrepet alvorlig kriminalitet. Med et slikt utgangspunkt, mener jeg mye av formål og hensikt med DLD vil forsvinne. Dette vil bli vanskelig å opprettholde i forhold til hvordan man forstår DLD gjennom figur 7. Tyngden av innføringen mener jeg bør ligge på følgende:

- *Størrelsen på kommunen:* Altså med tanke på innbyggere og omfang.
- *Størrelsen på teletilbyder:* Hvor i landet teletilbyder ønsker sitt virkeområde, samt antall medlemmer og hvilken aldersgruppe teletilbyder ønsker å nå.
- *Aldersgruppe på den vanlige borger:* Dette vil gi utslag i form av interesser, kulturer, arbeid, forbruk av mobiltelefon og internett osv.

I Politiets sikkerhetstjeneste (PST) sin høringsuttalelse om datalagring, står det som følger:

"... Norges implementering av Datalagringsdirektivet vil ikke minst være viktig for det internasjonale politi- og sikkerhetssamarbeidet. ... For PST er internasjonalt samarbeid helt avgjørende." I høringsuttalelsen står det flere steder referert til et internasjonalt samarbeid på tvers av landegrensene, som mange mener er en selvfølge, i henhold til EU's DLD. I dag eksisterer det ikke klare føringer fra EU for hvordan imøtekomme kravene, men at DLD krever samarbeid på tvers av landegrensene. For å få til et slikt samarbeid, er det, slik jeg ser det, helt nødvendig å få på plass et tverrfaglig samarbeid i Norge først. Det må etableres egne retningslinjer og bestemmelser nasjonalt for:

- *Hver enkelt sektor og etat:* Her må det legges til rette for et nasjonalt samarbeid som tilsier en felles forståelse av DLD i samsvar med Norges bestemmelser av hva alvorlig kriminalitet innebærer.

- *Hver enkelt kommune:* Her må det opprettes egne avdelinger i hver kommune, som skal ha ansvar for koordinering og kontinuerlig opprettholdelse av DLD i egen kommune.
- *Hver enkelt teletilbyder:* Her må det lages nasjonalt lovverk som tilsier hva hver teletilbyder skal imøtekomme av regler og krav:
 - Størrelsen og omfanget på teletilbyder
 - De økonomiske forutsetningene
 - Satsingsområde (kommunalt, regionalt eller nasjonalt)
 - Kompetanse, erfaring og ekspertise

For at DLD skal nå sitt formål og sin hensikt internasjonalt, er det som nevnt av betydning at DLD lykkes i Norge. Da vil det trolig være enklere å forstå, både for myndigheter og den vanlige borger, hvorfor DLD velges implementert. DLD krever oppfølging og kontinuerlig forbedring. Dermed må det utarbeides en oversikt over hva Norge har av teknologi, verktøy, kompetanse, kunnskap, hjelpemidler osv. som vil kreves gjennom DLD. Denne oversikten bør kategoriseres gjennom 3 punkter:

- *Sektor, etat og aktør:* Det eksisterer store forskjeller i teknologi, verktøy og kompetanse på dette området, som må forstås før DLD innføres. Det må lages oversikt over hva hver enkelt sektor, etat og aktør trenger for å imøtekomme DLD med bakgrunn i retningslinjer og bestemmelser.
- *Kommune:* Det er klart at hver enkelt kommune vil se ulikt på nytteverdien, samt ressurser de vil bruke i forbindelse med innføring av DLD. Derfor er det av betydning å få klare retningslinjer for hva hver enkelt kommune skal innføre, med bakgrunn i eksempelvis; innbyggere, arealområde, økonomi osv.
- *Kategorisering av den vanlige borger i samfunnet (se tabell 3):* det eksisterer store forskjeller på hva hver enkelt borger legger i nytteverdien av DLD. Dermed må det lages såkalte "borgeranalyser" som tilsier at det utarbeides verktøy gjennom bruk av teknologi for å gjennomføre stikkprøver av borgere og hva deres hensikt vil være med DLD. "Det kan være for sent å jakte på den kriminelle, når skaden allerede er skjedd!"

Samtidig som samordning må på plass, bør det også opprettes egne spesialiseringsorgan i hver enkelt sektor eller etat og kommune. Dette vil gjøre det enklere å systematisere og koordinere

dersom en kriminell lovbrøyer har et større nettverk, opererer i flere sektorer eller etater over flere kommuner osv. Samtidig vil det trolig være mulig å spore lovbrøyeren(e) lettere på tvers av landegrensene. Det bør utarbeides et system som ivaretar både samordning og spesialisering, men at disse hver for seg også opererer "alene".

Informant i politiet fortalte at det i dag ikke eksisterer muligheter for utenforstående å få tilgang til trafikkdata. I dag lagres trafikkinformasjon ut fra behovet til teletilbyder for å kunne etterprøve sin faktura. Dette vil med DLD bli snudd litt på hodet, og med DLD vil trafikkinformasjon lagres for å bekjempe alvorlig kriminalitet og terror. Samtidig er det viktig å presisere, som informant i politiet nevnte, at bekjempelse av barnepornografi og pedofili ikke er kommet frem i debatter og høringsuttalelser omkring DLD slik det kanskje burde. Det kan dermed virke som om det kanskje gapes over for mye nå i starten av DLD. Det kan undres om dette i det hele tatt vil la seg gjøre. Kan, på den ene siden et DLD som skal være banebrytende for bekjempelse av lovbrudd og kriminalitet, og samtidig ivareta personvern til den vanlige borger?! Det er ikke feil å hevde at "slagordet" til DLD kan forstås som følger: *"ALLE skal overvåkes i tilfelle noen gjør noe galt"*. Spørsmålet er om dette er riktig vei å gå.

I dag lever borgerne allerede i et overvåkingssamfunn, hvor "storebror" alltid ser deg. I så måte hevder flere at DLD er starten på det som stortingsrepresentant Arne Sortevik (FrP) sier: – *Vi er ett skritt nærmere en politistat!*⁹⁴ Ønskes en overgang til et samfunn som tilsier det som ble opprettet i etterkant av annen verdenskrig, nærmere bestemt overvåkingstjenesten i Norge? Formålet til overvåkingstjenesten var *"... å forebygge og motvirke... ... som tar sikte på å svekke landets forsvar og alminnelige motstandsevne..."* (Bae og Eckhoff 1979:50). Med slike ord og ved påfølgende under, blir det ikke feil å hevde at dette kanskje tar et steg tilbake i samfunnet der myndighetene ønsker mer og mer kontroll. Stortingets overvåkningsrolle på midten av 1960- tallet og til slutten av 1970- tallet bar preg av tre primærområder (Bae og Eckhoff 1979:93):

1. *Egenkontroll:* Av de hemmelige tjenestene, samt mer indirekte egenkontroll
2. *Pressen:* Har spilt en aktiv kritikerrolle i forhold til de hemmelige tjenestene
3. *Enkeltpersoner og grupper:* Som aktivt har arbeidet for å skaffe tilgang til og innsyn over kontrollmuligheter over hemmelige tjenester

⁹⁴ Mer om Sorteviks uttalelse her: <http://www.frp.no/-+Ett+steg+n%C3%A6rmere+politistat.d25-TxlfW3a.ips> (sist besøkt 29.03.2011)

Disse tre kontrollmåtene utgjør også i dag det vi kaller en demokratisk kontroll av eksempelvis hemmelige tjenester i et hvert enkelt demokratisk samfunn. I dagens tøffe og robuste samfunn, handler det i mange tilfeller om å berge og hjelpe seg selv. Huske på at politiet også er mennesker, og mennesker kan overtales og bestikkes.

Samfunn må ikke dreie i retning hvor den vanlige borger kommer til å bli redd, at resultatet blir at flere og flere velger å tyste på en den minste ting man anser som mistenkelig. Da har mye av poenget med DLD forsvunnet. De som ønsker å begå kriminelle handlinger vet at DLD omgås. Dersom ønske om å begå kriminalitet på internett, kan dette resulterer i å bli tatt i en eventuell etterforskning. Dermed blir det enklere å ta i bruk kryptering eller tunneler for å unngå å bli tatt. Vil da neste steg bli å forby kryptografi? Eller eventuelt å anta at alle som benytter seg av krypto skjuler kriminalitet og derfor er skyldige?

Informant i FNO fremhevet i intervjuet følgende: *"... når lovbrudd dokumenteres og distribueres elektronisk, etterlates det også elektroniske spor. Slik sett representerer kommunikasjonsteknologien også muligheter for å forebygge, avdekke og etterforske lovbrudd effektivt."* Det er dette som er mye av nøkkelen til å få et vellykket DLD, mener jeg. Det må være en samordning på tvers av samfunn og teknologi. Dagens teknologi må brukes slik at den oppnår ønsket formål, samtidig som det må ta hensyn til at teknologien kan brukes for og mot DLD. Det må eksistere (mot)tiltak dersom de potensielt kriminelle borgerne slår til, for å være i forkant av en alvorlig kriminell handling. Ofte viser det seg at det er svært vanskelig å være i forkant av de kriminelle, som kan være aktuelt å bemerke med tanke på at forslaget om DLD kom på banen allerede på begynnelsen av 1990- tallet.

6.3 DLD i relasjon til borgerne i Bergen by

Fra empirikapitlet (kapittel 5) viste funnene at borgerne i dag ikke har formeningene om hvordan DLD vil bli innført i Bergen by. De funn som er gjort i studien, baserer seg på at borgerne snakker om DLD ut fra et nasjonalt og internasjonalt perspektiv.

I det påfølgende kapittel vil dermed de konsekvenser DLD mulig vil medbringe både borgere og Bergen by, bli omtalt. Dette for å få et best mulig bilde av samfunnet står i dag, i god tid før DLD er påbegynt.

6.3.1 Konsekvenser DLD gir den vanlige borger

Det hersker tvil om hva DLD vil bringe av fordeler og ulemper for den vanlige borger i Bergen by. For å forstå hva EU vil med DLD, vil jeg først presentere ulike fordeler hver og en av oss får med DLD, deretter vil jeg presentere de ulike negative konsekvensene dette vil medbringe og til slutt vil jeg oppsummere kort hva den vanlige borger har i vente.

6.3.1.1 Fordeler

Hensikten med DLD er å gi politi og andre påtalemyndigheter et bedre grunnlag for å forebygge, etterforske og rettsforfølge forbrytelsene begått av kriminelle. Utviklingen trenger DLD. DLD vil være et nyttig verktøy i kampen mot organisert kriminalitet, enten det er terrornettverk eller pedofiligrupper. I dag lagres ikke informasjon om IP- telefoni eller e- post, men for å veie opp for dette har de fleste teletilbydere lagret trafikkdata som kan identifisere den som ringer, eksempelvis ved bruk av fasttelefoni og mobiltelefoni. Disse opplysningene er i dag til bruk i forbindelse med faktureringsformål. Ved DLD skal slike trafikkdata lagres.

Mange er kritiske til DLD. I så måte fører DLD til krenkelse og mistenkeliggjøring av uskyldige borgere i samfunnet. Men det er av betydning å forstå at data som lagres, kun skal benyttes til bruk i forbindelse med bekjempelse av alvorlig kriminalitet og terror. Innholdet i telefonsamtaler og e- post skal *ikke* lagres, og det er kun identifisering av avsender og mottaker, samt data for å lokalisere mobile enheter som skal lagres. Samtidig skal trafikkdata som ønskes brukt av politi og påtalemyndigheter godkjennes av en domstol før trafikkdataene leveres ut fra teletilbyder. Den vanlige borger har dermed intet å frykte i følge de ansvarlige EU- sjefene. Det samme kan hevdes ut fra funn gjort i Bergen by, da en av borgerne uttalte i spørreundersøkelsen: "*... jeg bryr meg ikke om de vet hvor jeg er til enhver tid. Jeg vet selv jeg ikke er skyldig, det er nok for meg*" (Student i Bergen by).

Men sett i et historisk perspektiv hevdes det at politiet og myndighetene har blitt litt for engasjert og bevisst i å ta kriminelle. Det må ikke bli slik at ved DLD vil dette resultere som overvåkning i høy grad og at det skjer uten et juridisk grunnlag. I samsvar med funn gjort fra spørreundersøkelsen hvor en borger i Bergen by uttalte: "*... jeg tror at det eksisterer personer i det offentlige myndighetsorgan som kan misbruke disse dataene*" (Kundekonsulent i Bergen by).

Det er ikke tvil om at dagens samfunn krever kontinuerlig fornyelse av teknologi. Det samme gjelder for politiet gjennom bedre betingelser for å følge de kriminelle, da stadig mer av kommunikasjonen foregår elektronisk. Spørsmålet må bli om DLD er riktig vei å gå. Det er ikke lengre som i gamle dager, å kjøre fra politiet, ta en uventet sving, eller gjemme seg i skogen. Med bakgrunn i at DLD kan omgås, kan en spørre seg om det faktisk er lettere i dagens samfunn å begå slike lovbrudd, da dette i så måte er "mindre" overvåket.

Viktig er det å bemerke at DLD vil hjelpe mistenkte i å bli sjekket ut av saker og lovbrudd, fordi DLD kan bevise at den bestemte ikke har kunnet gjennomføre bestemte handlinger, eksempelvis ved at vedkommende var et annet sted på tidspunktet da hendelsen inntraff.

6.3.1.2 Ulemper

Et av hovedargumentene mot DLD er et prinsipp mot å overvåke egne borgere – *det handler om personvern*. Et poeng her vil være at DLD ikke bør innføres, ved at den informasjonen som blir innhentet og lagret er svært nærgående, høyst fullstendig og aktuell og til tider sensitiv – *man vil kunne få og innhente en totaloversikt over store deler av en persons liv*. Dette bekymrer flere og flere borgere. Uavhengig om trafikkdataene kun skal benyttes til formål og hensikt med DLD, tilsier det ikke at dersom informasjonen lagret via DLD skulle slippe ut ville det bety betydelige inngrep og svekkelser i enkeltpersoners privatliv. Videre kan dette gi muligheter for misbruk, eksempelvis gjennom ID- tyveri. DLD kan omgås, dermed er mulighetene for å få innpass i et såpass detaljert bilde av uskyldiges privatliv høyst tilstede, som vil medføre at dette vil bli et attraktivt mål for potensielt kriminelle. Beskyttelse av ens personvern, handler om at det du og jeg foretar oss i hverdagen ikke skal kunne ligge lagret mot egen vilje. Eller sagt av en vanlig borger i Bergen by: "*... dersom i tillegg kriminelle hadde hatt tilgang til datatrafikk som overhodet ingen har kontroll på hva de gjør med i dag, hvem som gjør det, om de deler med USA eller hvem som helst, noe som er bekymringsfullt*" (Økonom i Bergen by).

Videre blir et spørsmål om personvern virkelig er et gyldig argument for ikke å innføre DLD. Det kan fremheves argumentet med at personer som ikke gjør kriminalitet, heller ikke blir rammet. DLD er dermed uten betydning for dem. Dette er rett og slett galt. Ta for eksempel en vanlig dag for en vanlig borger. Tenk på hvor mye du foretar deg i løpet av bare én vanlig dag, eller i løpet av én uke eller måned. Forståelsen av at det er en basal feil tanke at dette skal lagres. Ikke bare at DLD kan omgås, men de kriminelle har også muligheten til å "velge" hva

som blir lagret. Det er slik de kriminelle i dag, gjennomfører et spill med myndighetene og på denne måten fremstår som eksempelvis en annen person (identitet) enn den de faktisk innehar. For meg blir det vanskelig å se at de potensielt kriminelle borgerne ikke vil prøve å omgå DLD eller bruke det aktivt til egne alvorlige straffbare handlinger, helst begge deler. Dersom dette skulle bli utfallet av DLD, vil trolig ikke DLD bli et godt nok verktøy for politi og påtalemyndighetene, men heller masselagring av uskyldige menneskers sensitive personalia, til ingen nytte. Det vises her igjen til saken rundt WikiLeaks.⁹⁵ Ønsket om et DLD må vel være å få med seg borgeren, som faktisk blir brukerne. For at fremtiden skal inneha et moderne og velfungerende demokratisk samfunn må personvern (og privatlivet) ha en helt sentral del av våre liv.

6.3.1.3 Oppsummering av konsekvenser

DLD vil bringe ulike aspekter inn i den vanlige borgers daglige hverdag. Disse aspektene, vil være av betydning for hvordan hver og en av oss velger å imøtekomme DLD sine utfordringer. Det verste er at det som ønskes å bekjempe, fungerer det jo ikke mot. Hvis man virkelig ønsker å bekjempe de store kriminelle syndikater, mafiastrukturer og terrorisme, er dette så lett å omgå at ingen av dem kommer til å bli tatt. Det er ingen av de store haiene som kommer til å gå i dette nettet, for det er lett å omgå. Eller blir det som Trine Skei Grande (V) uttalte under debatten i Stortinget 04.04.2011 at DLD ender opp med: *"Vi skal ikke ta de store haiene, vi skal ikke ta de små haiene, vi skal ta de dumme haiene."*⁹⁶

6.3.2 Konsekvenser DLD gir Bergen by

DLD vil bringe utfordringer Bergen by må imøtekomme. Dette er sentralt for å påse at krav fra EU tilfredsstilles. De ulike utfordringene vil ikke Bergen by måtte håndtere alene, men i samråd med myndigheter. Men slik jeg ønsker å presentere studien, er det av betydning hvordan Bergen by velger å forstå sin rolle med DLD. Videre vil jeg først presentere ulike fordeler Bergen by får med DLD. Deretter vil jeg presentere ulike negative konsekvensene dette vil medbringe og til slutt vil jeg oppsummere kort hva Bergen by har i vente.

⁹⁵ Mer om WikiLeaks- lekkasjene her: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3925918.ece> (sist besøkt 11.05.2011)

⁹⁶ Mer om debatten på Stortinget finner du her: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2010-2011/110404/> (sist besøkt 11.04.2011)

6.3.2.1 Fordeler

Ønsket om et tverrfaglig samarbeid på tvers av medlemslandene i EU, er et viktig fordelspunkt som DLD vil medbringe. Det forstås slik at det blir opp til hvert enkelt EU-medlemsland, videre hver enkelt kommune, å bestemme hvordan dette ønsket blir implementert i hvert enkelt land. Dette kan forstås på to ulike måter. For det første er dette et bra utgangspunkt, dersom DLD ikke skal spores inn på en gate hvor de ulike medlemslandene skal være bundet gjennom fastsatte krav og retningslinjer. Medlemslandene står mer fritt og kan dermed tilrettelegge DLD best mulig etter egne behov, eksempler på dette kan være:

- Areal og befolkning i landene.
- Hyppighet og vekst av alvorlig kriminalitet og terror.
- Økonomiske og teknologiske ressurser.

På den andre siden, vil mange argumentere mot dette i form av at DLD mister deler av effekten, ved at hvert enkelt medlemsland og hver enkelt kommune skal implementere og tilrettelegge DLD best mulig etter egne behov. Det kan resultere i at DLD forstås ulikt, og dermed kan dette slå positivt ut for de kriminelle. Det som blir viktig da, er at Bergen by kommer tidlig på banen og tilrettelegger for en best mulig implementering av DLD. Med tanke på at DLD skal tre i kraft senest 1. april 2012,⁹⁷ har Bergen by tid til å tilrettelegge for hvordan dette ønskes gjort. Det blir dermed viktig å påse at DLD starter tidlig med eksempelvis utarbeidelse av ROS- analyser og nødvendige krise- og beredskapsplaner. Tilretteleggelse for hver enkelt teletilbyder i Bergen by blir dermed viktig. Grunnen til dette, er fordi jeg mener det er såpass stor forskjell på de ulike teletilbyderne i form av eksempelvis:

- Størrelse og ansatte.
- Økonomiske og teknologiske ressurser.
- Tilgjengelighet og plassering.
- Hva hver enkelt teletilbyder faktisk ønsker med sin virksomhet.

Dette kan styrkes gjennom uttalelsen til informant i FNO "*... finansbedriftene blir kun indirekte berørt og det er neppe behov for ekstra tiltak og retningslinjer som følge av de lovregler som må vedtas for implementering av DLD i norsk rett.*" Som kan forstås i retning av at flere og flere kanskje ikke er forberedt på hva DLD vil medbringe sin sektor/ aktør, i

⁹⁷ Mer om implementeringen her: http://www.hoyre.no/www/aktuelt/nyheter_fra_hoyre/Avtale+om+Datalagringsdirektivet++Kortversjon.d25-TwtbYZy.ips (sist besøkt 12.04.2011)

form av det fremtidige arbeidsomfang man har i vente. I så måte, kan det virke som om dette "kan og vet" flere følgene av. Det samme ble uttalt fra informant i Helsevesenet ved at *"DLD ikke vil bli mer berørt av en innføring, enn hva etaten er i dag."* Det var heller ingen bevisstgjøring fra de ulike sektorene/ aktørene som ble intervjuet, i forhold til å tilrettelegge arbeidet fremover mer i retning av DLD.

I dag eksisterer det mye teknologi og verktøy Bergen by kan bruke i den fasen det er i nå. Dette forstås i form av at DLD nylig ble vedtatt og at samfunnet dermed kan benytte seg av eksisterende kunnskaper, erfaringer, verktøy, teknologi osv. Med DLD viser myndighetene at de ønsker mer kontroll og dermed kan forstå det slik informant i FNO uttalte gjennom å hevde at *"... gjennomføres direktivet i norsk rett vil dette kreve tiltak som gir en rimelig balanse mellom hensynet til enkeltindividets krav på personlig integritet og samfunnets behov for forebygging, etterforskning og bekjempelse av alvorlig og organisert kriminalitet."* Det er store utfordringer, men samtidig også store muligheter for å bruke DLD som en vekker for å bli enda bedre på dette området, både for myndighetene og Bergen by. Bergen by må tilrettelegge DLD i retning av en felles forståelse av hva ønsket med DLD er. Det er viktig for å få et felles tverrfaglig samarbeid internt i Bergen by. Det kreves kontinuerlig oppfølging, ikke bare fra sektorer/ aktører, men også fra Bergen by som kontrollorgan.

6.3.2.2 Ulemper

Et av problemene i Norge i dag, er at det ikke eksisterer hvilken statlig myndighet som skal ha ansvaret for gjennomføring og implementering av DLD. Staten må så tidlig som mulig på banen, for å bistå kommunene med å finne ut av hvordan best mulig, sammen og alene, skal imøtekomme innføring av DLD – juridisk og økonomisk. Det er i dag ingen som vet dette. DLD skal starte implementeringen senest 1. april 2012. DLD fastslår at medlemsstatene skal lagre bestemte kommunikasjonsdata i en viss tidsperiode. Myndighetene i Norge, har bestemt en lagringsperiode på inntil seks måneder.

Ved å se nærmere på denne lagringsperioden, innehar den både fordeler og ulemper. For det første er det en relativt lang periode for den vanlige borger i samfunnet, i forhold til hva som faktisk lagres. De trafikkdata som lagres vil være sensitive og medføre et stort inngrep i personvern dersom disse dataene skulle komme på avveie. Men sett fra den andre siden, er dette en forholdsvis kort lagringsperiode med tanke på at en alvorlig kriminell handling eller terrorhandling ofte planlegges over flere måneder og år. I så måte lagres mye sensitiv

trafikdata for en kort periode, som de kriminelle kan dra nytte av til sin fordel. Poenget med DLD må jo være å ta de kriminelle før de gjør en ulovlig handling og ikke legge til rette for nettopp dette.

Det foreligger i dag dessverre ingen regelverk egnet for kommunenes arbeid inn mot DLD. Arbeidet må tolkes av kommunene selv i første omgang. Det er behov for å få inn bestemmelser i regelverket så tidlig som mulig, slik at kommunene og den vanlige borger har avklarte regler for hvordan dette viktige personvernkritiske tiltaket skal implementeres. Samtidig har Bergen by en stor utfordring med tanke på at den vanlige borger ikke ønsker eller forstår hensikten med DLD, ref. vedlagt spørreskjema. For meg virker det nærmest umulig å innføre et slikt drastisk DLD, uten å ha med seg brukerne, nemlig den vanlige borger. Det er tross alt her de ønskede trafikdata eksisterer og har sitt opphav fra.

Med tanke på at DLD ikke er implementert ennå, uttalte informant i Helsevesenet at *"det er vanskelig å forutse hvordan en innføring vil slå ut i Bergen by."* Som går igjen fra alle sektorer/ aktører som er intervjuet i denne studien. Videre forstås de utfordringer DLD medbringer med uttalelsen til informant i FNO *"... dette understreker etter vårt syn at både forebyggende tiltak og etterforskning må ha solid internasjonal forankring. Effektiviteten av tiltakene vil utvilsomt økes dersom lovverket i de enkelte land blir rimelig godt harmonisert."*

6.3.2.3 Oppsummering av konsekvenser

Utfordringene for Bergen by er mange på nåværende tidspunkt. Dette er av betydning ikke bare for Bergen by, men også for den vanlige borger, myndighetene og de øvrige EU-medlemsland. Alt dette må gjennomtenkes før oppstarten med implementeringen av DLD. Det er ikke umulig å påse at de retningslinjer og krav satt fra EU imøtekommes. Det vil bli utfordringer med hensyn til hvordan gjennomføre DLD ut fra på den ene siden å bekjempe alvorlig kriminalitet og terror, og på den andre siden opprettholde og respektere personvern til hver enkelt borger.

6.4 Tolking av perspektiver fra teorikapitlet

I det påfølgende delkapittel vil jeg drøfte opp mot studiens teoretiske utgangspunkt beskrevet i kapittel 5. For meg vil det i denne fasen være viktig å få frem hva jeg har innsamlet om problemstillingen min (Dalland 2000:113-114). Hensikten med dette delkapitlet er å prøve å forklare:

“Hvordan DLD vil påvirke tjenesteytingen i et bysamfunn som Bergen by?”

6.4.1 Tolking i lys av intervjuene

Det første som slo meg etter fullførte intervju, var at svarene jeg satt igjen med viste at det eksisterer mye av de samme antakelsene av hva DLD vil medbringe. For det første antok jeg i forkant av intervjuene at de som var størst forkjempere for DLD, eksempelvis politiet, ville skille seg ut i forhold til blant annet hva DLD vil bringe samfunnet av nytte, som viste seg å stemme. I så måte mener jeg at politiet vil være den sektor eller etat som må være med og "dra lasset" i første omgang ved innføring av DLD. I starten av DLD, bør det som Pressman og Wildavsky (1984) sier gjennom at implementering handler om å gjennomføre, oppnå, fullbringe, produsere og fullføre. Dette er sentralt å få frem ved DLD. Om det er tilfredsstillende at hver sektor eller etat ikke samordner og spesialiserer seg innen fagfeltet, må myndighetene ta stilling til. Det må utarbeides en fremdriftsplan som til enhver tid viser hva som skal skje, når og hvor. Dette gjelder både for sektorer og etater, men også for myndigheter og kommuner, ref. figur 7. Det vises gang på gang at det tildeles for få økonomiske og tilgjengelige ressurser til slike viktige nasjonale implementeringer. Debattene som har kommet frem i media og TV den siste tiden, handler mer om hvem som ordlegger seg riktig og best i forhold til hva DLD medbringer gjennom å få tildelt tilfredsstillende midler til tid, ressurser og penger. Det handler mindre om viktigere saker som hva DLD innebærer for den vanlige borger og hvordan borgerne berøres. Tunge og viktige sektorer som Datatilsynet og IKT- Norge mener det må legges mer til rette for borgernes side. Om politikerne faktisk vet hva DLD i bunn handler om, kan man av og til undres over. IKT- Norge hevdet at godkjenningen av DLD er et forhastet feilgrep.⁹⁸ Det må være lov å undres, med bakgrunn i den korte tiden DLD har vært oppe til debatt. Det som bekymrer, er det steget som gjøres i retning av et sterkere "overvåkingssamfunn".

⁹⁸ Mer om DLD som forhastet feilgrep her: <http://www.ta.no/nyheter/grenland/article5414363.ece> (sist besøkt 04.03.2011)

"I og med at borgerne kan begrense seg mot overvåking", uttalte informant i Helsevesenet, er det da opp til hver enkelt borger å sette seg inn i DLD. "Dette vil nok gjøre borgerne mer bevisst sin posisjon i samfunnet", hevder informanten videre. Det at en person i Helsevesenet ikke ønsker å dele sine personalia med folk flest, samt har en jobbtelefon og en privattelefon, viser at borgere er mer bevisst en hva "storebror" antar. Min subjektive mening her vil være å trekke frem det som handler om risikopersepsjon, nemlig selv å gjøre seg sine tanker om hva hver og en av oss opplever som trusler og farer i forbindelse med DLD. Som Drottz- Sjøberg (1991) hevder videre ved å henvise til to hovedtyper for risiko. Den første er teoretisk basert som omhandler at det faktisk alltid eksisterer en viss form for usikkerhet i de valg som tas, kanskje mer og mer nå ved innføring av DLD. Det andre handler mer om kjente sannsynligheter for risiko og hvor borgerne ofte vet at det vil lede til følger i de valg som gjøres. Trolig vil risikopersepsjon bli et mer dagligdags uttrykk i tiden som kommer med innføring av DLD.

Jeg vil gjerne gå tilbake til de nye sosiale medier. For er det slik som informant i Helsevesenet fortalte at Facebook og Twitter, samt ID- tyveri er en mer alvorlig trussel og potensiell inngripen i den vanlige borgers personvern enn DLD. La meg gjøre et eksempel:

	Nye sosiale medier	DLD
<u>Tilgjengelighet av data</u>	Er tilgjengelig for den vanlige borger i hele verden, som kan logge seg på fra PC, mobiltelefon hvor du har oppkobling. Alle kan i utgangspunktet se hva du skriver, legger ut av bilder osv.	Innholdet vil ikke være tilgjengelig for den vanlige borger.
<u>Deling av data</u>	Du deler alt alltid! Altså et åpent kontaktnettverk.	Ingen får tilgang, og det kreves særskilt grunn for å få ut data.
<u>Hensikt og formål</u>	Gi folk muligheten til å dele og gjøre verden mer åpen og tilkoblet. Det å være oppdatert på nye produkter, kunngjøringer og historier.	Lagre trafikkdata for elektronisk kommunikasjon for å sikre adgang til disse dataene ved etterforskning, avsløring og rettsforfølgelse av grov kriminalitet og terror.
<u>Samfunnsnytte</u>	Tilgang til mer enn det som egentlig trengs, og dette resulterer i at samfunnet dreier i retning av at flere og flere alltid skal dele alt med "naboen".	To mulige utfall: 1. DLD bistår i bekjempelsen av alvorlig kriminalitet og terror. 2. DLD bistår ikke i bekjempelsen av alvorlig kriminalitet og terror og blir et hinder og ikke en ressurs.
<u>Kriminell nytteverdi</u>	Det er ikke feil å hevde at mye	Her kreves det mer innsikt og

	sensitiv personalia ligger lett tilgjengelig for kriminelle, altså "bare å forsyne seg".	kunnskap fra kriminelle, men muligheten for mer dyptgående sensitive personalia er her til stede.
<u>Medieomtale og debatter</u>	Her er det konstant snakk og omtale i både media og debatter, hvorvidt borgerne deler for mye av sitt privatliv.	Medieomtale og debatter har for det meste fokusert mer på politikk og penger, enn på forbruker og nytteverdi.
<u>Forståelse og deltakelse</u>	Den vanlige borgers forståelse av hensikt og formål, dermed vil det trolig være lettere å sette seg inn i, samtidig som borgerne kanskje føler en tilhørighet og deltakelse.	Som tidligere nevnt, vet 8 av 10 borgere i Bergen ikke hva DLD er, eller hva det vil medføre for dem, som ofte ikke er med i medieomtaler og debatter i samfunnet.
<u>Lagring og sikkerhet</u>	De sosiale mediene sitter på mye data og kan dermed bruke dette til ønsket formål på bekostning av brukerne.	Her skal det opprettes egne nasjonale lagringsdatabaser som tilsier at ingen skal ha tilgang, med mindre det er i tråd med DLD.
<u>Kostnader og ressurser</u>	Startet som en idé fra to studenter for lettere å komme i kontakt med andre studenter i sitt samfunn; har nå blitt milliardbutikk, og selskapet og verdien har vokst.	I dag vites ikke hvor mye kostnader eller ressurser DLD vil kreve, ofte overstiger slike innføringer forventede kostnader.

Tabell 7: Likheter og ulikheter ved nye sosiale medier og DLD

Tabell 7 illustrerer likheter og ulikheter ved nye sosiale medier og DLD. For å få frem utviklingen i samfunnet, mener jeg tabell 7 og analysemodellen presentert i figur 6, sammen viser hvordan samfunnet gradvis har delt seg inn, samtidig som ny teknologi og samfunnsobservasjon har tatt del i denne utviklingen. I tillegg til å ivareta de aspekter presentert i tabell 7, må det fokus settes i retning av analysemodellen som illustrerer hvordan de mellomliggende variablene, derav EUs DLD, som trolig vil være en nøkkel for den samordning og spesialisering jeg har presentert i studien. For en best mulig tilrettelegging av DLD er det av betydning å forstå de ulike behov som ligger i et koordineringsbehov mellom forskjellige institusjonelle nivåer, både horisontalt og vertikalt. Det er flere aktører sammen om en innføring i dette tilfellet og for å oppnå beste resultat, kreves samordning i alle nivå og ledd. Samtidig er trolig spesialisering avhengig av hvilket nivå som vektlegges. Under er eksempler relatert mot DLD:

- Kostnader og ressurser.
- Sektorer og etater.
- Arealet av kommuner og antall borgere i kommuner.

- Skal det være en nasjonal lagringsdatabase eller flere mindre lagringsdatabaser hos hver enkelt teletilbyder.

Med andre ord er det ansett at økt spesialisering resulterer i økt behov for samordning. Mye av nøkkelen for å lykkes, er nettopp å få på plass denne koordineringen. Det å oppnå en felles forståelse av formål og hensikt med DLD, samtidig som man må gjøre et valg i forhold til ønsket nytteverdi vil bli viktig. På spørsmål om det legges til rette for egne interne retningslinjer ved DLD, uttalte informant i FNO følgende: *"Finansbedriftene blir kun indirekte berørt..."*. Dette virker for meg som om DLD blir en innføring som ikke krever nærmere oppfølging og kontroll i så måte. Men ved å se på de bakenforliggende faktorene til DLD, kan dette resultere i at det oppdages flere årsaker til at DLD ble valgt innført. Mye av poenget med DLD forsvinner dersom det velges å gå vekk fra forestillingen om at DLD ikke berører oss mer enn at sektor og etat vet at "det er der".

6.4.2 Tolking i lys av spørreundersøkelsene

Et generelt inntrykk i etterkant av spørreundersøkelsen var at den vanlige borger i Bergen by, verken forstod hva DLD innebærer for dem eller hva hensikt og formål er. De fleste borgerne som ble spurt, hadde fått med seg all oppmerksomhet rettet mot innføring av DLD i ulike debatter og nyhetsoppslag. Borgerne forstod at DLD ville berøre dem, men ikke med eksempelvis hva og hvordan. *"Ja, det er vel noe sånn oppbevaring av noe datatrafikk og sånne ting tror jeg!"*, uttalte en borger. Dette vil jeg si oppsummert var et generelt utgangspunkt fra spørreundersøkelsen. For meg sier dette mye om holdningen til borgerne. Det kan være flere årsaker til at borgerne oppfatter det slik. For det første, kan det handle om at debatter og nyhetsoppslag i stor grad har dreid seg mer om hvilke politikere/ politiske parti som snakker høyest og får frem sin mening om DLD, og for det andre kan en årsak være hvordan myndigheter m.fl. har valgt å fremlegge DLD. De fleste debatter og nyhetsoppslag har dreid i retning av stort sett samme tema, nemlig hvem som er for, eller mot DLD. Vi har hørt mindre om det som den vanlige borger er opptatt av, hvordan dette vil påvirke borgerne og hvordan hverdagen i etterkant av innføringen av DLD vil utarte seg. Myndighetene har her en stor jobb å gjøre, da det er av stor betydning at den vanlige borger er med på laget ved innføring av DLD.

"Det jeg leste i avisen i dag skremte meg litt, i og med at Tyskland og Romania har sagt nei, samtidig som det er lite erfaring på den siden og jeg tror politiet får de opplysningene de vil

når de skal ha de riktige opplysningene uten dette direktivet". Denne uttalelsen indikerer at borgerne får med seg hva som skjer, det handler om deres fremtid, deres hverdag, deres liv. Dette er i aller høyeste grad, i samsvar med teorien om risikopersepsjon, hvor en innføring av DLD er av betydning for menneskelige verdier, og hvor utfallet er usikkert. Selv om flesteparten av borgerne ikke har satt seg inn i DLD, fikk jeg inntrykk av at mange borgere var skeptiske og har fått med seg at samfunnet er i ferd med å dreie mot et "storebrorsamfunn". Er det nå slik at borgerne blitt vant til så mye kontroll og overvåking at flere og flere ikke bryr seg lengre, eller handler det om at når DLD innføres er det dråpen som får begeret til å renne over for borgerne flest? Dette vil bli interessant å se nærmere etter innføring av DLD.

"Jeg tror at det eksisterer personer i det offentlige myndighetsorgan som kan misbruke disse dataene". Dette er en problemstilling som myndighetene må ta på alvor. Enda mer aktuelt er det blitt i etterkant av avsløringen omkring Politidirektoratet sin godkjenning av ulovlige DNA- register, hvor mange hundre uskyldige kan ligge lagret.⁹⁹ Sett i sammenheng med den amerikanske overvåkingen i Norge de siste ti årene,¹⁰⁰ må det være lov å spørre seg hva som tilsier at dette ikke kan inntreffe under DLD. Er det tilfeldig at disse to sakene avsløres i media midt under debatten omkring DLD? Det er ikke til å unngå at borgerne har fått med seg dette. Samtidig er det snakk om et DLD, som vil innebære enda mer overvåking og kontroll fra staten. Borgerne føler seg utrygge, i tråd med teori om risikopersepsjon som forstås som en subjektiv oppfatning av hva som er trygt og utrygt i denne sammenheng. Tilbake til uttalelsen over, er det ikke tvil om at den er aktuell. Flere og flere har fått med seg at DLD kan omgås, (se avsnitt 2.3.3.5). Det eksisterer personer i politiet i dag og avtroppende polititjenestemenn som har gått over til amerikanerne for å overvåke egne borgere. Det som kom frem i etterkant av avsløringen omkring den amerikanske overvåkingen i Norge, var at PST og Oslo Politidistrikt hadde kjennskap til overvåkingen, men at PST ikke hadde kommet over noe de anså som lovbrudd eller brudd på taushetsplikten. Derfor valgte politiet ikke å varsle overordnet myndighet.¹⁰¹ Dette har skapt stor debatt i etterkant av avsløringen, noe som mange mener er bekymringsfullt i forhold til innføring av DLD.

⁹⁹ Mer om det ulovlige DNA- registeret her: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10099819> (sist besøkt 01.04.2011)

¹⁰⁰ Mer om overvåkingen her: <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/her-drev-usa-systematisk-overvaakning-av-nordmenn-3332987.html> (sist besøkt 09.02.2011)

¹⁰¹ Mer om kjennskapen til overvåkingen her: <http://www.dagbladet.no/2010/11/17/nyheter/innenriks/overvaking/usa/sdu/14336218/> (sist besøkt 08.06.2011)

Under spørreundersøkelsen, hadde jeg kategoriseringen av den vanlige borger i Bergen by i bakhodet, se tabell 3. Et bilde ble dannet mens jeg snakket med hver enkelt borger, der jeg la vekt på blant annet følgende med bakgrunn i mine spørsmål presentert i spørreundersøkelsen:

- Kjennskap til DLD.
- Ordfremlegging og formulering.
- Opplyst i forhold til debatter og nyhetsoppslag omkring DLD.
- Hva borgerne arbeidet med?
- Alder og kjønn.

For meg var det viktig å få frem hva hver av dem visste om DLD, samtidig om borgerne forsto hensikten og hva innføringen av DLD vil innebære for dem. Med det overnevnte i bakhodet, følte jeg at dialog og kommunikasjon ble mer fortrolig med borgerne, og dermed fikk jeg på en måte mer innblikk i hvordan borgerne oppfattet og forsto DLD. Det var to forståelser som var fremtredende i så måte. Det første rettet seg mot en “jeg har ikke begått kriminalitet, så dette involverer ikke meg” – holdning og for det andre var fremlegging og formuleringer i debatter og nyhetsoppslag viktig for deres subjektive oppfatning og forståelse. Personvern var fremtredende for mange borgere. Myndighetenes overvåking og kontroll som eksisterer i dag, før innføring av DLD, skaper utrygghet. Den maktbruken som fremtrer, virker for mange borgere skremmende.

Uansett, mener jeg det er tre områder i samfunnet som må på plass for at DLD skal lykkes:

- Den vanlige borger i samfunnet må være en del av innføring og gjennomføring av DLD, da borgerne er nøkkelen til trafikkdata som vil bli lagret.
- Det må lages egne retningslinjer og prosedyrer for hver enkelt sektor, etat og aktør som vil bli berørt av DLD.
- Samordning og spesialisering på tvers av sektorer, etater og aktører nasjonalt så vel som internasjonalt i form av landegrenser.

6.4.3 Risikopersepsjon i lys av studien

DLD vil innebære store endringer for flere av borgerne. Det vil bli opp til hver enkelt å tilpasse seg forholdet til endringene og de nye risikoene, i så måte subjektivt. Borgerne endres i takt med utviklingen. DLD vil tilsi endringer i samfunnet. Borgerne vil danne egne subjektive valg og vurderinger, som igjen vil komme på bakgrunn av hvordan DLD velges

implementert. Det hevdes at personer er i stand til å identifisere risikogrupper, som videre resulterer i at personer har tendens til å tro at de ikke tilhører de ulike gruppene (Weinstein 1984).

Det er helt klart vanskelig å spå utfallet av et DLD. Risikoforståelsen er individuell og endres gradvis over tid. DLD vil påvirke dette. Det som oppleves risikabelt på et tidspunkt, trenger ikke å gjøre det dersom risikoen er opplevd over en kort periode eller lengre tid. Eksempelvis dette med kommunikasjonsintegritet, at borgerne uforstyrret eller i fred kan kommunisere ønskelig med andre mennesker. Gjennom egen evne til å oppleve, oppdage, påvirke og forstå risiko som i stor grad erfares gjennom vår atferd. Derfor velger jeg i denne studien å se på relasjonen mellom individ vs. kommune (ref. figur 2). Det valget er tatt på bakgrunn av debatter som har pågått i samfunnet ved innføring av DLD. De fleste av disse debattene har hatt et globalt/ EU vs. individ fokus. Det er i og for seg en spennende debatt, men jeg føler for å gi et innblikk i hvordan hverdagen til det enkelte individ vil utarte seg, da det vil foregå på et lavest mulig nivå i samfunnet, nærmere bestemt mellom individet selv og håndteringen i kommunen. I takt med et slikt fokus, er det sentralt å få frem hvordan kommunen vil påvirke risikopersepsjonen til den enkelte gjennom borgernes holdninger til kommunens bestemte innføring.

6.4.4 Samordning og spesialisering i lys av studien

Med utgangspunkt i følgende uttrykk: "For å lykkes, må det kommuniseres". DLD innebærer at det samarbeides på tvers av sektorene og grensene nasjonalt og internasjonalt. Dette vil trolig være sentralt ved innføringen av DLD. I et slikt perspektiv vil det alltid være flere ulike forhold av samordning i et fellesskap. I så måte ønsker jeg en vertikal og horisontal samordningen på tvers av sektorene i Bergen by, ref. figur 7: Bergen by etter innføring av DLD.

I samsvar med (Bolman & Deal 1994) fremtidsspådom, som tilsier at det vil bli mer vanlig å bruke den horisontale samordning fordi;

- Organisasjonene blir stadig mer (opp)delt
- Kontinuerlig utvikling av ny teknologi som blir mer og mer avansert
- Omgivelsene skifter og endres i takt med utviklingen på alle plan

Det blir viktigere og viktigere å ta hensyn til stadig ny utvikling og at dette medfører stadige endringer i borgernes daglige liv. DLD tilsier at det må etableres en samordningskultur på tvers

av nasjonen - lokal samordning til nasjonal samordning. For å få til dette trengs det en felles forståelse av begrepet samordning ut fra hva DLD skal tilby.

For å gi en forståelse av hvordan samordning skal praktiseres, er det sentralt at samordning krever kontekst. Det å ha klarlagt hva, hvem og hvordan samordningen skal involveres, gjennom bruk av blant annet sosial kompetanse, kultur, gjensidig tillit og respekt for verdier. Gjennom informasjonsintegritet som behandling eller formidling av informasjon om DLD for en best mulig samordning. For at samordning da skal gjennomføres best mulig, bør det blant annet utarbeides en konkret operasjonalisering, kontinuerlig kommunikasjon – etablering av felles mål som alle aktører er enig i og som dermed setter fokus på problemløsning. Det er sentralt å forstå at spesialisering og samordning i denne studien innebærer kontrollerte former av styring. En slik tilnærming er særdeles interessant ved innføring av DLD, da DLD vil berøre hele nasjonen og på den måten er eneste mulighet for å oppnå ønsket effekt og formål. Effektiv samordning kan oppnås gjennom konkret spesialisering, med tilfredsstillende styring.

6.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg foretatt en helhetlig analyse og drøfting av de empiriske funn gjort i studien. Videre har jeg analysert og drøftet empirien opp mot de teoretiske perspektivene og de fem forskningsspørsmålene. Analysen og drøftingsdelen av studien viser at ulik forståelse og holdning til DLD kan forklares i flere av perspektivene, selv om enkelte perspektiv gjør seg mer gjeldene i visse faser av studien. Det som er det mest interessante funnet i studien, er kanskje at de ulike sektorene har en overraskende lik fremlegging og svar på de ulike intervju spørsmål. Forventningene mine om et tidlig engasjement for DLD fra utvalgte sektorene mener jeg selv uteble, mens borgernes svar tilsa et mer opplysende engasjement for og mot innføring av DLD enn først antatt.

Analysen og drøftingen viser at DLD er i en for tidlig fase i dag, for at utvalgte sektorer skal kunne uttale seg konkret ut i fra deres arbeid og deres tjenesteyting ved bruk av DLD.

Borgerne viser et engasjement som jeg mener det blir viktig at myndighetene benytter seg av, for å skape en positiv holdning ovenfor borgerne ved innføring av DLD.

Andre funn av interesse er at endring i trusselbildet indikerer at det trolig er flere utfordringer som kan ventes ved innføring av DLD, enn først antatt.

7. Avslutning og konklusjon

Tema for studien har vært innføring av DLD i Bergen by. Målsettingen med studien var å finne ut hvordan innføring av DLD påvirker tjenesteytingen i Bergen by. For å besvare målsettingen, ble det utarbeidet fem underliggende forskningsspørsmål, som vektla tre drøftingsavsnitt:

1. Endring i trusselbildet.
2. Tjenesteytingen i et bysamfunn.
3. DLD i relasjon til borgerne.

Det ble valgt en kvalitativ casestudie, fordi denne metoden går i dybden av problemstillingen. Jeg benyttet intervju for å få frem de ulike informantenes egne beskrivelser av hva deres sektor mente om innføringen av DLD og spørreundersøkelse for å få innblikk i ulike oppfatninger og holdninger blant borgerne om hvordan de ser for seg en slik innføring. Jeg valgte å intervju tre informanter i ulike sektorer i Bergen by som trolig vil bli berørt av DLD. Alle informantene kom med gode svar. Informantene hadde til dels like syn på hvilke utfordringer DLD kan medbringe. Spørreundersøkelsen ble gjennomført i Bergen sentrum, hvor 50 borgere ble valgt. Svarene fra spørreundersøkelsen ble brukt for å komme med en mest mulig reliabel og valid relasjon mellom bysamfunnet og borgerne.

Før jeg startet studien, hadde jeg forventninger om at informantene skulle være oppdatert og bevisst i forhold til de svar de kunne gi, og at borgerne skulle komme med tanker og holdninger til en slik innføring. Selv om DLD ikke er innført, hadde jeg et ønske om å få frem de ulike sektorenes forståelse og standpunkt for en slik innføring. Ved at informantene var dels samstemt i sitt syn på utfordringene DLD medbringer, avviker dette fra det jeg forventet på forhånd. Når det gjaldt borgerne, ønsket jeg å få frem enkelte borgeres syn på hva DLD har å si for deres hverdag. De svar spørreundersøkelsen gav, samsvarer mer med det jeg forventet på forhånd.

7.1 *Studiens hovedfunn i forhold til problemstilling*

Denne studien har vært lagt opp i forhold til problemstilling presentert i studiens delkapittel 1.2:

"Hvordan DLD vil påvirke tjenesteytingen i et bysamfunn som Bergen by?"

Før jeg sammenligner studien med tidligere forskning, vil jeg kort liste opp studiens hovedfunn. Det understrekes imidlertid at dette er informantenes og borgernes oppfatninger og mine tolkninger av disse, og at de dermed må ses i lyst av dette. Hvorvidt innføring av DLD vil lykkes i tråd med hensikt og formål, og hvorvidt tjenesteytingen vil påvirke et bysamfunn som Bergen by, gir ikke studien empiriske svar på.

Svarene fra informantene bygger på det de selv har erfart gjennom kunnskap og kompetanse, men studien baserer ikke grunnlag for generaliseringer på dette. Videre er svar fra borgerne mer rettet mot de offentlige debatter og diskurser i samfunnet, og ikke rettet mot Bergen by generelt. Det er borgernes tolkninger og forventninger gjennom svar til innføring av DLD som vektlegges.

Imidlertid mener jeg det gir pekepinner på aktualiteten av problemstillingen, og relevansen i forhold til eksempelvis utviklingen av samfunnet og ny teknologi. Dette kommer jeg tilbake til i delkapittel 7.4, videre forskning.

- DLD har hvert et tema med mye plass i media og debatter den siste tiden, noe som svar fra borgerne indikerte.
- Utviklingen av både samfunnet og ny teknologi, krever nye metoder og verktøy for å imøtekomme denne utviklingen.
- DLD vil være et verktøy for myndighetene for å bekjempe alvorlig kriminalitet og terror.
- Det er for tidlig å komme med konklusjoner i Bergen by, og om hvilke påvirkning tjenesteytingen vil få i bysamfunnet generelt.
- Borgerne i Bergen by er mer bevisst og oppdatert enn hva kanskje myndighetene antok da de foreslo innføring av DLD.
- Denne studien kan være en vekker til myndighetene om å sette i gang prosessen med planlegging, gjennomføring og tilrettelegging av DLD.
- Med bakgrunn i at DLD ikke er innført enda, var det begrenset med “ny” informasjon i forholdt til debatter og høringsuttalelser de valgte informanter gav.

Med bakgrunn i hvordan DLD er tenkt tilrettelagt fra EU, mener jeg det kan sammenlignes med eksempelvis hvordan DSB tilrettelegger sine føringer og retningslinjer for hvordan hver

enkelt kommune skal håndtere samfunnssikkerhetsarbeidet. Det står blant annet følgende på DSB sin hjemmeside: *Fylkesmannen skal samordne samfunnssikkerhetsarbeidet i fylkene og har et særlig ansvar for oppfølging og veiledning av kommunene.*¹⁰² Dette er helt klart med på å styrke Bergen kommune sitt arbeid innen samfunnssikkerhet. En slik ordning vil trolig gi best resultat ved innføring og oppfølging av DLD. Det må være en eller flere pådrivere for et kontinuerlig ønske om alltid å bli bedre og følge samfunnets utvikling.

7.2 Sammenligning av tidligere forskning

I innledningskapittelet ble blant annet historikken bak DLD og begrunnelse av tema og problemstilling kort skissert. I denne delen av avslutningskapittelet vil jeg sammenligne funn fra denne studien med utvalgte funn fra tidligere studier som er gjort i forbindelse med innføring av DLD, og om mulig, forskning det er nærliggende å sammenligne med.

Prosessen omkring innføring av DLD er ikke påbegynt. Dermed er det et viktig arbeid for myndighetene på dette tidspunkt å legge til rette for best mulig å imøtekomme formål og hensikt med DLD. Med bakgrunn i dette, er flere og flere borgere blitt opptatt av og engasjert i innføring av DLD. Det samme kan forstås for studenter, da det eksisterer i dag tidligere studier av innføring av DLD. Jeg vil her trekke frem to studier for å illustrere nødvendigheten av å sette fokus på innføring av DLD.

Masterstudent ved NTNU, Marianne Hove, har sett på følgende problemstilling i sin studie *“Innføring av Eus datalagringsdirektiv – Forslag til teknisk og administrativ løsning for innsamling og bruk av elektroniske kommunikasjonsdata”*. Denne studien er en ren teknisk studie, som har som målsetning å få frem en administrativ og teknisk modell for en ny lagringsløsning tilpasset en situasjon når DLD innføres i Norge. Med bakgrunn i at DLD ikke er påbegynt enda, er studien interessant på flere måter. For det første ved å lokalisere slike modeller i et bysamfunn, for på den måten å rette DLD mer inn mot eksempelvis bysamfunnets størrelse, innbyggertall, areal osv. Dermed kan det være interessant å bruke min studie opp mot Hove sin studie, for en mest mulig realistisk og troverdig innføring av DLD. Masterstudent ved NTNU, Eystein Huse Leren, har tatt for seg DLD med et forsøk på å kartlegge hvilke tekniske krav DLD stiller og hvilke praktiske konsekvenser dette får for

¹⁰² Mer om DSB sitt samfunnssikkerhetsarbeid her: <http://www.dsb.no/no/Ansvarsomrader/Regional-og-kommunal-beredskap/> (20.05.2011)

norske tjenestetilbydere. Mer konkret vil studien undersøke om data som blir lagret vil være et effektivt verktøy i henhold til intensjonen og hvilke utfordringer som finnes i forhold til krypterte og forfalskede data. Slik studien viser, er den av interesse gjennom å belyse hvilke utfordringer tjenestetilbydere vil stå ovenfor ved lagring, kryptering og mulig forfalsking av data. Likheter ved min studie og Leren sin studie, kan ses i sammenheng med at Leren ønsker å se på hvilke utfordringer tjenestetilbydere som Telenor og NetCom, samtidig som min studie tar for seg påvirkning av tjenesteyting i et bysamfunn. Dermed vil det være mulig å trekke likheter mellom begge studiene, som eksempelvis myndighetene kan bruke i en oppstartsfase med planlegging og gjennomføring av DLD.

7.3 Ulike implikasjoner

Med bakgrunn i at DLD vil være nytt i Bergen by, måtte jeg være åpen for endringer og omstillinger underveis i studien. Jeg antok i utgangspunktet at jeg ikke visste helt hvilke resultater og konklusjoner jeg ville oppsummere med etter endt studie.

Litt om ulike implikasjoner underveis i studien:

1. *Teori* – Den valgte teori i studien, er gjort i trå med tema og problemstilling for studien. I etterkant kan det selvsagt spørres om denne teorien var best egnet for å besvare ønsket problemstilling. Det er ikke tvil om at det eksisterer et utallig flertall av teorier, men selv mener jeg at valgt teori er relevant. Teori er valgt i samråd med fagansvarlig på UiS.
2. *Informanter* – Som nevnt tidligere i studien, ble informantene valg med deres relevans innen sin sektor og for da best mulig å kunne bistå med sin kunnskap og kompetanse. Det viste seg at DLD i dag er på et for tidlig stadium til at informantene hadde den kunnskap og kompetanse som jeg ønsket.
3. *Intervju* – Før jeg startet med intervjuene, utarbeidet jeg en generell intervjuguide for alle sektorene. Dette viste seg raskt å bli vanskelig, da alle intervjuene levde sitt eget liv. Dermed endret jeg intervjuguidene etter hvert intervju, for å både dra kunnskap fra forrige intervju, samt å legge mest mulig til rette for den kommende sektor som skulle intervjues. Båndopptaker ønsket ikke alle informantene at jeg benyttet, dette gjorde det vanskeligere å få med alt som ble fortalt under disse intervjuene.

4. *Spørreundersøkelsene* – De fleste borgerne var imøtekommende og hyggelige. Enkelte var mer skeptisk, noe som for meg var naturlig. Jeg prøvde så langt det var mulig og tilrettelegge for hver enkelt borger. Ikke alle ønsket å bli spurt, eksempelvis gjennom dårlige erfaringer med lignende undersøkelser, eller at de selv mente de hadde for lite kunnskap til å gi reliable og valide data. Jeg måtte dermed korrigere hvordan jeg fremsto og introduserte meg underveis i undersøkelsen.

7.4 Videre forskning

Undersøkelsen har innfridd forventningene gjennom å bidra til mer bevisstgjøring og refleksjon i Bergen by om hvordan bysamfunnet og borgerne sammen kan skape en reliabel og valid relasjon ved innføring av DLD. Forhåpentligvis kan resultatene fra studien inspirere til videre forskning gjennom innføring av DLD og legge til rette for at samfunnet ser nytteverdien av relasjon mellom bysamfunn og borgere. Dette vil bringe oss stadig nærmere en forståelse av hvordan Bergen by best mulig skal imøtekomme innføringen og utfordringer DLD trolig vil medbringe, og hvordan gjennomføringen blir best mulig tilrettelagt for Bergen by som et helhetlig bysamfunn.

Det kunne også være interessant med en mer kvantitativ studie av DLD. Etter innføring av DLD, kunne bysamfunn velges med ulike organiseringsformer, og et større utvalg av både sektorer og borgere. Her kunne det være av interesse å sammenligne hvorvidt påvirkning av tjenesteytingen innfrir forventningene. Ut fra dette kunne det bli satt fokus på hvilke faktorer som spiller inn i kontekst og utfordringer knyttet til relasjoner i de ulike bysamfunn.

"Den som aldri begår en dumhet, er ikke så klok som han selv tror"

Francois De La Rochefoucauld

(fransk tenker og forfatter; 1613- 1680)

8. Litteraturliste

8.1 Forarbeid

Før jeg begynte på studien var jeg så heldig å ha fått kontakt med en ekstern veileder i Bergen kommune, som hadde en del kjennskap til hvordan kommunen opererer og arbeider i sin daglige hverdag. Gjennom vedkommende fikk jeg tips om personer og informanter som jeg burde henvende meg til. Dette skulle vise seg i etterkant å være veldig nyttig. DLD er i dag et uoversiktlig landskap med mange sektorer, aktører, parter osv. og å vite hvem en skal snakke med eller kontakte i skrivende stund er ikke alltid like enkelt. Gjennom kontaktpersonen ble jeg også introdusert for flere aktuelle personer i Bergen kommune. Jeg fikk dermed mulighet til å sette meg inni aktuelt stoff, gjennom tilgang på PC og skriveplass i Bergen kommune.

Før jeg satte i gang med studien, fikk jeg en omvisning i kommunen. Videre fikk jeg en gjennomgang av hvordan oppfølging og veiledning fra kontaktpersonen skulle foregå, dette var til stor hjelp for meg. Jeg fikk en innsikt i hvordan kommunen arbeidet, slik at kontaktperson og jeg sammen ble enige om hvilke informanter som skulle kontaktes og intervjues. Jeg fikk også kontakt med andre ressurser i Bergen kommune, men jeg valgte å begrense valg av informanter med bakgrunn i at disse ikke ville kommet med ny informasjon enn de valgte informantene. Gjennom en slik tilpasning i Bergen kommune, fikk jeg både kunnskap om feltet som jeg brukte når jeg eksempelvis utarbeidet intervjuguiden, og innpass i feltet.

8.2 Lovgivning og regelverk

8.2.1 Norske lover og regler

- Stortingsmelding nr. 22 – “Samfunnssikkerhet Samvirke og samordning”.¹⁰³
- Proposisjon 49 L til Stortinget (forslag om lovvedtak) – “*Endringer i ekomloven og straffeprosessloven mv. (gjennomføring av Eus datalagringsdirektiv i norsk rett)*”.¹⁰⁴

¹⁰³ Mer om St. melding nr. 22 her:

<http://www.regjeringen.no/pages/2073310/PDFS/STM200720080022000DDDPDFS.pdf> (sist besøkt 10.05.2011)

- NOU 2000: 28 – “*Tjenestepensjon etter skifte av arbeidsgiver og struktur-
endringer i offentlig sektor*”.¹⁰⁵
- NOU 2005: 06 – “*Samspill og tillitt*”.¹⁰⁶
- Lovdata – “*Lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven)*”.¹⁰⁷

8.2.2 Utenlandske lover

EU-s- DLD – “DIRECTIVE 2006/24/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL, of 15 March 2006”¹⁰⁸

... on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications services or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC

8.3 Bøker

8.3.1 Norske bøker

- Andersen (2006): Aktiv informantintervjuing, i *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 3/2006
- Aven, T., *Risikostyring: grunnleggende prinsipper og ideer*. 2007, Oslo: Universitetsforlaget.
- Bae, Ole Jacob og Eckhoff, Torstein: “*Overvåking i Norge*”, PAX Forlag A/S 1979: ISBN: 82-530-1019-4

¹⁰⁴ Mer om Prop. 49 L her: <http://www.regjeringen.no/pages/14719362/PDFS/PRP201020110049000DDDPDFS.pdf> (sist besøkt 10.05.2011)

¹⁰⁵ Mer om NOU 2000: 28 her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/nouer/2000/nou-2000-28/2/5.html?id=361744> (sist besøkt 10.05.2011)

¹⁰⁶ Mer om NOU 2005: 06 her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/nouer/2005/nou-2005-06/16.html?id=390346> (sist besøkt 10.05.2011)

¹⁰⁷ Mer om Lovdata her: <http://www.lovdata.no/all/tl-20030704-083-001.html> (sist besøkt 10.05.2011)

¹⁰⁸ Mer om EUs DLD her: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:EN:PDF> (sist besøkt 10.05.2011)

- Bygrave, L. D. W. S. "Personvern i informasjonssamfunnet: en innføring i vern av personopplysninger." (Fagbokforlaget), Oslo 2004.
- Bø, Olav (1995): FoU- metodikk. Otta: TANO A.S.
- Christensen, T., Lægreid, P., Roness, P. G. og Røvik, K. A. (2009): *Organisasjonsteori for offentlig sektor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahlin, Johanna; Darbandi, Chimen; Erdal, Silje Førland; Kennedy, Audhild Lindheim; Linderud, Hilde Tanggaard; Nordfeldt, Cecilie; Pettersen, Morten Kjeldseth; Wilm, Johannes: *Betwixt and Between ; Sosialantropologistudentes Årbok 2005* - ISBN: 978-82-90835-09-0
- Dalen, Monica (2004) *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget
- Dalland, Olav (1993): *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Universitetsforlaget
- Dalland, Olav (2002): *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Gyldendal Norsk forlag, Oslo.
- Fimreite, A.L. og P. Lægreid (2004): "Statlig samordning, spesialisering og lokalt selvstyre".
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen, Fagbokforlaget
- Holter, Harriet (1996). *Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning*.
- Kvale, Steinar (1994). "Ten Standard Objections to Qualitative Research Interviews." *Journal of Phenomenological Psychology*
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring*, Universitetsforlaget.
- Roness, Paul G. (1997): *Organisasjonsendringar. Teoriar og strategiar for studier av endringsprosessar*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schartum, Dag Wiese og Bygrave, Lee. A.: *Personvern i informasjonssamfunnet*, Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 2004
- Thagaard, Tove (2002): *Systematikk og Innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget (ISBN 82-7674-875-9)

8.3.2 Internasjonale bøker

- Argyris, C. & Schön, D. (1974). *Theory in Practice: Increasing Professional Effectiveness*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bolman, Lee G. & Deal, Terrence E.: *Becoming a teacher leader: From isolation to collaboration*, 1994. Corwin Press (Thousand Oaks, Calif.). ISBN 0803960875
- Drottz- Sjöberg, B.-M. (1991). *Perception of risk. Studies of risk attitudes, perceptions and definitions*. RHIZIKON: Studies of Risk and Hazard, 1. (Ph.D. thesis). ISSN 1101-9689. Stockholm: Gotab.
- Olson, Gary M., Malone, Thomas W., Smith, John B., (2001): "*Coordination theory and collaboration technology*" Lawrence Erlbaum Associates, Inc. ISBN: 0-8058-3403-6
- Hollis, Martin (1994). *The Philosophy of Science*. Cambridge: Cambridge University Press
- Larsson, T., 1986, *Regeringen och dess kansli. Samordning och byråkrati i maktens centrum*.

- Mintzberg, H. (1979): *The Structure of Organizations*. Englewood Cliffs, NJ.: Prentice Hall.
- Peters, B.G. (2003): "*The Capacity to Coordinate*". Notat. University of Pittsburgh.
- Peters, B.G. (2004) "Are We Safer Today? Organizational Responses to Terrorism". Unpublished paper. Pittsburg, PA: University of Pittsburg.
- Pressman, J.L. og Wildavsky, A. (1984): *Implementation: 3rd edn*. Berkeley: University of California Press. (1st edn, 1973; 2nd edn, 1979).
- Renn, O. (1992): Concepts of Risk. I Krinsky.S. and Golding, D. (1992): *Social Theories of Risk*. Praeger Publisher, USA.
- Renn, Ortwin: *Risk Governance - Coping with Uncertainty in a Complex World*, Eartscan in the UK and USA in 2008 - ISBN: 978-1-84407-291-0
- Rosa, E. A. (2003). The logical structure of the social amplification of risk framework (SARF): Metatheoretical foundation and policy implications. In N. K. Pidgeon, R.E.and Slovic, P (Ed.), *The social amplification of risk*. (pp. 47-79). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruiz, Blanca R. *Privacy in telecommunication. A European and an American approach*. 1. utg. Dordrecht, Nederland, 1997.
- Shore, B. (1996). *Culture in mind: cognition, culture, and the problem of meaning*. New York, Oxford University Press.
- Weinstein, N. D. (1984). Why it won't happen to me: Perceptions of risk factors and susceptibility. *Health Psychology*, 3, 431-457

8.4 Dokumenter

8.4.1 Tidligere forskning

- Serigstad, S. (2003): *Eit sårbart samfunn. Ein studie av omorganiseringa av den sentrale tryggleiks- og beredskapsforvaltningen i Noreg i perioden 1999-2002.* Bergen: Rokkansenteret Rapport 16, 2003.
- Masterstudent ved NTNU, Marianne Hove, har sett på følgende problemstilling i sin studie *“Innføring av Eus datalagringsdirektiv – Forslag til teknisk og administrativ løsning for innsamling og bruk av elektroniske kommunikasjonsdata”*.
- Masterstudent ved NTNU, Eystein Huse Leren, har tatt for seg DLD med *“et forsøk på å kartlegge hvilke tekniske krav DLD stiller og hvilke praktiske konsekvenser dette får for norske tjenestetilbyderne.”*

8.5 Informanter

Med bakgrunn i at DLD ikke er innført eller påbegynt, begrenset jeg mitt utvalgt av tre informanter innen tre ulike sektorer i Bergen by. Antallet informanter gir et begrenset empirisk utvalg. Dette begrenser på ingen måte deres egne opplevelser og uttalelser, men kan bli en utfordring i forhold til overførbarhet og generaliserbarhet i studien. Videre har alle informantene blitt gjort oppmerksom på, både skriftlig i e- post og muntlig under intervjuene, at det er opp til dem om de ønsker at jeg skal anonymisere dem i oppgaven. Jeg oversendte informanter skriftlig hvor jeg hadde benyttet deres sitater og informasjon. På grunnlag av delt samtykke angående om navnet deres skulle offentliggjøres i studien, valgt jeg ikke å oppgi navn på informantene. Dermed anonymiserte jeg dem så langt det var mulig, uten å fjerne informasjonen om deres sektor.

9. Vedlegg

9.1 Lover og regler

9.1.1 Nasjonale lover og regler

9.1.1.1 Ekomloven

Lov om elektronisk kommunikasjon (Ekomloven) ble vedtatt 04.07.2003 og erstatter da teleloven av 1995. Jfr. Ekomlovens § 1-1¹⁰⁹ er formålet:

Lovens formål er å sikre brukerne i hele landet gode, rimelige og fremtidsrettede elektroniske kommunikasjonstjenester, gjennom effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for bærekraftig konkurranse, samt stimulere til næringsutvikling og innovasjon.

Loven gjelder for virksomhet tilknyttet overføring av elektronisk kommunikasjon, videre med tilhørende infrastruktur, tjenester, utstyr og installasjoner jfr. § 1-2. All form for teletjenester, elektroniske kommunikasjonstjenester eller elektroniske kommunikasjonsnett og da generell internettbruk innbefattes i loven.

Ekomlovens andre kapittel omfatter generelle bestemmelser om elektronisk kommunikasjon. Videre i ekomloven jfr. § 2-1 tilsies det at teletilbyderne skal registrere elektronisk kommunikasjonsnett eller offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste dersom dette er i tråd med å føre tilsyn med markedet. Registreringen starter når tilbyder er oppstartet. Jfr. § 2-3 tilsies det at myndighetene kan pålegge ulike krav til nett, utstyr, installasjoner og tjenester for et samvirke mellom tjenestene som utøves. Det som er sentralt å forstå i disse bestemmelsene er at disse trafikkdataene lagres nå for å ivareta kommunikasjons- eller faktureringsformål ovenfor kunden, jfr. § 2-7. Videre skal tilbyder slette eller anonymisere de trafikkdata som ikke er nødvendige for kommunikasjons- eller faktureringsformål, jfr. § 2-7 andre ledd. Dersom annen form for behandling av trafikkdata skal finne sted, kreves det samtykke fra forbruker jfr. § 2-7 andre ledd andre punktum. For å ivareta nødvendig sikkerhet skal tilbyder verne om kommunikasjon i sine egne elektroniske kommunikasjonsnett og -tjenester jfr. § 2-7 første ledd.

¹⁰⁹ Mer om ekomloven her: <http://www.lovdatabasen.no/all/tl-20030704-083-001.html> (sist besøkt 21.02.2011)

Taushetsplikten blir ivaretatt gjennom § 2-9 i ekomloven. Jfr. § 2-9 første ledd skal innholdet av den elektroniske kommunikasjonen være taushetsbelagt, samt opplysninger om tekniske innretninger og fremgangsmåter. Det skal også fremheve tiltak for å hindre andre å nå slik informasjon. Men taushetsplikten skal *ikke* være til hinder for påtalemyndigheten eller politiet når det kreves informasjon om hemmelig telefonnummer eller andre abonnementsopplysninger, samt elektronisk kommunikasjonsadresse, jfr. § 2-9 tredje ledd.

Ekomlovens § 4 regulerer tilgang. Myndighetene kan om mulig pålegge tilbyder som har sterk markedsstilling å imøtekomme enhver rimelig anmodning om å inngå eller endre avtale som innebærer tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett og -tjeneste, jfr. § 4-1 første ledd. Om anmodning er riktig skal ivaretas gjennom avveining av tilbyders interesser, jfr. § 4-1 andre ledd.

Kommunikasjonsvernet ivaretas gjennom § 7, som innebærer tillatelse til bruk av forvaltning av nummer, navn og adresse fastsatt av myndighetene, jfr. § 7-1 første ledd. Men enhver form for å benytte seg av nummer, nummerserier, navn og adresser, skal ikke tas i bruk uten at det foreligger tillatelse fra myndigheten jfr. § 7-1 andre ledd andre punkt. Det kan sies at § 7 etterfølger § 2-7 og § 2-9 som regulerer sletting og anonymisering, samt taushetsplikt. De trafikkdata som lagres, pålegger myndighetene tilbyder å lagre i en database, jfr. § 7-5 første ledd. Tilsyn reguleres av § 10 som føres av myndighetene fastsatt eller i henhold til om loven er oppfylt, jfr. § 10-1 første ledd.

9.1.1.2 Personopplysningsloven

Lov om behandling av personlige opplysninger (personopplysningsloven) er en nasjonal lovbestemmelse som regulerer og omfatter den vanlige borgers beskyttelse av personvern gjennom en vesentlig rettskilde. Loven ble vedtatt 14.04.2000 og erstattet da personregisterloven fra 1978.

Personopplysningsloven er en norsk lovbestemmelse på bakgrunn av Eus generelle direktiv om personvern, personverndirektivet EF-direktiv 95/46/EF¹¹⁰ som regulerer behandling og utlevering av personlige opplysninger i de ulike EU- medlemslandene i samsvar med lovgivning med direktivet.

¹¹⁰ Mer om EF- direktivet 95/46EF her: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:DA:NOT#texte> (sist besøkt 22.02.2011)

Personopplysningsloven har som formål å verne den enkelte mot at personvern blir krenket ved behandling av personlige opplysninger, jfr. § 1. Loven skal bistå slik at personlige opplysninger håndteres med grunnleggende personvern hensyn som personlig integritet, bestemthet av privatlivets fred og at personlige opplysninger skal ha tilfredsstillende kvalitet. Formålet omfatter generelt hele samfunnet (Schartum og Bygrave 2004:105). Med andre ord regulerer personopplysningsloven generelle bestemmelser som omfatter behandling av personlige opplysninger, forstått her som opplysninger direkte eller indirekte knyttet til en fysisk person. Med tanke på at det i praksis vil være umulig å bestemme på forhånd hvilke personvernmessige opplysninger som dominerer, er det behov for en fleksibel grense ved den konkrete behandlingen av saken (Schartum og Bygrave 2004:106).

Personopplysningsloven inkluderer all behandling av personlige opplysninger, privat og offentlig sektor, forutsatt at det benyttes helt eller delvis elektroniske hjelpemidler og at personlige opplysninger skal inngå i et personregister, jfr. § 3. Loven gjelder ikke behandling av rent personlige opplysninger eller andre private formål som den enkelte foretar, jfr. § 3 andre ledd. Behandling gjelder all form for elektroniske personopplysninger, og det stilles således ingen krav til hvordan opplysningene er klassifisert (Schartum og Bygrave 2004:122).

Personlige opplysninger (jfr. § 2 nr. 1) kan kun behandles ved samtykke fra den registrerte, jfr. § 8. Sensitive personlige opplysninger (jf. § 2 nr. 8) kan bare behandles dersom behandlingen oppfyller et av vilkårene i § 8 og punkt jfr. § 9¹¹¹. I henhold til § 11, skal personlige opplysninger bare behandles:

- når personlige opplysninger er tillatt etter § 8 og § 9,
- nødvendig i henhold til formål(ene),
- når den registrerte skal samtykke ved tillatelse til senere bruk,
- når dataene er korrekte og oppdaterte og ikke lagres lengre enn nødvendig.

I så måte (Schartum og Bygrave 2004) kan nesten enhver opplysning være sensitiv i den konkrete situasjon. Det kreves tillatelse fra Datatilsynet for behandling av sensitive personlige opplysninger, jfr. § 33. Videre kan Datatilsynet bestemme om sensitive personlige opplysninger krever konsesjon gjennom bruk av tungt krenkende personverninteresser, jfr. § 33 andre ledd.

¹¹¹ For detaljer rundt punktene, se Personopplysningsloven IBID, § 9

Personopplysningsloven kapittel syv inneholder særskilte bestemmelser om fjernsynsovervåking. Fjernsynsovervåking forstås som vedvarende eller regelmessig personovervåking ved bruk av fjernbetjent eller automatisk virkende fjernsynskamera, fotografiapparat eller lignende apparat jfr. § 36. Loven må oppfattes slik at formålet må være personovervåking for at bestemmelsene i kapittel syv skal imøtekommes (Schartum og Bygrave 2004:164). Slike reguleringer vil være sentrale i forbindelse med utlevering av sensitive personalia gjennom DLD.

9.1.1.3 Datatilsynets konsesjonsvilkår

Datatilsynet har utformet standard konsesjonsvilkår for teletilbydere¹¹² som søker konsesjon etter personopplysningsloven § 33 første ledd for å behandle sensitive personlige opplysninger. Datatilsynet har utarbeidet 11 vilkår. Vilkårene er i samsvar med personopplysningslovens § 34 og § 35 som de ulike teletilbydere må etterleve hele konsesjonstiden.

Nå litt om de ulike konsesjonsvilkårene:

1. **Formålet med behandlingen:** Tilsier kundeadministrasjon, opplysningstjeneste, fakturering og gjennomføring av tjenester relatert til abonnentens bruk av telenett, inklusiv samtrafikkavregning. De ulike personlige opplysningene kan kun brukes til disse formål, da i tråd med personopplysningsloven.
2. **Telenett:** Forstås som nett for transport og fordeling av signaler mellom bestemte termineringspunkter ved hjelp av trådforbindelser, radio, optiske eller andre elektromagnetiske overføringsmåter.
3. **Opplysningstyper:** Det nevnes ingen bestemte opplysninger som skal behandles i konsesjonen, bare de som er nødvendig for gjennomføring og fakturering av tjenesten, i samsvar med personopplysningsloven.
4. **Behandlingsansvarlig:** Tilsier hvem som er ansvarlig for den bestemte konsesjonen og hvem som har det daglige ansvaret. Den som er ansvarlig plikter å tilstrebe etterlevelse av personopplysningslovens og konsesjonens forskrifter
5. **Behandlingens omfang:** Omfatter all behandling av personlige opplysninger opp mot abonnentens bruk av telenett som gjelder for alle typer teletjenester.

¹¹² Mer om konsesjonsvilkår her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-5-20102011/6.html?id=620843> (sist besøkt 25.04.2011)

6. **Abonnement:** Forstås som enhver fysisk eller juridisk person som har inngått avtale med en leverandør av offentlig tilgjengelige teletjenester om levering av slike tjenester.
7. **Innsamling av opplysninger:** Opplysningene som skal benyttes skal kun innhentes fra abonnenten selv og gjennom hans bruk av teletjenestene i telenettet. Behandlingsansvarlig skal påse at alle opplysninger er korrekte, komplette og aktuelle for formålet. En slik tilnærming er i tråd med personopplysningsloven § 11, forklart ovenfor.
8. **Teletjeneste:** Forstås som tilbud i næringsøyemed om formidling av telekommunikasjon helt eller delvis ved hjelp av overføring i telenett, som ikke er kringkasting.
9. **Utlevering av opplysninger:** Personlige opplysninger må ikke utleveres til utenforstående. Personlige opplysninger kan utgis ved samtykke fra bruker, forstått som en frivillig, uttrykkelig og informert erklæring, i samsvar med personopplysningsloven § 2 ledd nr. 7. Videre med hjemmel i lov eller forskrift (personopplysningsloven, straffeprosessloven). Dersom det tilsier krav i forbindelse med ledd i betalingsinnkreving (inkassokrav) eller enhver form for regnskapskrav. Ved utlevering av behandling eller oppbevaring av personlige opplysninger hos et databehandlingsforetak regnes dette ikke som utlevering på oppdrag fra den behandlingsansvarlige.
10. **Utlevering gjennom katalogutgivelse og opplysningstjeneste:** Uavhengig av samtykke jfr. punkt 6, kan ulike personlige opplysninger utleveres gjennom trykte eller elektroniske kataloger eller opplysningstjenester. Utlevering kan skje gjennom følgende:
 - Opplysningene kan kun benyttes gjennom trykte eller elektroniske abonnentkataloger eller opprettelse av opplysningstjenester
 - Virksomheten skal informere abonnenten om oppføring i katalog eller opplysningstjeneste
 - Abonnenten kan reservere seg mot oppføring i henhold til en rimelig frist
 - Det er kun opplysninger som er nødvendige for å identifisere en bestemt abonnent som kan utleveres.
11. **Sletting av opplysninger:** Den behandlingsansvarlige skal slette eller anonymisere opplysninger som ikke har betydning for formålet, i samsvar med

personopplysningsloven kapittel 1. Slettefristen tilsier at opplysninger som benyttes til faktureringsformål, skal slettes når faktura er gjort opp, eventuelt når en klagefrist er utgått, mens opplysninger som kun er nødvendige for oppkobling eller gjennomføring av tjenesten, skal slettes straks tjenesten er nedkoblet.

12. **Sammenstilling:** Forstås i denne konsesjonen gjennom elektronisk samkjøring av personregistre i den hensikt å opprette et nytt register, eller å tilføre nye typer opplysninger til de personregistre som kobles. Det er ikke lov å sammenstille andre personregistre, uten når dette skjer med hjemmel i lov.
13. **Faktura:** Tilbyder ilegger abonnenten uspesifisert regning dersom annet ikke er avtalt.
14. **Uspesifisert faktura:** Vil si at verken telefonnumre, telekommunikasjonsadresser eller liknende fremkommer.
15. **Fortsatt behandling:** Det bekreftes at den behandlingsansvarlige hvert tredje år skal oversende Datatilsynet bekreftelse på at behandlingen skjer i overensstemmelse med konsesjonssøknaden og personopplysningslovens regler og krav.

9.1.1.4 Straffeprosessloven

Straffeprosessloven regulerer rettergangsmåten i straffesaker.¹¹³ Loven ble vedtatt 22.05.1981. Det fremheves av straffeprosesslovens § 1 at saker om straff behandles etter reglene i denne lov når ikke annet følger av lovgivningen ellers. Straffelovens kapittel 16 § 203 tilsier at det som antas å ha betydning som bevis, kan beslaglegges inntil en rettskraftig dom foreligger i den konkrete saken. Det samme gjelder alt som antas å kunne inndras eller å kunne kreves utlevert av fornærmede. Beslag i så måte som ikke utleveres frivillig, besluttes av påtalemyndighetene, jfr. § 205 første ledd.

Videre kan straffeprosesslovens § 16a tilsi at politi og påtalemyndighetene kan anskaffe seg tillatelse til kommunikasjonsavlytting og da videre generell kontroll av kommunikasjonsanstalt, jfr. § 216a og § 216b. Dette er i samsvar med straffeloven¹¹⁴ som tilsier at politiet kan ved antakelse få tilgang til slik kontroll dersom en person(er) med skjellig grunn til mistanke for en gitt handling eller en forsøk handling som kan resultere i

¹¹³ Mer om Straffeprosessloven her: <http://www.lovdatab.no/all/tl-19810522-025-025.html> (sist besøkt 22.02.2011)

¹¹⁴ Mer om Straffeloven her: <http://www.lovdatab.no/all/nl-19020522-010.html> (sist besøkt 22.02.2011)

fengselsstraff i inntil fem år. Det er også mulig å utføre slik kontroll av straffelovens kapittel åtte - Forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet, nærmere bestemt § 90, § 91, § 91a, § 94 og § 97b. Andre sentrale kapitler i straffeloven mot DLD vil være:

- **Kapittel 13 - Forbrytelser mod den alminnelige orden og fred**
 - § 145 og § 145a - *Data kriminalitet*
- **Kapittel 14 - Allmennfarlige forbrytelser**
 - § 148 til og med § 161 - *Terrorkriminalitet*
 - § 162 og § 162c - *Narkotikakriminalitet*
- **Kapittel 19 - Seksualforbrytelser**
 - § 191 til og med § 203 - *Pedofili*
 - § 204 og § 204 a - *Pornografi*
- **Kapittel 20 - Forbrytelser med hensyn på familieforhold**
 - § 215 og § 216 - *Familieforhold og personvern*
- **Kapittel 21 - Forbrytelser mot den personlige frihet**
 - § 222 til og med § 227 - *Kriminalitet mot ytringsfrihet*
- **Kapittel 31 - Heleri og hvitvasking**
 - § 317 - *Kriminalitet mot heleri og hvitvasking*
- **Kapittel 39 - Forseelser mot person**
 - § 384 til og med § 390b - *Krenkelse mot annen person*

Det er uttalt i DLD at det i hovedsak skal jobbes mot bekjempelse av alvorlig kriminalitet og terror. I så måte er straffeprosesslovens kapittel 13 og kapittel 14 de mest aktuelle. Ut fra dette, kan straffeprosesslovens § 145a første og andre ledd aktuelt, hvor politiet kan be om tilgang til datasystemer eksempelvis lytteapparater, lydbånd og § 145b andre ledd som blant annet involverer grov spredning av tilgang- og brukerdata.

Straffeprosesslovens kapittel 16, Avlytting og annen kontroll av kommunikasjonsanlegg (kommunikasjonskontroll) forklarer nærmere hvordan prosessen rundt overvåking og avlytting av personer skal foregå. Det kan nevnes at straffelovens § 216b første ledd tilsier at retten kan gi politiet tillatelse til å foreta annen kontroll av kommunikasjonsanlegg ved skjellig grunn mistenkes for en handling eller forsøk på en handling, eller § 216b annet ledd, bokstav d) kan slik kontroll gå utover teletilbyder gjennom å gi politiet opplysninger om hvilke kommunikasjonsanlegg som i et gitt tidsrom har vært, eller skal settes i forbindelse

med det kommunikasjonsanlegg den mistenkte har eller trolig har benyttet. Dette er slike opplysninger jfr. EUs datalagringsdirektiv, som inngår i begrepet trafikkdata. Dette er videre i tråd med straffeprosesslovens § 215a hvor påtalemyndigheten kan som et eller flere ledd i etterforskning gi pålegg om sikring av elektronisk lagrede data som antas å ha betydning som bevis. Denne innføringen kom 8. april 2005 på bakgrunn av Europarådets konvensjon av 8. november 2001 hvor et av hovedformålene var bekjempelse av kriminalitet knyttet til informasjon og kommunikasjonsteknologi.

9.1.2 Individuelle lover og regler

I dette avsnittet vil Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK) - The European Convention on Human Rights (ECHR)¹¹⁵ bli presentert. Dette vil være det regulerende lovverket som etterstreber den vanlige borgers rettigheter ved gjennomføring av DLD.

9.1.2.1 Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK)

Den Europeiske Meskerettskonvensjon (EMK) ble vedtatt av Europarådet i Roma 4. november 1950. Formålet var at konvensjonen skulle beskytte menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. De ulike medlemsstatene er i henhold til konvensjonen jfr. EMK artikkel 1 forpliktet til å sikre og ivareta rettighetene til enhver person innenfor deres territorium, ikke bare egne statsborgere. Konvensjonen opprettholdes av Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD).¹¹⁶ Dommerne i EMD velges av de ulike medlemslandene, men representerer ikke det enkelte land. Dersom domstolen erkjenner en handling i strid med EMK, skal domstolen tilkjenne den krenkede en tilfredsstillende økonomisk kompensasjon eller erstatning.

I Norge er konvensjonen innlemmet gjennom menneskerettsloven av 1999,¹¹⁷ som bestemmer og regulerer konvensjonens fortrinn dersom disse skulle være i strid med annen norsk lovgivning.

¹¹⁵ Mer om ECHR her: <http://www.echr.coe.int/nr/rdonlyres/d5cc24a7-dc13-4318-b457-5c9014916d7a/0/englishanglais.pdf> (sist besøkt 23.02.2011)

¹¹⁶ EMD - En domstol som ble opprettet 1959 på bakgrunn av rammene til EMK av 1950 http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN (sist besøkt 23.02.2011)

¹¹⁷ Mer om menneskerettsloven her: <http://www.lovdatab.no/all/hl-19990521-030.html#1> (sist besøkt 23.02.2011)

9.1.2.2 Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK) i lys av studien

Det er særlig tre artikler fra EMK som vil bli sentrale i denne studien:

1. Artikkel 5 - Rett til frihet og trygghet
2. Artikkel 7 - Ingen straff uten lov og dom
3. Artikkel 8 - Retten til respekt for privatliv og familieliv

Artikkel 5 - Rett til frihet og trygghet: Det står blant annet følgende første ledd annen setning jfr. første setning: ” ... personlig frihet og sikkerhet. Ingen må bli berøvet sin frihet ...”. Du har rett till frihet. Du har rett til personlig sikkerhet. Blir du arrestert, har du rett til å vite hvorfor, rett til å bli stilt for en domstol, eller bli løslatt inntil rettergangen finner sted. Denne artikkelen handler om rett til frihet og sikkerhet, dersom arrestasjon eller domfellelse inntreffer. Dette skal skje gjennom nedskrevne prosedyrer og regler. EMD vil bidra med bistand til tiltalte i så måte, som vil være av betydning for DLD. Borgere blir overvåket og mulig mistenkt, dermed er det viktig at enhver borger vet hvilke rettigheter som eksisterer og dermed står ovenfor. La oss si en "feil" fra politiet inntraff og resulterte i at feil person ble overvåket en bestemt tid, pågrepet og til slutt siktet. Det viste seg at personen ikke var gjerningspersonen og da må personen vite sine grunnleggende rettigheter og krav gjennom blant annet EMK.

Artikkel 7 - Ingen straff uten lov og dom: Omtaler følgende i første ledd første setning: " Ingen skal bli funnet skyldig i en straffbar handling hvis den ikke var straffbar da den uønskede handlingen inntraff. Ut fra artikkelen, trekkes det følgende to konklusjoner: krav om lov og ansvar for det bestemte straffebevis eller sikkerhet mot retroaktiv straffelovgivning. Det er viktig i henhold til DLD at de trafikkdata som blir lagret, brukes slik som ønsket. De må på ingen måte bli brukt "feil" i den form at de skal bidra til press og økte sanksjoner for å ivareta ulike myndighetsrettige hensikter, gjennom krenkelse eller svekkelse av blant annet personvern. Det må være klart at trafikkdata skal benyttes som bevis når det er i samsvar med formål og hensikt av DLD, og til slutt hvor det er godkjent av en domstol å kunne uthente slike data. Dette skal gjøres for hver enkelt sak. Den vanlige borger må vite at de trafikkdata som oppbevares, sikres og ikke kommer feile personer til gode. Dette vil slik flere ser det, være en av de store utfordringene ved nasjonal lagring av trafikkdata.

Artikkel 8 - Rett til respekt for privatliv og familieliv: Artikkelen regulerer flere ulike personlige interesser og aspekter. Blant annet står det i første ledd første setning: "Du har rett og krav på respekt for ditt privatliv og familieliv, for ditt hjem og din korrespondanse." I kapittel 2.2.1.1 i studien, er artikkel åtte i EMK omtalt og nærmere diskutert. Det ble her nevnt, med tanke på at lagring av trafikkdata gjennom DLD vil innbefatte en eller flere følgende fire aspekter: privatliv, familieliv, hjem eller korrespondanse, kreves det en videre tolkning i lys av studien som gjort i kapittel 2.2.1.1. Dette er fordi aspektene i seg selv er langt fra selvforklarende. Det er vanskelig å bestemme hvor en grense går for hva som strider mot personvern og ikke, da de fire ulike aspektene går i hverandre. Hva som blir ulovlig og ikke, må forbeholdes hver enkelt av eventuelle domsavsigelser. Et eksempel kan være at i straffeprosesslovens kapittel 16a og kapittel 16b, som tilsier at politiet i en viss grad kan gripe inn i de ulike kognitive kommunikasjonsprosesser, hvor da straffelovens § 145 og § 145a beskytter. Forskjellen her ligger i at straffeprosessloven ikke bestemmer spesifikke betegnelser på de aktuelle kommunikasjonsmåtene (eksempelvis telefon, e- post), men gjelder nærmere bestemt "kommunikasjon", "kommunikasjonsavlytting" og "kontroll av kommunikasjonsanlegg" generelt. Straffeloven regulerer bestemmelser på dette området (Schartum og Bygrave 2004:228). Dette vil være av betydning for DLD og hvordan dette blir praktisert og regulert gjennom lover og regler. Her er det hensiktsmessig å bruke de ulike samfunnsnivå som utgangspunkt:

- *Makronivå:* Internasjonale bestemmelser
- *Mesonivå:* Nasjonale bestemmelser
- *Mikronivå:* Kommunale bestemmelser

Dette er med tanke på at hvert enkelt medlemsland selv er ansvarlig for å utdype hva det landet setter og bestemmer som eksempelvis alvorlig kriminalitet.

9.2 *Datainnsamlingsmateriale*

9.2.1 E- post oversendt informanter i forkant av intervju

Hei!

Refererer til telefonsamtale mellom deg og Steinar Matre, vedrørende min masterstudie inneværende semester. Som avtalt pr telefon, ble det enighet om at jeg skulle oversende en e-post angående masterstudien og litt i forhold til selve intervjuet.

Først litt om meg: Jeg er en 28 år gammel masterstudent ved UiS. Inneværende semester skriver jeg masterstudien min som del av det avsluttende studiet i "Master i samfunnssikkerhet". Jeg er nå kommet godt på vei med masterstudien og ønsker gjerne å intervju deg for å få mer bakgrunnsinformasjon.

Temaet mitt for masterstudien: *"Hvordan DLD vil påvirke tjenesteytingen i et bysamfunn som Bergen by?"* Masterstudien utarbeides i tett samarbeid med Bergen kommune (ekstern veileder Steinar Matre).

Ønsket om deg som intervjuobjekt er gjort i samråd med Steinar Matre, samt at din sektor trolig vil bli berørt i forbindelse med innføringen av DLD for den vanlige borger i Bergen by. Jeg ønsker å belyse hvordan DLD vil påvirke eller endre den vanlige borgers holdning eller atferd - vil alternative kommunikasjonsformer oppstå (eks. mer "svart" arbeid), med tanke på en eventuell innføring av DLD?

Selve intervjuet: Jeg ønsker å intervju deg på din arbeidsplass. Jeg oversender en kortfattet intervjuguide i forkant av intervjuet. Du kan lese gjennom den som forberedelse. Kom gjerne med forslag til tid ca. ____ minutter som vil være passelig. Gjerne i uke 9 eller 10. Dersom det er i orden for deg, vil jeg gjerne bruke båndopptaker.

Håper du har tid å avse til et intervju!

Mvh, Even Eriksen (Masterstudent i samfunnssikkerhet ved UiS)

9.2.2 Felles intervjuguide for de ulike sektorene

Implementering og gjennomføring

1. Slik DLD blir oppfattet gjennom de ulike høringsuttalelsene fra organisasjoner, aktører osv., er det to motforestillinger som kommer frem:
 - Alvorlig inngrep i personvern
 - Bekjempe alvorlig kriminalitet
 - Hvordan mener dere implementering og gjennomføring av DLD best mulig skal imøtekomme begge motforestillingene?

Etterlevelse og oppfølging

2. For at DLD skal ivareta formål og hensikt, krever dette kontinuerlig etterlevelse og oppfølging fra alle involverte sektorer og aktører. Hvilke interne og eksterne retningslinjer mener dere er nødvendige for å imøtekomme de regler og krav som DLD krever?

Samhandling og spesialisering

3. Det hevdes at for at DLD skal lykkes, kreves det samhandling og spesialisering på tvers og internt i de ulike sektorer og hos de ulike aktører. Er dette fokus hos dere, eller mener dere at best resultat kan bli dersom samhandling internt og gjennom sin sektor eller lignende aktører?

Kostnader

4. Hvilke utfordringer ser dere ut i fra hvordan de ulike teletilbyderne skal ivareta eksempelvis sikkerhet og personvern ved lagring av trafikkdata? Det blir lagt opp til at hver enkelt teletilbyder selv skal dekke kostnader for sikker lagring og oppbevaring av trafikkdata.

Nytteverdi

5. For at DLD skal lykkes, må den vanlige borger opplyses og informeres tilfredsstillende for å ta del i formål og hensikt med DLD. Hvordan mener dere en slik studie bør gjennomføres, med tanke på at mange er skeptiske og kritiske til DLD i utgangspunktet? Vil DLD bli vellykket dersom den vanlige borger ikke ser eller forstår nytten av et slikt direktiv? Vil da et mulig resultat bli at mange vil la være å

kommunisere like mye som før, la være å sende e-post eller bruke mobiltelefon, i frykt for at kommunikasjonen skal bli avslørt?

Kildevern og taushetsplikt

6. Pressen er bekymret for kildevernet, mens leger og advokater er bekymret for at de ikke lenger skal klare å overholde taushetsplikten. Mener dere det er riktig at pressen sin kilde og legens pasientstatistikk skal lagres hos teletilbyder i minimum seks måneder?

Andre land

7. Tyskland valgte å avslutte DLD da det kom frem at oppklaringsprosenten for politiet sank, samt at DLD er i strid med tysk grunnlov. Er det da nødvendig med endringer eller andre fokusområder for hvordan Norge skal implementere og gjennomføre DLD?¹¹⁸

¹¹⁸ http://www.norsis.no/nyheter/2010_03_2-Datalagringsdirektivet-stoppet-i-Tyskland.html (NorSis - Datalagringsdirektivet stoppet i Tyskland)

9.2.3 Spørreundersøkelse av den vanlige borger i Bergen by

1. Hva *innebærer* DLD for den vanlige borger i hans daglige liv?
2. Hvordan skal myndighetene gjennomføre ønsket *formål og hensikt* med tanke på å involvere den vanlige borger best mulig?
3. Mener den vanlige borger at *nytteverdien*, altså alvorlig kriminalitetsbekjempelse vs. krenkelse av personvern – vil være realistisk i dagens samfunn? Hvorfor?
4. Det hevdes at det er Politi og påtalemyndigheter som skal få *tilgang* til trafikkdata. Dataene blir også gitt i dag, men nå må en domstol godkjenne utlevering av data. Føler den vanlige borger at en slik gjennomføring blir en trygghet eller mer en “falsk” trygghet?
5. DLD kan *omgås*, dersom ønskelig! Det er ikke behov lengre for datakyndig person for å mestre dette. Hvorfor bør da DLD innføres/ ikke innføres i Norge for å nå formål og hensikt?
6. En eventuell innføring av DLD er kanskje bare et steg mot et fremtidig “*Storebrorsamfunn*”, med kontinuerlig overvåking og kontroll. Hvordan vil en slik hverdag bli for den vanlige borger? Vil den vanlige borger opptre likt på arbeid og hjemme – eller vil et mulig resultat bli at flere og flere borgere vil la være å kommunisere like mye som før, la være å sende e-post eller bruke mobiltelefon, i frykt for at kommunikasjonen skal bli avslørt?

9.3 Funn

9.3.1 Kategorisering fra spørreundersøkelsen med funn av den vanlige borger

	<i>Mann/ Kvinne</i>	<i>Alders- gruppe</i>	<i>Stilling/ Jobb</i>	<i>Mobiltelefon? (daglig bruk)</i>	<i>Internett? (daglig bruk)</i>	<i>For eller mot DLD?</i>
<i>Person 1</i>	K	30 - 40	Adjunkt	Ja	Ja	Mot
<i>Person 2</i>	M	30 - 40	Kunde- konsulent	Ja	Ja	Mot
<i>Person 3</i>	M og K	60 -70	Pensjonister	Ja	Tja	Mot
<i>Person 4</i>	K	30 - 40	Bibliotekar	Ja	Ja	Mot
<i>Person 5</i>	K	30 -40	Spesial- pedagog	Ja	Ja	Mot
<i>Person 6</i>	K	20 - 30	Student	Ja	Ja	Bryr seg ikke
<i>Person 7</i>	M	20 -30	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 8</i>	M	40 - 50	Fotograf	Ja	Ja	Mot
<i>Person 9</i>	M	30 - 40	Lege	Ja	Ja	Mot
<i>Person 10</i>	K	20 -30	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 11</i>	K	20 -30	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 12</i>	M	< 20	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 13</i>	K	< 20	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 14</i>	M og K	60 - 70	Pensjonister	Ja	Ja	Mot
<i>Person 15</i>	K	50 -60	Lærer	Ja	Ja	For
<i>Person 16</i>	M	30 -40	Økonom	Ja	Ja	Mot
<i>Person 17</i>	M	20 -30	Bussjåfør	Ja	Ja	Mot
<i>Person 18</i>	M	40 -50	Økonom	Ja	Ja	For
<i>Person 19</i>	K	< 20	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 20</i>	K	20 -30	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 21</i>	M	20 -30	Telefonselger	Ja	Ja	For
<i>Person 22</i>	M og K	60 -70	Pensjonister	Ja	Ja	Mot
<i>Person 23</i>	K	30 -40	Ingeniør	Ja	Ja	Mot

	Mann/ Kvinne	Alders- gruppe	Stilling/ Jobb	Mobiltelefon? (daglig bruk)	Internett? (daglig bruk)	For eller mot DLD?
<i>Person 24</i>	M	30 -40	Forsker	Ja	Ja	Mot
<i>Person 25</i>	K	20 - 30	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 26</i>	M	< 20	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 27</i>	M	60 -70	Pensjonist	Ja	Ja	Mot
<i>Person 28</i>	M	40 -50	Øyelege	Ja	Ja	For
<i>Person 29</i>	M og K	50 -60	Pensjonister	Ja	Ja	Mot
<i>Person 30</i>	K	40 -50	Adm. dir.	Ja	Ja	Mot
<i>Person 31</i>	K	40 -50	Lokomotiv fører	Ja	Ja	Bryr seg ikke
<i>Person 32</i>	M	30 -40	Planlegger	Ja	Ja	Mot
<i>Person 33</i>	M	30 -40	Ingeniør	Ja	Ja	Mot
<i>Person 34</i>	K	20 -30	Ingeniør	Ja	Ja	Mot
<i>Person 35</i>	K	< 20	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 36</i>	M	60 -70	Pensjonist	Ja	Nei	For
<i>Person 37</i>	M	20 -30	Økonom	Ja	Ja	Mot
<i>Person 38</i>	M	40 -50	Lærer	Ja	Ja	Mot
<i>Person 39</i>	M	40 -50	Butikkmedarb eider	Ja	Ja	Mot
<i>Person 40</i>	K	50 -60	Politi	Ja	Ja	Mot
<i>Person 41</i>	K	< 20	Student	Ja	Ja	For
<i>Person 42</i>	K	40 -50	Økonom	Ja	Ja	Mot
<i>Person 43</i>	M	30 -40	Ingeniør	Ja	Ja	Mot
<i>Person 44</i>	K	30 -40	Lektor	Ja	Ja	Mot
<i>Person 45</i>	K	20 -30	Sykepleier	Ja	Ja	Mot
<i>Person 46</i>	M og K	< 20	Student	Ja	Ja	Mot
<i>Person 47</i>	M	60 -70	Pensjonist	Ja	Nei	Mot
<i>Person 48</i>	M og K	60 -70	Pensjonister	Ja	Nei	Bryr seg ikke
<i>Person 49</i>	M	50 -60	Sykepleier	Ja	Tja	Mot
<i>Person 50</i>	K	< 20	Student	Ja	Ja	Mot

9.3.2 Kategorisering av intervju med funn fra de ulike sektorene

Informant i Politivesenet			
Implementering og gjennomføring	Etterlevelse og oppfølging	Samhandling og spesialisering	Nytteverdi
Implementering av datalagringsdirektivet er en forpliktelse som tilligger norske myndigheter	Blant annet skal DLD hjelpe Politiet med å oppklare og gjennomføre ulike kriminalitets- og terrorsaker	DLD vil kreve samhandling og spesialisering på tvers av landegrensene	Formålet med å innføre en slik plikt er å sikre politiets tilgang til data som har nytteverdi i forbindelse med etterforskning og påtale av straffesaker
Sentrale spørsmål for intervjuet			
<i>Mener Dere DLD vil kreve interne og eksterne retningslinjer fra ulike sektorer/ etater for å imøtekomme de regler og krav som EU`s DLD krever?</i>	<i>Vil DLD bli vellykket dersom den vanlige borger ikke ser eller forstår nytten av et slikt direktiv?</i>	<i>Vil innføring av DLD oppnå ønsket formål og hensikt bedre enn hvordan dette praktiseres i dag?</i>	
NEI	NEI	JA	

Informant i Helsevesenet			
Implementering og gjennomføring	Etterlevelse og oppfølging	Samhandling og spesialisering	Nytteverdi
Implementering av datalagringsdirektivet er en forpliktelse som tilligger norske myndigheter. Informant mente det er opp til hver enkelt borger å sette seg inn i DLD og forstå hva dette vil innebære	Informant avsluttet med å si at Helsevesenet i form av DLD ikke vil bli mer berørt av en innføring, enn hva etaten er i dag	Helsevesenet arbeider egentlig i dag i forhold til dette med anonymitet og utgivelse av data. Dermed blir det naturlig å drive samhandling, men mindre i form av spesialisering	Med tanke på at DLD ikke er implementert enda, mente informant at det var vanskelig å forutse hvordan en innføring vil slå ut i Bergen by
Sentrale spørsmål for intervjuet			
<i>Mener Dere DLD vil kreve interne og eksterne retningslinjer fra ulike sektorer/ etater for å imøtekomme de regler og krav som EU`s DLD krever?</i>	<i>Vil DLD bli vellykket dersom den vanlige borger ikke ser eller forstår nytten av et slikt direktiv?</i>	<i>Vil innføring av DLD oppnå ønsket formål og hensikt bedre enn hvordan dette praktiseres i dag?</i>	
NEI	NEI	NEI	

Informant i Bank- og finansvesenet			
Implementering og gjennomføring	Etterlevelse og oppfølging	Samhandling og spesialisering	Nytteverdi
Implementering av datalagringsdirektivet er en forpliktelse som tilligger norske myndigheter	Dersom datalagringsdirektivet innlemmes i EØS-avtalen og således gjennomføres i norsk rett, vil det bl.a. måtte skje endringer i lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven), ekomforskriften og straffeprosessloven	Finansbedriftene blir kun indirekte berørt og det er neppe behov for ekstra tiltak og retningslinjer som følge av de lovregler som må vedtas for implementering av DLD i norsk rett	Uvisst om DLD vil oppnå ønsket formål og hensikt
Sentrale spørsmål for intervjuet			
<i>Mener Dere DLD vil kreve interne og eksterne retningslinjer fra ulike sektorer/ etater for å imøtekomme de regler og krav som EU's DLD krever?</i>	<i>Vil DLD bli vellykket dersom den vanlige borger ikke ser eller forstår nytten av et slikt direktiv?</i>	<i>Vil innføring av DLD oppnå ønsket formål og hensikt bedre enn hvordan dette praktiseres i dag?</i>	
NEI	NEI	NEI	

Tabell 8: Intervju kategorisert med funn fra de ulike sektorene

9.4 Sentrale definisjoner og begreper

Under er ulike definisjoner og begreper listet opp:

- *Data*: Trafikkdata, lokaliseringsdata og lignende data, som er nødvendig for å identifisere abonnenten eller brukeren.
- *Bruker*: Enhver juridisk eller fysisk person som anvender offentlig tilgjengelige elektroniske kommunikasjonstjenester til privat eller forretningsmessig bruk uten nødvendigvis å ha abonnement på tjenesten.
- *Telefontjeneste*: Oppkall (taleoppkalling, personsvar, konferanseoppkall eller dataoppkall), supplerende tjenester (viderestilling og omstilling) samt beskjed- og multimedietjenester (SMS-, EMS-, og MMS- tjenester).
- *Brukeridentitet*: En entydig identifikator som tildeles en person når vedkommende tegner abonnement eller lar seg registrere som bruker av en internettilgang eller internettkommunikasjonstjeneste.
- *Celle-ID*: Identiteten på en celle, hvorfra et mobilanrop kommer fra eller går til.
- *Forgjeves oppkalling*: Et telefonoppkall hvor det oppnås forbindelse, men som ikke besvares, eller der nettverkssystemet har grepet inn.
- *Tilbyder*: Leverandør av elektroniske kommunikasjonstjenester eller elektroniske kommunikasjonsnett til kommersielt bruk for private kunder og bedriftskunder.
 - *A- nummeret*: Telefonnummer til en bestemt person som utfører en telefonsamtale.
 - *B- nummeret*: Telefonnummer til en bestemt person som mottar en telefonsamtale.
 - *C- nummeret*: Telefonnummer til en bestemt person som mottar en viderekoblet telefonsamtale.
- *IMSI*: Internasjonal mobilabonnents identitet.
- *IMEI*: Internasjonalt mobilutstørs identitet.

9.5 Hva lagres med DLD?

Lagring fra fasttelefoni	Lagring fra mobiltelefoni	Lagring fra bredbåndstelefoni	Lagring fra internettbruk	Lagring fra e- post
A-nummer: oppringers telefonnummer	A-nummer: oppringers telefonnummer	IP- adresser som identifiserer oppringer og den som blir oppringt	Brukers IP- adresse	Avsenders og mottakers e- postadresse og IP- adresser
B-nummer: telefonnummer til den som blir oppringt	B-nummer: telefonnummer til den som blir oppringt	Tildelt brukeridentitet	Abonnet- informasjon, registrert bruker- informasjon	Abonnetinformasjon og registrert brukerinformasjon
C-nummer: telefonnummer til videresendt abonnement	C-nummer: telefonnummer til videresendt abonnement	Navn og adresse til abonnent eller registrert bruker som IP- adresse eller/og telefonnummer ved oppringt tjeneste	Dato og tidspunkt for pålogging og avlogging av internettjenesten	Dato og tidspunkt for pålogging og avlogging til e- posttjenesten
Abonnet- /brukerdata og registrert bruker/identitet for eier av A-, B- og C-nummer	Internasjonale IMEI/ IMSI identiteter for A-, B- og C- nummer	Brukeridentitet eller telefonnummer som tildeles den eller de som er mottaker av en bredbåndstelefoni- samtale	Type internett- oppkobling	
Dato og tidspunkt ved start og avslutning av kommunikasjon	Abonnet- /brukerdata og registrert bruker/identitet for eier av A-, B- og C-nummer	Informasjon som identifiserer brukers kommunikasjons- utstyr eller kommunikasjons- anlegg	Informasjon som identifiserer brukers kommunikasjons- utstyr eller kommunikasjons- anlegg	
	Dato og tidspunkt ved start og avslutning av kommunikasjon			
	Informasjon om hvilken kommunikasjons- tjeneste som er benyttet			
	Lokaliserings- informasjon ved start og avslutning av kommunikasjon			

Tabell 2: Illustrerer hva som lagres med DLD ¹¹⁹

¹¹⁹ Mer om hva som skal lagres her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/prop/2010-2011/prop-49-1-20102011/8.html?id=627888> (sist besøkt 06.04.2011)

9.5.1 Kategorisering av data som lagres med DLD

<u>Kategorier av data som skal lagres</u>			Dette blir nytt	Dette lagres i dag
Data som er nødvendig for å spore og identifisere kilden til en kommunikasjon	<i>Fasttelefoni og mobiltelefoni</i>	A- nummeret	JA	JA *
		Navn og adresse på abonnenten eller den registrerte bruker	JA	JA
	<i>Internettadgang, e-post og telefoni via internett</i>	Tildelt brukeridentitet	JA	NEI
		Den brukeridentitet og det telefonnummer, som er tildelt kommunikasjoner, som inngår i et offentlig telefonnett	JA	NEI **
		Navn og adresse på det abonnement eller den registrerte bruker, til hvem en internettprotokoll-adresse (IP- adresse), en brukeridentitet eller et telefonnummer var tildelt på kommunikasjonstidspunktet	JA	NEI **
Data som er nødvendige for å fastslå en kommunikasjons bestemmelsessted	<i>Fasttelefoni og mobiltelefoni</i>	Det eller de valgte numre (B-nummeret/-numrene) og, hvis det er tale om supplerende tjenester slik som videre stilling og omstilling, det eller de numre, som oppkallet ledes videre til.	JA	NEI
		Navn og adresse på abonnement/et(ene) eller de(n) registrerte brukere.	JA	NEI
	<i>E- post og internettelefoni</i>	Brukeridentitet eller telefonnummer på den mottaker som internettelefonoppringning er rettet til.	JA	NEI
		Navn og adresse på	JA	NEI

		abonnement(et)/(ene) eller de(n) registrerte bruker€ og brukeridentitet på den mottaker som kommunikasjonen er rettet til.		
Data som er nødvendige for å fastslå en kommunikasjons dato, klokkeslett og varighet	<i>Fasttelefoni og mobiltelefoni</i>	Dato og klokkeslett for kommunikasjonens begynnelse- og sluttidspunkt	JA	NEI
	<i>Internettadgang, e-post og telefoni via internett</i>	Dato og klokkeslett for inn- og utlogging av internettadgangstjenester basert på en bestemt tidssone og den dynamiske eller statiske IP- adresse, som utbyderen av internettadgangstjenesten har tildelt en kommunikasjon, samt brukeridentitet på abonnementet eller den registrerte bruker.	JA	NEI
		Dato og klokkeslett for inn- og utlogging av e-posttjeneste og telefontjenester på internettet basert på en bestemt tidssone.	JA	NEI
Data som er nødvendige for å identifisere kommunikasjons type	<i>Fasttelefoni og mobiltelefoni</i>	Den anvendte telefontjeneste	JA	NEI
	<i>E- post og telefoni via internett</i>	Den anvendte internettjeneste	JA	NEI
Data som er nødvendige for å identifisere brukernes kommunikasjonsutstyr eller det som fremstår som brukers utstyr	<i>Fasttelefoni</i>	A- nummeret og B- nummeret	JA	JA ***
	<i>Mobiltelefoni</i>	A-nummeret og B- nummeret	JA	JA ***
		A-abonnementets IMSI- nummer (internasjonal	JA	NEI

		mobilabonnements identitet)		
		A- abonnementenes IMEI-nummer (internasjonalt mobilutstyrs identitet)	JA	NEI
		B-abonnementets IMSI-nummer	JA	NEI
		B- abonnementenes IMEI-nummer	JA	NEI
		Ved forhåndsbetalte anonyme tjenester dato og tidspunkt for første aktivering av tjenesten og den lokaliseringskode (celle-ID), hvorfra aktiveringen ble foretatt.	JA	NEI
	<i>Internettadgang, e-post og telefoni via internett</i>	A-nummeret med henblikk på dial- up- tilgang	JA	NEI
		Den digitale abonnementslinje (DSL) eller annet endepunkt for kommunikasjonens opphavsmann	JA	NEI
Data som er nødvendige for å foreta en lokalisering av mobilt utstyr	<i>Lokaliseringskoden (celle-ID) ved kommunikasjonens begynnelse</i>		JA	NEI
	<i>Data som med henvisning til deres celle-ID viser cellenes geografiske lokalisering i den periode hvor det lagres kommunikasjonsdata</i>		JA	NEI

Tabell 3: J.fr. artikkel 5: "Kategorier av data, som skal lagres"¹²⁰

¹²⁰ Mer om DLD og lagring, se: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:DA:PDF> (sist besøkt 02.02.2011)

** Det er tillatt i 3-5 måneder ut fra faktureringsperiode dersom det foreligger tillatelse fra Datatilsynet, tillegg skal det være nødvendig for den aktuelle faktureringen.*

*** Mulig pliktig til å lagre identiteten til abonnenten for den aktuelle IP- kommunikasjon, men altså ikke trafikkdata.*

**** Det eksisterer bare tvang til at abonnentens identitet skal være kjent for tilbyder, det eksisterer ikke tvang til å lagre trafikken abonnenten formidler - Sletteplikt eller anonymiseringsplikt.*